

A 19. SZÁZAD VÉGI HAZAI BELSŐ VÁNDORLÁS NÉHÁNY JELLEMZŐJE¹

DÁNYI DEZSŐ

Az alábbiakban megkíséreljük a 19. század végi hazai belső vándorlás néhány jellemzőjét, tényezőjét és következményét megragadni. A korabeli demográfiai és helytörténeti elemzés ugyanis rendszerint egy-egy népszámlálás adataira vagy egyedi-helyi forrásra támaszkodva egy-egy évtized elemzését szolgáltatta. Az 1880–1910. évi hazai belső vándorlás összefoglalása tehát hiányzik (lásd a magyar irodalom bibliográfiai jegyzékét).

A magyar demográfusok többször hangsúlyozták, hogy a hazai belső vándorlás népszámlálási adatai valójában csak megközelítik a valóságos vándormozgalom méretét, arányát. Európa más országaihoz hasonlóan ugyanis 1880-tól kezdve népszámlálásaink csak azt jegyezték föl, hogy a megszámlált hol született, a censusok publikációiban pedig csak azt közölték, hogy a megyék, törvényhatósági jogú városok jelenlévő népessége hol született: helyben, ugyanazon megyében, melyik más megyében, Horvát-Szlavónországban vagy külföldön.

Ismerjük tehát népszámlálásonként azoknak a számát, akik születésük és a népszámlálás időpontjában ugyanazon a településen tartózkodtak, azaz a megyénkénti, városonkénti immobil népesség tömegét, a kvázi mobil populáció nagyságát, akik a megyében születtek, de a népszámlálás időpontjában szülő-megyéjük más településén éltek, végül pedig a megyék azon lakosainak számát, akik más megyében, vagy külföldön láttak napvilágot – azaz a mobil népesség kvantumát. Ezek a life time típusú vándorlási adatok nem tartalmazzák a két időpont – a születés és a megszámlálás – közötti vándorlásokat, valamint a két időpont között ugyan vándorló, vagy nem vándorló, de időközben elhalálozó, vagy kivándorló népesség nagyságát.

A külföldi vándorlási szakirodalom többféle módszert, matematikai eljárást, modellezést, halandósági tábla-számítást kínál a life time típusú spatiális mobilitási adatok valóságot megközelítő korrekciójára (*Bogue 1959, Isard 1960, Rogers–Castro 1970, Rogers–Burkhard 1971, International Migration Manuel U. N., Clark 1982, Stouffer 1962*). Példaképpen a következőkben idézzük az egyik viszonylag egyszerű eljárást, hogy egy városunk vagy megyénk

¹ Készült „A T 22875 Regionális különbségek a polgárosodás és a modernizáció folyamatában 1850–1910 között” c. kutatás keretében, az OTKA támogatásával.

két népszámlálás közötti valóságos vándormozgalmát milyen műveletsorozattal kellene pontosítani.

1. i területen született t időpont előtt; i területen élte meg a t időpontot és $t + n$ időpontban i területen számlálták meg.

$$P_{ii}^i$$

2. j területen született t időpont előtt; i területen élte meg a t időpontot és $t + n$ időpontban az i területen számlálták meg.

$$P_{ii}^j$$

3. j területen született t időpont előtt; j területen élte meg a t időpontot és $t + n$ időpontban i területen számlálták meg.

$$P_{ji}^j$$

4. i területen született t időpont előtt; j területen élte meg a t időpontot és $t + n$ időpontban i helyen számlálták meg.

$$P_{ji}^i$$

5. i területen született t időpont előtt; i területen élte meg a t időpontot, de t és $t + n$ időpont között i helyen halt meg.

$$D_{ii}^i$$

6. j területen született t időpont előtt; i területen élte meg a t időpontot, de t és $t + n$ időpont között i helyen halt meg.

$$D_{ii}^j$$

7. j területen született t időpont előtt; j területen élte meg a t időpontot, de t és $t + n$ időpont között i helyen halt meg.

$$D_{ji}^j$$

8. i területen született t időpont előtt; j területen élte meg a t időpontot, de t és $t + n$ időpont között i területen halt meg.

$$D_{ji}^i$$

9. t és $t + n$ időpont között i területen született és $t + n$ időpontot i területen élte meg.

$$B_i^i$$

10. t és $t + n$ időpont között j területen született, de $t + n$ időpontot j helyen élte meg.

$$B_i^j$$

11. t és $t + n$ időpont között született i területen, de $t + n$ időpont előtt i területen halt meg.

$$D_i^i$$

12. t és $t + n$ időpont között j területen született, de $t + n$ időpont előtt i területen halt meg.

$$D_i^j$$

Képletek között nem szerepel a külföldre vándorlók, illetve a visszavándorlók jelölése.

A leírtak alapján tehát például a j megyéből i megyébe vándorlók számát az alábbiak szerint kellene megállapítani:

$$M_{ji} = P_{ji}^j - P_{ji}^i + D_{ji}^j + D_{ji}^i + B_i^j + D_i^j$$

Sajnos adathiány miatt nem vállalkozhatunk erre a korrekcióra.

Korunk belső vándorlással foglalkozó hazai, de főképpen külföldi szakirodalma kihívásként ösztönöz a hazai belső vándorlást kiváltó tényezők és a vándorlás következményeinek megközelítésére. Ebben a könyvtárnyi nagyságrendű irodalomban nem könnyű eligazodni, néhány szembetűnő vonását azonban mégis felvázoljuk. Napjainkban a belső vándorlás interdiszciplináris, de egy szersmind makro- és mikroszinten művelt stúdiummá fejlődött. A gazdaságföldrajz, az ökonómia, a szociológia, a pszichológia, a biológia, a demográfia, a politológia, a futurológia egyaránt kutatási terepének tekinti a belső vándorlást. (Molho 1986, Courgeau 1980, 1983, Lee 1966, Thomlinson 1961, Dodd 1950). Míg korábban az analízisek a vándorlást kiváltó taszító és vonzó tényezőket makroszinten magyarázták – az iparosodással, a szociális mobilitással, az iskolai műveltség előrehaladásával stb. – a mai irodalomban a mikro, egyéni, családi, háztartási szinten kiforráló vándorlási döntések elemzése domináns (Wolpert 1965, Da Vanzo 1982, Willekens 1987, Brown 1983). Ennek a szemléletmódnak három ágazatát emeljük ki. Mindenekelőtt hangsúlyozzuk, hogy a vándorlással kapcsolatos egyéni és kollektív információk tartalmát, minőségét, értékelési motívumait analizálják a kutatók (Maier 1985, Clark–Smith 1979). Ennek tudható be többek között, hogy a távolság és a vándorlók száma közötti 1949-ben megfogalmazott viszonylag egyszerű Zipf-féle összefüggés bonyolult, több paraméteres gravitációs modellé változott (Zipf 1949, Anderson 1979, Smith–Slater 1981, Bachi 1957). Igen szembetűnő, hogy a mikroszinten művelt vándorlási analízisek jelentős része az agrárnépesség vándorlását foglalja össze. Kutatják az agrárnépesség vándorlással járó költségeit, ráfordításait, várható és realizálódó bérét, jövedelmét, a döntést megalapozó információk tartalmát és minőségét, a vándorlók és szüleik iskolai végzettségének és a vándorlással kapcsolatos döntéseiknek összefüggéseit (Hamilton 1958, Cowling–Mettcalf 1968, Diehl 1966, Driliches 1959, Bishop 1966, Galloway 1960).

A 19. század végi hazai belső vándorlás előzőekben körvonalazott szemléletmódját, módszereit mi is követnénk, sajnos adatok és információk hiánya miatt ezt csak közelíteni tudjuk.

AZ IMMOBILITÁS

Az immobil réteg aránya

Ismeretes, hogy 19. század végi népszámlálásaink szigorúan értelmezve nem a vándorlás nagyságát, a vándorló népesség számát közlik, hanem annak a néprétegnek arányát, amely élete folyamán elhagyta szülőhelyét, azaz egyszer, valamikor vándorolt. Ez a "life time migration" tartalmú adatközlés arra alkal-

mas, hogy a megyénként, városonként megszámlált populáció valamikor vándorló és nem vándorló rétegének nagyságrendjét, arányait megközelítsük. Úgy véljük, hogy ezt a rétegekutatást a társadalom-, és a népességtörténeti elemzés is hasznosíthatja.

Elemzett népszámlálásaink kötetei rendszeresen közölték a közigazgatási egységek (megyék és tj. városok) azon lakosainak számát, akik a népszámlálás időpontjában szülőhelyükön tartózkodtak. (NB: lehet, hogy születésük és a népszámlálás időpontja között többször is vándoroltak). A népességnek ezt a rétegét nevezzük, minősítjük immobilnak.

Az immobilitás nem feltétlenül negatív tartalmú fogalom. Nem bizonyos, hogy röghözköttiséget, elmaradottságot, a vállalkozáskészség hiányát jelzi. Kiegyensúlyozott gazdasági-társadalmi állapotokat is visszatükrözhet. Mindezt szem előtt tartva megállapítható, hogy hazánkban a 19. század végén jelentősen csökkent a nagyarányú immobil rétegeket regisztráló megyék száma: 1880-ban még 37, 1910-ben azonban már csak 27 megyében haladta meg arányuk a jelenlévő népesség 75%-át.

*1. A megyék száma az immobil népesség aránya szerint, %
1880, 1910*

1910	1880							
	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	95-89	Együtt
	%							
55-59	1	-	-	-	-	-	-	1
60-64	1	-	5	-	1	-	-	7
65-69	-	-	3	9	3	-	-	15
70-74 %	-	-	-	7	6	-	-	13
75-79	-	-	-	-	8	13	-	21
80-84	-	-	-	-	-	-	5	5
85-89	-	-	-	-	-	-	1	1
Együtt	2	-	8	16	18	13	6	63

A szélsőséges pozíciókat, arányokat elfoglaló megyék 1880-ban és 1910-ben is azonosak. Ez a viszonylagos változatlanság egyrészt azt érzékelteti, hogy néhány megyében az immobil réteg arányának korai csökkenése előnyeivel, esetleges hátrányaival együtt stabilizálódott, másrészt az is bizonyos, hogy néhány megye három évtized alatt sem tudta csökkenteni mozdulatlan népességének arányát.

2. A legalacsonyabb immobilitású megyék 1880, 1910
(Az immobil népesség aránya a jelenlevő népességben, %)

1880		1910	
Somogy	60,0	Somogy	55,0
Szabolcs	64,5	Baranya	61,6
Nógrád	66,6	Pest	62,0
Zala	67,2	Veszprém	62,6
Baranya	67,3	Szabolcs	63,4
Fejér	67,6	Fejér	64,2
Vas	68,5	Abaúj	65,0
Veszprém	69,5		
Győr	69,8		

3. A legnagyobb immobilitású megyék, 1880, 1910
(Az immobil népesség aránya a jelenlevő népességben, %)

1880		1910	
Máramaros	85,2	Nagy Küküllő	80,4
Nagy Küküllő	85,5	Csík	81,1
Csík	85,8	Hajdú	83,6
Árva	87,3	Fogaras	84,0
Hajdú	87,5	Árva	84,1
Szeben	87,9	Máramaros	85,2
Fogaras	88,3		

Bizonyára nem véletlen, hogy a legalacsonyabb immobilitású megyék általában a Dunántúlon, a legimmobilabb megyék pedig Erdélyben alakultak ki.

Máramaros megye kivételével minden megyében csökkent az immobil réteg aránya. Ez a csökkenés azonban három évtizedre vetítve igen szerény mértékű, a megyék kétharmad részében 5 százalékpontnál kisebb.

4. A megyék száma az immobil népesség arányának (% pont)
csökkenése szerint, 1880-1910

A csökkenés 1880-1910 között, % pont	A megyék száma az immobil népesség aránya szerint 1880						
	60–64	65–69	70–74	75–79	80–84	85	Együtt
0-5	1	6	12	9	9	4	41
5-9	1	2	2	7	4	2	18
10-	-	-	1	2	-	-	3
Együtt	2	8	15	18	13	6	62

5. A megyék immobil népességének aránya (%) 1880–1910

Megyék	Év	Helybeli születésű	Azonos megyebeli	Más megyé- ben született
Baranya	1880	67,31	23,14	9,55
	1891	66,06	23,29	10,65
	1900	62,59	25,75	11,66
	1910	61,58	25,97	12,45
Fejér	1880	67,62	23,09	9,29
	1891	67,97	22,33	9,70
	1900	64,95	23,15	11,9
	1910	64,20	22,37	13,43
Győr	1880	69,79	19,48	10,73
	1891	67,23	20,77	12,00
	1900	66,80	20,38	12,82
	1910	68,08	19,52	12,40
Komárom	1880	72,56	16,44	11,00
	1891	72,16	16,85	10,99
	1900	68,82	17,01	14,17
	1910	66,17	16,76	17,07
Moson	1880	72,04	14,71	13,25
	1891	72,23	14,28	13,49
	1900	69,99	14,58	15,43
	1910	69,39	13,94	16,67
Somogy	1880	60,00	30,36	9,64
	1891	60,36	30,46	9,18
	1900	56,44	32,84	10,72
	1910	55,03	33,78	11,19
Sopron	1880	77,53	17,26	5,21
	1891	77,12	17,07	5,81
	1900	76,17	16,90	6,93
	1910	76,48	16,25	7,27
Tolna	1880	75,69	16,31	8,00
	1891	73,47	17,45	9,08
	1900	71,50	18,42	10,08
	1910	68,96	18,63	12,41
Vas	1880	68,54	25,05	6,41
	1891	68,82	24,40	6,78
	1900	67,24	24,96	7,80
	1910	65,86	24,97	9,17
Veszprém	1880	69,58	19,11	11,31
	1891	70,76	18,38	10,86
	1900	64,69	20,46	14,85
	1910	62,48	20,25	17,27
Zala	1880	67,20	24,05	8,75
	1891	67,93	23,74	8,33
	1900	66,16	25,08	8,76
	1910	66,65	25,13	8,22

Megyék	Év	Helybeli születésű	Azonos megyebeli	folytatás
				Más megyé- ben született
Árva	1880	87,25	9,97	2,78
	1891	87,07	9,86	3,07
	1900	84,78	10,32	4,90
	1910	84,10	10,51	5,39
Bars	1880	71,14	19,00	9,86
	1891	71,26	19,46	9,28
	1900	70,87	19,11	10,02
	1910	66,28	23,77	9,95
Esztergom	1880	72,18	13,82	14,00
	1891	69,82	12,88	17,30
	1900	69,38	11,74	18,88
	1910	70,41	11,21	18,38
Hont	1880	70,08	18,76	11,16
	1891	69,49	19,20	11,31
	1900	68,22	19,97	11,81
	1910	69,46	18,71	11,83
Liptó	1880	79,86	15,73	4,41
	1891	80,70	13,63	5,67
	1900	78,44	13,80	7,76
	1910	73,30	12,54	14,16
Nógrád	1880	66,58	21,28	12,14
	1891	65,50	21,32	13,18
	1900	63,13	22,31	14,56
	1910	63,95	21,03	15,02
Nyitra	1880	73,08	19,09	7,83
	1891	72,48	19,46	8,06
	1900	72,19	19,25	8,56
	1910	72,19	18,78	9,03
Pozsony	1880	70,75	21,40	7,85
	1891	70,45	21,44	8,11
	1900	69,38	21,76	8,86
	1910	69,59	20,96	9,45
Trencsén	1880	81,05	15,04	3,91
	1891	79,57	15,67	4,76
	1900	78,35	15,46	6,19
	1910	77,97	14,66	7,37
Túróc	1880	70,29	21,79	7,92
	1891	68,82	20,96	10,22
	1900	67,36	21,16	11,48
	1910	66,97	17,45	15,58
Zólyom	1880	77,13	15,67	7,20
	1891	74,23	17,20	8,57
	1900	73,89	16,58	9,53
	1910	71,37	18,21	10,42
Bács-Bodrog	1880	80,87	15,99	3,14
	1891	80,16	16,17	3,67
	1900	78,53	17,50	3,97
	1910	77,64	17,62	4,74

Megyék	Év	Helybeli születésű	Azonos megyei	folytatás
				Más megyé- ben született
Csongrád	1880	78,26	14,86	6,88
	1891	80,25	12,46	7,29
	1900	78,27	13,01	8,72
	1910	76,83	13,45	9,72
Heves	1880	77,41	13,47	9,12
	1891	77,29	13,29	9,42
	1900	75,48	14,26	10,26
	1910	75,36	13,17	11,47
Jász-Nagykun-Szolnok	1880	81,17	9,28	9,55
	1891	78,25	11,69	10,06
	1900	75,93	12,97	11,10
	1910	75,44	13,40	11,16
Pest-Pilis-Solt-Kiskun	1880	76,20	13,85	9,95
	1891	73,18	14,04	12,78
	1900	67,39	18,47	14,14
	1910	61,98	20,19	17,83
Abaúj-Torna	1880	68,49	22,54	8,97
	1891	68,72	22,68	8,60
	1900	66,40	22,85	10,75
	1910	64,97	22,39	12,64
Bereg	1880	73,65	18,17	8,18
	1891	74,14	17,95	7,91
	1900	73,34	18,39	8,27
	1910	72,88	17,37	9,75
Borsod	1880	74,32	14,37	11,31
	1891	72,15	15,03	12,82
	1900	65,84	15,86	18,30
	1910	69,37	15,72	14,91
Gömör	1880	71,41	20,47	8,12
Gömör és Kishont	1891	71,10	21,33	7,57
Gömör és Kishont	1900	68,14	22,42	9,44
Gömör és Kishont	1910	66,20	21,64	12,16
Sáros	1880	75,51	19,67	4,82
	1891	73,83	19,49	6,68
	1900	71,08	19,96	8,96
	1910	70,30	18,54	11,16
Szepes	1880	77,58	17,26	5,16
	1891	75,26	17,60	7,14
	1900	69,30	17,94	12,76
	1910	65,87	17,88	16,25
Ung	1880	70,45	19,67	9,88
	1891	72,29	18,74	8,97
	1900	71,45	17,62	10,93
	1910	71,05	16,32	12,63

Megyék	Év	Helybeli születésű	Azonos megyebeli	folytatás
				Más megyé- ben született
Zemplén	1880	70,26	20,56	9,18
	1891	69,39	19,73	10,88
	1900	67,27	19,79	12,94
	1910	65,96	18,61	15,43
Békés	1880	81,15	9,42	9,43
	1891	80,13	10,51	9,36
	1900	77,99	11,41	10,60
	1910	75,87	12,22	11,91
Bihar	1880	78,14	16,07	5,79
	1891	76,46	16,96	6,58
	1900	74,67	17,91	7,42
	1910	74,44	17,98	7,58
Hajdú	1880	87,48	5,06	7,46
	1891	85,54	6,70	7,76
	1900	84,06	7,21	8,73
	1910	83,60	6,97	9,43
Máramaros	1880	85,19	10,98	3,83
	1891	85,63	10,52	3,85
	1900	85,36	10,53	4,11
	1910	85,11	10,91	3,98
Szabolcs	1880	64,53	18,93	16,54
	1891	64,64	19,54	15,82
	1900	63,74	21,19	15,07
	1910	63,35	21,79	14,86
Szatmár	1880	74,63	19,03	6,34
	1891	75,02	18,71	6,27
	1900	72,42	19,80	7,78
	1910	72,51	18,97	8,52
Szilágy	1880	79,03	15,87	5,10
	1891	78,68	15,78	5,54
	1900	76,59	16,56	6,85
	1910	76,27	16,35	7,38
Ugocsa	1880	76,43	12,62	10,95
	1891	78,96	11,11	9,93
	1900	76,11	13,21	10,68
	1910	75,25	12,51	12,24
Arad	1880	79,13	12,56	8,31
	1891	78,58	12,24	9,18
	1900	76,06	13,65	10,29
	1910	77,12	13,81	9,07
Csanád	1880	71,17	11,18	17,65
	1891	70,77	11,86	17,37
	1900	69,67	13,02	17,31
	1910	70,05	13,18	16,77

Megyék	Év	Helybeli születésű	Azonos megyebeli	folytatás
				Más megyé- ben született
Krassó-Szörény	1880	82,39	11,05	6,56
	1891	81,81	10,71	7,48
	1900	77,84	12,59	9,57
	1910	75,99	13,12	10,89
Temes	1880	77,07	12,12	10,81
	1891	76,03	12,70	11,27
	1900	71,78	14,27	13,95
	1910	70,1	14,85	15,05
Torontál	1880	75,54	19,45	5,01
	1891	74,76	19,37	5,87
	1900	72,30	21,17	6,53
	1910	71,27	20,90	7,89
Alsó-Fehér	1880	82,89	11,07	6,04
	1891	83,09	10,25	6,66
	1900	79,19	11,43	9,38
	1910	78,76	11,37	9,87
Beszterce-Naszód	1880	83,84	9,80	6,36
	1891	83,09	9,46	7,45
	1900	78,00	11,17	10,83
	1910	78,41	10,89	10,70
Brassó	1880	77,75	7,26	14,99
	1891	76,31	7,29	16,40
	1900	71,10	8,20	20,70
	1910	69,07	8,43	22,50
Csík	1880	85,83	11,72	2,45
	1891	86,38	11,13	2,49
	1900	83,69	12,28	4,03
	1910	81,05	12,75	6,20
Fogaras	1880	88,25	7,12	4,63
	1891	87,33	7,03	5,64
	1900	84,75	8,42	6,83
	1910	84,02	8,43	7,55
Háromszék	1880	79,84	17,16	3,00
	1891	79,77	15,87	4,36
	1900	76,48	18,00	5,52
	1910	75,23	17,48	7,29
Hunyad	1880	83,08	12,76	4,16
	1891	81,71	12,49	5,80
	1900	75,74	13,68	10,58
	1910	71,45	14,12	14,43
Kis-Küküllő	1880	82,15	11,63	6,22
	1891	81,16	11,68	7,16
	1900	78,63	12,83	8,54
	1910	78,22	12,43	9,35

Megyék	Év	Helybeli születésű	Azonos megyebeli	folytatás
				Más megyé- ben született
Kolozs	1880	82,21	12,87	4,92
	1891	81,98	12,40	5,62
	1900	80,00	13,37	6,63
	1910	79,90	13,36	6,74
Maros-Torda	1880	79,75	16,08	4,17
	1891	80,18	15,46	4,36
	1900	77,95	16,08	5,97
	1910	76,75	15,30	7,95
Nagy-Küküllő	1880	85,45	9,39	5,16
	1891	85,66	8,34	6,00
	1900	81,10	9,92	8,98
	1910	80,35	9,70	9,95
Szeben	1880	87,88	7,96	4,16
	1891	84,82	7,32	7,86
	1900	79,42	7,63	12,95
	1910	77,59	7,94	14,47
Szolnok-Doboka	1880	80,02	15,71	4,27
	1891	80,86	14,41	4,73
	1900	77,69	16,54	5,77
	1910	78,33	15,93	5,74
Torda-Aranyos	1880	81,96	10,87	7,17
	1891	82,07	10,69	7,24
	1900	79,46	12,38	8,16
	1910	78,59	12,67	8,74
Udvarhely	1880	81,72	14,08	4,20
	1891	82,40	13,14	4,46
	1900	80,69	13,55	5,76
	1910	79,05	13,43	7,52
Fiume város és kerülete	1880	58,98		41,02
	1891	49,38		50,62
	1900	48,19		51,81
	1910	45,21		54,79
Magyarország összesen	1880	74,44	16,06	9,50
	1891	73,39	16,04	10,57
	1900	70,00	16,95	13,05
	1910	68,52	16,95	14,53
Horvát-Szlavónország	1880	75,13	12,98	11,89
	1891	75,29	12,69	12,02
	1900	72,19	14,74	13,07
	1910	71,42	15,25	13,33
Magyar Birodalom összesen	1880	74,50	15,66	9,84
	1891	73,59	15,59	10,82
	1900	70,27	16,67	13,06
	1910	68,88	16,74	14,38

A falusi és városi populáció immobilitása

A megyék falvai immobil rétegének nagyságrendjét sajnos csak az 1910. évre mutathatjuk be. Az alábbiak szerint 1910-ben közel minden harmadik megyében 55–70 és tizennégy megyében 80%-nál nagyobb a falvak immobil népességének aránya.

6. A megyék száma a falvak immobil népességének aránya (%) szerint 1910-ben

59-60	60-65	65-70	70-75	75-80	80-85	85-90	Együtt
1	5	15	15	13	13	1	63

Pest, Szabolcs és a dél-dunántúli megyékben legalacsonyabb a falvak népességének immobilitása és Máramaros, Hajdú, Árva, valamint az erdélyi megyékben a legnagyobb.

7. A legalacsonyabb és a legmagasabb falusi immobilitású megyék 1910 %

A falusi immobil népesség aránya			
65%-nál kisebb		80%-nál nagyobb	
Somogy	56,6	Torda	80,4
Baranya	61,6	Trencsén	80,5
Pest	62,0	Beszterce	80,8
Veszprém	62,5	K. Küküllő	80,9
Szabolcs	62,8	Szolnok D.	80,9
Fejér	64,2	Hajdú	81,1
		Udvarhely	82,3
		A. Fehér	82,6
		N. Küküllő	83,1
		Csík	83,3
		Árva	84,1
		Szeben	85,6
		Fogaras	86,5
		Máramaros	87,2

Városainkban az elemzett évtizedekben a helyben született és nem vándorló népesség réteg igen szélsőséges arányok között hullámzott, és arányát mérve átrendeződött. 1910-ben a 19. század végi ipari fejlődés, urbanizáció ellenére is közel minden negyedik városban minden második lakos helyben született.

8. A törvényhatósági jogú városok száma az immobil népesség aránya (%) szerint 1880-ban és 1910-ben

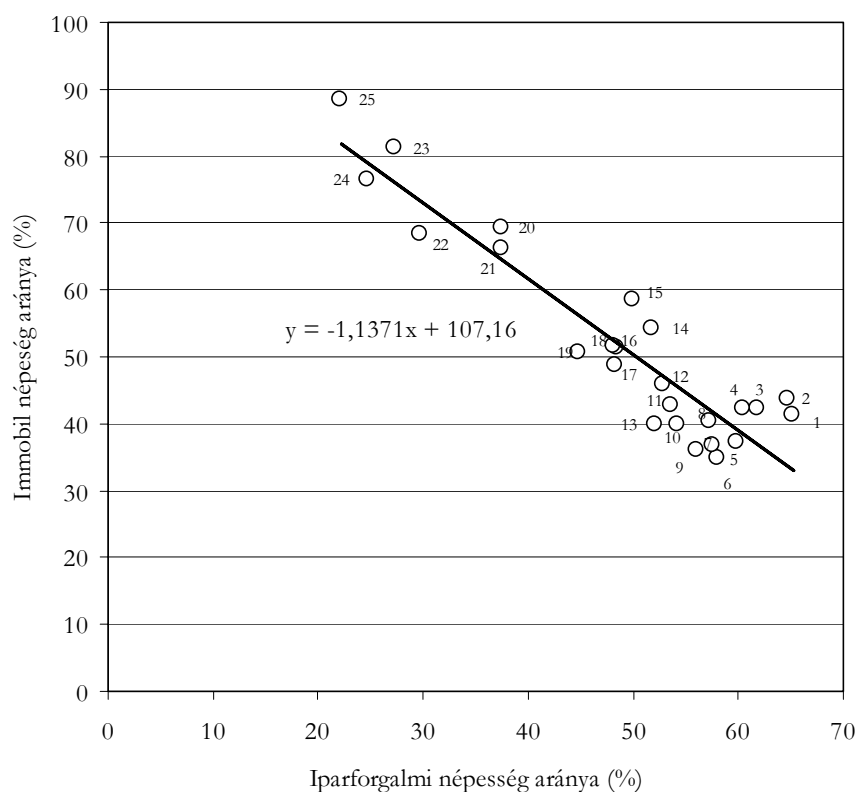
1910	1880														Együtt
	30–35	35–40	40–45	45–50	50–55	55–60	60–65	65–70	70–75	75–80	80–85	85–90	90–95		
30–35			1											1	
35–40		1		2	1	1								5	
40–45				2	2									4	
45–50							2							2	
50–55					1	1	1	1						4	
55–60							1							1	
60–65															
65–70								1		2	1			4	
70–75															
75–80												1		1	
80–85											1		1	2	
85–90															
90–95															
Együtt	1	1	4	4	4	2	4	2		2	2	1	1	24	

A vándorlás szakirodalma egybehangzóan megállapítja, hogy a települések, különösen a városok foglalkozási-társadalmi struktúrája és a vándorlás mértéke között, kauzális, matematikailag is kifejezhető kapcsolat van. Az alábbiak szerint igazolható, hogy Magyarországon 1910-ben a törvényhatósági jogú városokban az immobil és az iparforgalmi népesség aránya fordított viszonyban állt. Mennél nagyobb a helyben született, immobil népesség hányada, annál kisebb az iparforgalmi népesség aránya.

*9. Az immobil és iparforgalmi népesség aránya
tj. városokban 1910-ben*

	Iparforgalmi	Immobil
	népesség	
1. Miskolc	65,3	41,1
2. Győr	64,8	43,6
3. Pozsony	62,0	42,0
4. Arad	60,5	42,2
5. Pécs	59,9	37,1
6. Temesvár	58,2	34,7
7. Nagyvárad	57,6	36,7
8. Selmezbánya	57,3	40,2
9. Kassa	56,2	36,0
10. Marosvásárhely	54,3	39,7
11. Kolozsvár	53,7	42,6
12. Szatmárnémeti	52,9	45,7
13. Komárom	52,2	39,7
14. Baja	51,9	54,0
15. Székesfehérvár	50,1	58,4
16. Sopron	48,5	51,3
17. Újvidék	48,4	48,5
18. Debrecen	48,2	51,5
19. Pancsova	44,9	50,5
20. Szeged	37,6	69,2
21. Versec	37,6	66,0
22. Zombor	29,9	68,1
23. Szabadka	27,4	81,2
24. Kecskemét	24,8	76,3
25. Hódmezővásárhely	22,2	88,2

*I. Az immobil és az iparforgalmi népesség aránya a tj. városokban
1910*

Az immobil népréteg arányát egy másik vetületben is megvilágíthatjuk. Nem a közigazgatási egységek (megyék, városok) népszámlálások időpontjában megállapított népességszámához mérjük tömegüket, hanem a közigazgatási egységben született és az ország bármely pontján tartózkodó népesség számához. A két arányszám nevezője különböző. A második arányszám nem hordozza a közigazgatási egységek népességszámát módosító bel- és külföldi vándorlási egyenleg végeredményét, csak a mobil és az immobil népesség természetes szaporulatát méri és a kivándorlást. Úgy tetszik finomabb mutatója az immobil réteg arányának.

A következő táblázat hányadosainak rendje is kirajzolja a sajátos mikrorégiókat és a régiók kivételes megyéit. A táblázathoz fűzendő végleges

10. A megyékben született összes népesség számának változása
1900 és 1910 között

Az immobil réteg megyei arányszámai és arányváltozásai tehát bonyolult demográfiai és nem demográfiai tényezők együttes eredői.

A törvényhatósági jogú városokban született összes népességnek viszonylag jelentős hányada maradt szülővárosában. Arányuk, néhány kivételtől eltekintve nagyobb, mintha ezt az immobil réteget a város jelenlévő népességéhez hasonlítjuk, nyilvánvalóan a bevándorlásnak tulajdoníthatóan. Részletesebb helyi adatok alapján döntendő el, hogy alföldi városainkban az immobil réteg magas arányát milyen mértékben idézte elő a munkaalkalom egyre fokozódó beszűkülése, illetve a földtulajdonlás marasztaló tényezője. A törvényhatósági jogú városok immobil rétegének aránya egyébként 1900 és 1910 között csak kismértékben módosult.

11. Törvényhatósági jogú városok száma az immobil populáció aránya szerint (%) 1900, 1910

	55–60	60–65	65–70	70–75	75–80	80–85	85–90	Együtt
1900	2	2	6	3	7	3	1	24
1910	2	2	8	5	5	2	1	25

12. Törvényhatósági jogú városaink immobil népességének aránya a városokban született összes népességhez viszonyítva 1900, 1910

Város	A városokban született összes népesség száma		1910	Ebből az immobil réteg aránya %	
	1900	1910	%	1900	1910
1. Szabadka	76149	89159	17,08	86,17	87,18
2. Hódmezővásárhely	25270	27195	7,62	81,57	83,37
3. Versec	21665	22247	2,69	80,93	80,61
4. Kecskemét	57834	65244	12,81	78,65	78,23
5. Sopron	20429	22682	11,03	77,94	76,78
6. Zombor	65462	67522	3,15	80,56	76,57
7. Pancsova	12829	13792	7,51	77,84	76,22
8. Szeged	96027	107777	12,24	79,20	75,99
9. Pozsony	37518	43910	17,04	75,41	74,89
10. Debrecen	51429	61680	20,35	79,73	74,03
11. Újvidék	19769	22210	12,30	76,27	73,36
12. Kolozsvár	29666	36199	22,02	73,60	71,56
13. Selmezbánya	15551	15174	-2,42	73,43	70,29
14. Arad	35092	40292	14,82	69,10	69,49
15. Marosvásárhely	12828	14905	16,19	67,96	67,85
16. Székesfehérvár	28299	31636	11,76	66,78	67,61
17. Győr	20267	28961	42,90	59,18	66,74
18. Szatmárnémeti	19372	21536	11,17	72,30	66,07
19. Temesvár	27373	36227	32,35	65,21	66,07
20. Miskolc	-	32119	-	-	65,94
21. Pécs	24597	28375	15,36	69,43	65,12
22. Kassa	21339	25331	18,71	65,57	63,91
23. Nagyvárad	30501	37136	21,75	64,62	63,46
24. Baja	19032	19125	0,44	61,25	59,37
25. Komárom	14819	15165	2,33	58,79	58,49

Adatok hiánya miatt a rendezett tanácsú városok 1910. évi immobil népességének arányait csak 76 városban állapíthattuk meg.

*13. A rendezett tanácsú városok immobil és mobil népességének aránya (%)
1910*

Immobil	%	Mobil	%
1. Hajdúböszörmény	91,1	1. Újpest	38,9
2. Túrkeve	87,9	2. Lugos	29,7
3. Újbánya	87,5	3. Zsolna	27,8
4. Hajdúnánás	87,3	4. Poprád	26,1
5. Kiskunfélegyháza	87,2	5. Trencsén	24,4
6. Szentcsanak	86,4	6. Rózsahely	23,7
7. Jászberény	84,9	7. Vác	22,2
8. Makó	83,2	8. Karánsebes	21,7
9. Hajdúszoboszló	82,3	9. Igló	21,0
10. Zenta	81,8	10. Losonc	20,3
11. Mezőtúr	81,4	11. Zólyom	20,2
12. Nagylak	81,2	12. Besztercebánya	20,0
13. Nagykőrös	81,0	13. Sátoraljaújhegy	20,0
14. Cegléd	81,0	14. Ungvár	18,7
15. Szentgyörgy	80,1	15. Rimaszombat	17,4
16. Kistújszállás	79,5	16. Szentendre	17,2
17. Kecskemét	77,6	17. Lőcse	17,1
18. Szokolca	77,2	18. Kőrmöcbánya	16,9
19. Karcag	76,0	19. Rozsnyó	16,7
20. Gyula	72,9	20. Eperjes	15,7
21. Korpona	71,6	21. Veszprém	15,5
22. Szekszárd	70,6	22. Kismarton	15,4
23. Ruszt	70,6	23. Esztergom	14,7
24. Dobsina	69,3	24. Szepesbela	14,5
25. Gyöngyös	68,7	25. Szombathely	14,3
26. Gölnicbánya	67,9	26. Bártfa	13,8
27. Kiskunhalas	67,5	27. Kaposvár	13,2
28. Nyíregyháza	67,2	28. Kisszeben	12,9
29. Nagykikinda	67,0	29. Kőszeg	12,8
30. Eger	66,4	30. Késmárk	12,6
31. Bártfa	64,9	31. Nyíregyháza	12,4
32. Breznóbánya	63,5	32. Nagybecskerek	12,3
33. Érsekújvár	63,4	33. Fehértemplom	12,2
34. Szolnok	63,0	34. Léva	12,0
35. Esztergom	62,9	35. Nyitra	11,7
36. Jolsva	57,6	36. Eger	11,6
37. Nagybecskerek	57,0	37. Érsekújvár	11,6
38. Nagyrőce	56,4	38. Szepesváralja	11,2
39. Szepesolaszi	56,0	39. Gölnicbánya	11,1
40. Munkács	54,3	40. Beregszász	11,1
41. Nagykanizsa	54,1	41. Gyöngyös	10,8
42. Kőszeg	53,6	42. Szokolca	10,7
43. Fehértemplom	53,3	43. Munkács	10,6

		folytatás	
Immobil	%	Mobil	%
44. Rózsahegy	52,8	44. Pápa	10,6
45. Szepesváralja	51,8	45. Nagyrőce	10,5
46. Szentendre	51,3	46. Szepesolaszi	10,4
47. Kismarton	51,1	47. Zalaegerszeg	10,1
48. Vác	50,8	48. Jolsva	9,9
49. Szepesbéla	50,4	49. Szolnok	9,8
50. Veszprém	50,0	50. Kiskunhalas	9,0
51. Kiszzeben	49,9	51. Gyula	9,0
52. Pápa	48,5	52. Breznóbánya	8,7
53. Beregszász	48,2	53. Nagykanizsa	8,6
54. Lőcse	48,1	54. Szekszárd	8,5
55. Ungvár	46,6	55. Makó	8,2
56. Zalaegerszeg	46,5	56. Dobsina	7,5
57. Léva	46,0	57. Kecskemét	6,2
58. Sátoraljaújhely	45,5	58. Nagyikinda	6,1
59. Körmöcbánya	44,3	59. Jászberény	5,8
60. Igló	44,2	60. Szentgyörgy	5,2
61. Nyíta	43,8	61. Korpona	5,2
62. Eperjes	42,6	62. Karcag	4,8
63. Zólyom	42,2	63. Cegléd	4,8
64. Késmárk	41,7	64. Mezőtúr	4,7
65. Lugos	39,9	65. Hajdúszoboszló	4,6
66. Szombathely	39,4	66. Szentes	4,2
67. Rozsnyó	37,4	67. Kiskunfélegyháza	4,0
68. Karánsebes	36,2	68. Kisújszállás	3,7
69. Besztercebánya	33,6	69. Zenta	3,7
70. Losonc	33,0	70. Hajdúnánás	3,6
71. Poprád	32,6	71. Nagylak	3,5
72. Rimaszombat	32,3	72. Nagykőrös	3,3
73. Kaposvár	31,7	73. Ruszt	3,2
74. Zsolna	31,0	74. Túrkeve	2,7
75. Trencsén	30,6	75. Újbánya	2,7
76. Újpest	27,5	76. Hajdúböszörmény	2,4

1910-ben 76 rendezett tanácsú városunk háromnegyed részében, elsősorban az alföldi mezővárosokban 50%-nál nagyobb volt az immobil népesség hányada. A mobil – más megyékből bevándorló populáció aránya az északi városokban a legnagyobb – néhány kivételt nem számítva. Táblázatunk sajnos nem tartalmazza az erdélyi rendezett tanácsú városokat, és emiatt országosan csak korlátozott megállapításokra alkalmas.

KVÁZI MOBILITÁS

Kvázi mobilnak minősítjük a népességnek azt a rétegét, amely élete folyamán egyszer, vagy többször bizonyosan vándorolt szülőmegyéjének határai között, pontosabban a népszámlálás időpontjában szülőmegyéjének egyik településén írták össze, de nem szülőhelyén. A mobilitáshoz illesztett jelző a mozgásterület korlátozottságát – sajnos csak közigazgatási elhatároltságát – kívánja jelezni, másrészt a vándorlást előidéző tényezők egyéb sajátosságait. Feltételezzük ugyanis, hogy a megyéken belüli vándorlás jelentős hányadát az életciklusokhoz kötődő, jórészt demográfiai indíttatású események idézték elő. Például a házasságkötés, a válás, a megözvegyülés – és nem gazdasági, szociális, vagy egyéb faktorok. A kvázi mobil réteget még úgy is jellemezhetjük, hogy kisebb vándorlási kockázatot vállalt, illetve hogy jobban kötődött megszokott környezetéhez, mint a messze tájakra vándorlók. Feltételezhető tehát, hogy jobban idomult új lakóhelyének szociális, kulturális, etnikai, magatartásbeli írott és íratlan normáihoz. A beilleszkedés, de a befogadás se járt individuális, kollektív konfliktusokkal.

Adataink, arányaink helyes értelmezését és mérlegelését elősegítendő, kiemeljük, hogy a kvázi mobil népesség kategóriája felöleli az ideiglenesen vándorlókat, a szezonális munkásokat is. Azt is hangsúlyozzuk, hogy népszámlálásaink definíciói, tartalmuk szerint, állapotot rögzítenek. Annak a populációnak a számát, arányát közlik, amely a népszámlálás időpontjában nem szülőhelyén, de szülőmegyéjében tartózkodott. A valóságos vándormozgalmat – bonyolult számításokat és becsléseket végezve – ugyan megközelíthetjük, de népszámlálási forrásaink alapján pontosan nem határozhatjuk meg.

A következőkben tehát a korabeli magyarországi társadalmi rétegződésnek egyik sajátos válfaját kíséreljük meg kvantitatíve megragadni. Elkülöníthető, elkülönítendő társadalmi rétegnek tekintjük ugyanis a megyén belül vándorlókat. Úgy véljük, súlyuk, jellemzőik a társadalmi átrétegződést, az urbanizáció mértékét és mélységét, a demográfiai átmenet helyi, vagy regionális folyamatát el nem hanyagolható mértékben szabta meg.

A kvázi mobil népesség súlya

1910-ben a magyarországi kvázi mobil réteg súlyát, a következő táblázat alapján úgy jellemezhetjük, hogy mindössze tizenegy megyében érte el arányuk a jelenlévő népesség 20–25%-át, de huszonnyolc megyében még 15%-ot sem. Országos szinten közel minden hatodik megszámlált tartozott a kvázi mobil populációhoz (1910: 16,95%).

*14. A kvázi mobil népesség aránya a megyék jelenlévő népességében
1910, %*

5,0–9,9		10,0–14,9		15,0–19,9		20,0–24,9		25,0–	
		Moson	13,9	Győr	19,5	Fejér	22,4	Zala	25,1
				Komárom	16,8	Vas	25,0	Baranya	26,0
				Sopron	16,3	Veszprém	20,3	Somogy	33,8
				Tolna	18,6				
		Árva	10,5	Hont	18,7	Bars	23,8		
		Esztergom	11,2	Nyitra	18,8	Nógrád	21,0		
		Liptó	12,5	Turóc	17,5	Pozsony	21,0		
		Trencsén	14,7	Zólyom	18,2				
		Csongrád	13,5	Bács	17,6	Pest	20,2		
		Heves	13,2						
		Jász	13,4						
				Bereg	17,4	Abaúj	23,4		
				Borsod	15,7	Gömör	21,6		
				Sáros	18,5				
				Szepes	17,9				
				Ung	16,3				
				Zemplén	18,6				
Hajdú	7,0	Békés	12,2	Bihar	18,0	Szabolcs	21,8		
		Máramaros	10,9	Szatmár	19,0				
		Ugocsa	12,5	Szilágy	16,4				
		Arad	13,8			Torontál	20,1		
		Csanád	13,2						
		Krassó	13,1						
		Temes	14,9						
Brassó	8,4	A.Fehér	11,4	Háromszék	17,5				
Fogarás	8,4	Beszterce	10,9	Maros-Torda	15,3				
N.Küküllő	9,7	Csik	12,8	Szolnok D.	15,9				
Szeben	7,9	Hunyad	14,1						
		K.Küküllő	12,4						
		Kolozs	13,4						
		Torda	12,7						
		Udvarhely	13,4						

1910-ben három dunántúli megyében minden harmadik-negyedik meg-
számlált lakos a kvázi mobil réteghez tartozott (Zala, Baranya, Somogy). A
Hajdúságban és négy erdélyi megyében (Brassó, Fogarás, Nagy Küküllő,
Szeben) azonban még a tíz százalékot sem érte el arányuk. A régiók megyéiben
a kvázi mobil népesség súlya igen tág határok között ingadozik. (lásd a Duna és
a Tisza bal parti régiót). Mutatóink nagyságrendjét, szóródását bizonyára meg-
határozta a megyék településeinek lakosságszám szerinti struktúrája, az ipari,
kereskedelmi telephelyek lokalizációja, a népesség foglalkozási összetétele, az
intézmények (oktatási stb.) szerepe. Azt sem szabad azonban mellőznünk, hogy
a megye népességének vándorlási mérlege is tényező arányszámaink kialakulá-
sában.

Három évtized alatt (1880–1910) a megyénkénti kvázi populáció súlyának módosulási folyamata mikrorégiókat különített el. Huszonöt megyében ugyanis csökken, míg 38 megyében növekszik ennek a rétegnek a súlya. A statisztikai régiók felbomlanak. A Duna, a Tisza jobb és bal partján, Erdélyben a megyék egy részében csökken, másik részében azonban nő a kvázi mobil népesség aránya.

*15. A megyei kvázi mobil népesség arányának változása
1880 és 1910 között (százalékpont)*

Csökkent		Növekedett	
megye	%	megye	%
Fejér	0,75	Baranya	2,83
Moson	0,17	Győr	0,04
Sopron	1,01	Komárom	0,32
Vas	0,08	Somogy	3,43
		Tolna	2,32
		Veszprém	1,14
		Zala	1,08
Esztergom	2,41	Árva	0,54
Hont	0,05	Bars	4,77
Liptó	3,19	Zólyom	2,45
Nógrád	0,25		
Nyitra	0,31		
Pozsony	0,44		
Trencsén	0,38		
Turóc	4,34		
Csongrád	1,41	Bács	1,63
Heves	0,30	Jász	4,12
		Pest	6,43
Abaúj	0,15	Borsod	1,35
Bereg	0,40	Gömör	1,17
Sáros	1,13	Szepes	0,62
Ung	3,35		
Zemplén	1,95		
Máramaros	0,07	Békés	1,80
Szatmár	0,06	Bihar	1,91
Ugocsa	0,11	Hajdú	1,91
		Szabolcs	2,86
		Szilágy	0,48
		Arad	1,25

Csökkent		Növekedett	
megye	%	megye	%
		Csanád	2,00
		Krassó	2,07
		Temes	2,73
		Torontál	1,45
Maros T.	0,78	A. Fehér	0,30
Szeben	0,02	Beszterce	1,09
Udvarhely	0,65	Brassó	1,17
		Csik	1,03
		Fogaras	1,31
		Háromszék	0,32
		Hunyad	1,36
		K. Küküllő	0,80
		Kolozs	0,49
		N. Küküllő	0,31
		Szolnok D.	0,22
		Torda A.	1,80

Három évtized alatt azonban át is rendeződött a megyék száma a kvázi mobilitás arányának nagyságrendjét tekintve. Megnövekedett azon megyék száma, amelyekben magas – 20%-nál nagyobb – a kvázi mobilok hányada és kevesebb megye tartozott az ennél alacsonyabb együtthatót felmutató megyék rendjébe.

A következőkben a kvázi megyei mobil népesség számát, az ugyanazon megyében született összes népességhez viszonyítjuk, azaz a megyéken belüli vándorlás tényleges nagyságrendjét kíséreljük megközelíteni.

16. A megyei kvázi mobil népesség száma az ugyanazon megyében született össznépességhez viszonyítva 1910, %

-4,9		5,0–9,9		10,0–14,9		15,0–19,9		20,0–24,9			
%											
Hajdú	4,7	Árva	9,5	Sopron	14,3	Komárom	15,4	Zala	23,1		
				Moson	14,4	Győr	15,4	Vas	23,8		
				Csongrád	7,5			Tolna	16,8	Baranya	24,4
								Fejér	18,0		
								Veszprém	18,1		
						Esztergom	10,3	Hont	16,5	Nógrád	20,7
						Liptó	12,5	Zólyom	17,3	Bars	21,4
						Trencsén	14,3	Turóc	17,5		
								Nyitra	17,7		
								Pozsony	18,7		
				Pest	15,5						
				Heves	12,0						
				Jász	12,5						
				Bács	14,0						
				Borsod	14,6	Ung	16,0	Gömör	20,7		
						Bereg	17,3				
						Szepes	18,2				
						Sáros	18,4				
						Zemplén	18,9				
						Abaúj	19,8				
				Szilágy	15,7	Szabolcs	21,8				
				Békés	11,2	Bihar	16,8				
		Ugocsa	12,3	Szatmár	17,2						
		Csongrád	12,0	Torontál	19,2						
		Arad	12,6								
		Krassó	13,9								
		Temes	14,2								
	Fogarás	8,5	A. Fehér	11,2	Szolnok D.	15,3					
	Szeben	8,6	Beszterce	11,4	Hunyad	15,8					
	N. Küküllő	9,7	K. Küküllő	12,0	Háromszék	16,5					
	Brassó	9,8	Udvarhely	12,0							
			Csik	12,2							
			Kolozs	12,2							
			Torda	12,4							
			Maros T.	13,7							

A megyék eloszlása a közölt táblázat szerint igen elgondolkoztató. Úgy tetszik, hogy az egyik megyében a mezőgazdasági viszonyok hátráltatják – Hajdú megyében – a másik megyében – Szabolcs – elősegítik a kvázi mobilitás kiformalódását.

A megyénkénti arányok változását összefoglalva az alábbiakból kiviláglik a negatív és a pozitív irányú változás üteme.

17. A megyék száma a kvázi mobil népesség aránya (%) szerint, 1880-ban és 1910-ben

1910	1880						Együtt
	-9,9	10,0-14,9	15,0-19,9	20,0-24,9	25,0-29,9	30,0-	
-9,9	5	-	-	-	-	-	5
10,0-14,9	5	16	2	-	-	-	23
15,0-19,9	-	1	18	2	-	-	21
20,0-24,9	-	1	3	6	1	-	11
25,0-29,9	-	-	-	2	-	-	2
30,0-	-	-	-	-	-	1	1
Együtt	10	18	23	10	1	1	63

18. A megyék száma a kvázi mobil réteg aránya szerint 1880-ban

Az arány változása 1880-1910 között (százalék-pont)	-9,9	10,0-14,9	15,0-19,9	20,0-24,9	25,0-	Együtt
(-) csökkent						
-2,49	1	6	8	6	1	22
2,50-4,49	-	1	2	-	-	3
Együtt	1	7	10	6	1	25
(+) növekedett						
-2,49	8	10	10	3	-	31
2,50-4,49	1	-	3	1	1	6
5,00-	-	1	-	-	-	1
Együtt	9	11	13	4	1	38
Mindösszesen	10	18	23	10	2	63

Urbánus és rurális kvázi mobilitás

A megyékben született és a megyében vándorló népesség egy része a megye területén fekvő törvényhatósági jogú és rendezett tanácsú városokba vándorolt, másik része szülőfaluját elhagyva a megye másik falujába. A megyei kvázi mobil réteg egyik része tehát urbánus réteggé vált, másik része tovább is rurális stratum maradt.

Törvényhatósági jogú városainkban három évtized (1880-1910) alatt viszonylag szerény mértékben növekedett ugyanazon megye falvaiból bevándorló

népesség aránya, (mindössze két városban éri el az 5–10% pont különbséget) eltekintve néhány kivételtől (Győrben, Székesfehérvárott, Kolozsvárt, Szabadkán és Selmechányán arányuk csökkent). Kiemelendő azonban, hogy súlyuk, arányuk már 1880-ban sem volt elhanyagolható. 1910-ben tizenegy városban minden ötödik, illetve minden negyedik lakos megyei születésű volt (1880-ban hat városban). Igen szembetűnő és a helytörténeti kutatásokat ösztönző arányok jellemzik alföldi városainkat. Hódmezővásárhelyen, Szegeden, Szabadkán, Kecskeméten, Versecen a kvázi mobil népesség aránya a legalacsonyabb, még a 15%-ot sem éri el. (Nincs vonzás, taszítóerők működnek?)

19. A megyében született népesség aránya a törvényhatósági jogú városokban, 1910, 1880, %

Törvényhatósági jogú város	1910	1880	Különbség (százalékpont)
	%		
1. Nagyvárad	29,8	25,9	3,9
2. Szatmárnémeti	29,3	20,5	9,8
3. Újvidék	29,3	24,8	4,5
4. Marosvásárhely	25,9	20,4	5,5
5. Pancsova	25,7	21,3	4,4
6. Pécs	24,9	19,2	5,7
7. Baja	24,1	18,3	5,8
8. Pozsony	21,9	15,1	6,8
9. Sopron	21,7	20,5	1,2
10. Zombor	21,7	18,9	2,8
11. Komárom	21,4	19,0	2,4
12. Győr	18,1	19,7	-1,6
13. Debrecen	18,0	11,8	6,2
14. Temesvár	17,4	13,9	4,5
15. Székesfehérvár	16,8	16,9	-0,1
16. Kassa	16,8	15,7	1,1
17. Arad	16,8	12,7	4,1
18. Versec	13,3	9,4	3,9
19. Kolozsvár	13,0	13,5	-0,5
20. Kecskemét	12,8	6,9	5,9
21. Szabadka	10,6	11,0	-0,4
22. Selmechánya	7,0	7,9	-0,9
23. Szeged	6,5	4,7	1,8
24. Hódmezővásárhely	2,7	2,3	0,4

Az urbánus kvázi mobilitás további jellemzője, hogy a megyék összes kvázi mobil népességének mekkora része vándorolt a megye területén fekvő városokba. Az alábbi arányok bonyolult faktorok végeredményét foglalják össze. A városok befogadó képességét, gazdasági kapacitásuk növekedését, vagy éppen

szűkösségét. Fejér megyében például igen alacsony a megyei Landflucht - Budapest közel van - Hajdú megyében ellenben közel ötszöröse.

20. A megyék kvázi mobil népességéből a törvényhatósági jogú városokba vándorlók aránya, %, 1880, 1910

Megye	1880	1910
1. Hajdú	49,5	59,7
2. Csongrád	23,0	32,5
3. Győr	18,9	30,8
4. Bács	19,8	22,1
5. Temes	14,1	21,4
6. Pozsony	11,4	20,9
7. Kolozsvár	15,8	20,7
8. Maros Torda	10,1	19,1
9. Abaúj	11,7	17,3
10. Arad	11,7	17,2
11. Sopron	10,1	15,3
12. Bihar	10,8	15,2
13. Komárom	9,8	13,7
14. Baranya	8,3	13,6
15. Szatmár	7,0	13,0
16. Fejér	9,3	11,4
17. Bars	6,0	4,6
18. Torontál	3,5	4,1

Bars és Fejér megye kivételével minden megyében megnőtt a törvényhatósági jogú városokba vándorló réteg aránya a kvázi mobil populáción belül. Az 1880 és 1910 év közötti arányváltozás olykor igen jelentős (Maros Torda megye 1880-ban: 10,1; 1910-ben 19,1%). Bizonyára nem véletlen, hogy Hajdú megye kvázi mobil népességének több mint fele (59,7%) Debrecenben telepedik meg, de a csongrádi, győri, Bács, Temes, Pozsony és Kolozsvár megyei kvázi mobil populációnak is jelentős hányada vándorol a megye törvényhatósági jogú városaiba.

Sajnos csak 1910-ben foglalhatjuk össze a kvázi mobil népesség urbánus rétegének törvényhatósági jogú és rendezett tanácsú városokat is felölelő adatait, arányait. (A rendezett tanácsú városok ez ideig meg nem jelent, levéltári adatait a KSH Népszámlálási Főosztálya bocsátotta rendelkezésünkre. Segítségét ezúton is köszönjük.) Az alábbi összefoglalásból kitűnik, hogy 1910-ben megyéink városaiban igen tág határok között ingadozott az ugyanazon megye szülötteinek hányada (5–43%).

A hazai urbanizációban azonban még sem hanyagolható el szerepük: tizen-nyolc megye városaiban legalább minden negyedik lakos ugyanabból a megyéből származott.

21. A megyében született népesség aránya (%) a megye
tj. és rt. városaiban, 1910

		-9,9	10,0 - 19,9		20,0 - 29,9		30,0 -				
		%									
Hont	7,3	Tolna	15,0	Komárom	21,4	Vas	32,6				
		Fejér	16,8	Veszprém	22,0	Somogy	43,1				
		Győr	18,1	Sopron	22,3	Nógrád	30,2				
				Baranya	24,9						
				Zala	25,5						
		Liptó	12,3	Nyitra	21,1			Trencsén	32,9		
		Turóc	17,5	Pozsony	21,9						
		Bars	19,8	Zólyom	26,3						
		Esztergom	19,8								
		Csongrád	5,0	Heves	12,8			Szolnok D.	30,5		
Csanád	5,0	Pest	13,8								
Jász	9,1	Bács	15,5	Háromszék	35,8						
		Abaúj	16,8								
Borsod	16,8	Ung	20,3			Maros Torda	25,5				
		Bereg	22,4								
		Zemplén	23,8							Udvarhely	28,5
		Gömör	26,9								
		Sáros	27,4								
		Szepes	27,4								
		Hajdú	12,5					Szilágy	24,1		
		Szabolcs	12,8					Szatmár	25,0		
				Máramaros	26,6						
				Bihar	29,2						
		Temes	16,4	Krassó	22,5						
		Arad	16,5	Torontál	25,2						
Fogaras	11,2	K. Küküllő	20,6								
Kolozs	13,0	N. Küküllő	20,6								
Szeben	13,6	Hunyad	23,3								
Beszterce	14,9	Csik	23,7								
A. Fehér	18,7	Maros Torda	25,5								
Torda A.	19,6	Udvarhely	28,5								

1910-ben a megyék falvaiban megszámlált kvázi mobil réteg aránya természetesen kisebb volt, mint az urbánus kvázi mobil rétegé.

22. A megye falvaiban született és szülőmegyéjének falvaiba vándorló népesség aránya a jelenlévő népességben 1910-ben

Megye	%	Megye	%	Megye	%	Megye	%
Somogy	33,1	Baranya	26,0	Győr	19,5		
		Fejér	22,4	Komárom	16,8		
		Vas	24,3	Moson	13,9		
		Zala	25,1	Sopron	16,1		
				Tolna	18,8		
				Veszprém	19,9		
		Bars	24,2	Árva	10,5		
		Esztergom	23,8	Liptó	12,6		
		Hont	20,9	Nyitra	18,6		
		Nógrád	20,2	Trencsén	13,7		
		Pozsony	21,0	Zólyom	16,5		
		Pest	21,7	Bács	18,4		
				Csongrád	16,2		
				Heves	13,2		
				Jász	15,8		
		Abaúj	22,4	Bereg	16,6		
		Gömör	20,8	Borsod	15,7		
		Szabolcs	22,8	Sáros	17,2		
				Szepes	14,9		
				Ung	15,9		
				Zemplén	18,4		
				Békés	12,5	Hajdú	8,7
				Bihar	18,0	Máramaros	8,9
				Szatmár	18,8		
				Szilágy	15,8		
				Ugocsa	12,5		
		Torontál	20,5	Csanád	15,8		
				Krassó	12,6		
				Temes	14,8		
				Alsó Fehér	10,4	Brassó	9,3
				Beszterce	10,5	Fogaras	8,2
				Háromszék	15,5	Szeben	6,4
				Hunyad	13,5		
				K. Küküllő	11,8		
				Kolozs	13,4		
				Maros T.	15,0		
				N. Küküllő	11,8		
				Szolnok D.	14,8		
				Torda A.	12,1		
				Udvarhely	12,1		

A viszonylag tág határértékek között hullámzó rurális kvázi mobilitási mutatók nem csak demográfiai okokra visszavezethető vándorlásról tanúskodnak, hanem a vidék iparosodásáról – a mezőgazdasági munkaerő megszokott

vagy kényszerű mozgékonyságáról – főként a Dunántúl déli részében és a Duna bal parti megyékben, és mindennek hiányáról Hajdú, Máramaros, Brassó, Fogaras és Szeben megyében.

A kvázi mobil réteg számának alakulása

Amint már említettük a kvázi mobil réteg aránya nemcsak a megyén belüli vándorlók számát érzékelteti, hanem az együttható nevezőjében helyet foglaló természetes és tényleges szaporulat egyenlegét is. Ezen réteg méretének objektívebb megközelítése érdekében az alábbiakban összefoglaljuk számuk alakulását 1880 és 1910 között. Az adatok értékelése során azonban nem mellőzhetők a két népszámlálás közötti létszámuk növekedését vagy csökkenését előidéző tényezők:

csökkenést idézett elő:

- a kvázi mobil népesség halálózása
- kivándorlása
- más megyébe vándorlása
- szülőhelyére való visszavándorlása

növekedést idézett elő:

- szülőhelyüket elhagyó és szülőmegyájukban vándorlók
- korábban más megyébe települők, de szülőmegyájukba visszavándorlók
- a kivándorlók közül visszavándorló, de nem szülőhelyükön leteleplők száma

Forrásaink a felsorolt tényezők nagyságrendjének megállapítását nem teszik lehetővé, tehát csak egyenlegüket regisztrálhatjuk.

A kvázi mobil réteg megyénkénti száma három évtized alatt tág szélsőértékek között módosult. Liptó, Turóc és Sáros megyében feltehetően a kivándorlás miatt csökkent. Tizennégy megyében azonban több mint felével növekedett. Pest, Hajdú, Jász és Szabolcs megyében kiemelkedő mértékben (158, 128, 94, 72%-kal). Törvényhatósági jogú városainkban Sopron, Torontál, Fejér és Pozsony megye kivételével meghaladta a növekedésük az 50%-ot, tíz megyében számuk megduplázódott, vagy több mint másfélszeresére emelkedett. A falusi kvázi mobil réteg is növekedett (ideértve az rtv. városokat is). Tizenkét megyében több mint felével nőtt számuk.

23. A falusi kvázi mobil népesség számának változása %, 1880–1910

-0,0	0,0-9,9	10,0-19,9	20,0-29,9	30,0-39,9	40,0-49,9	50,0-
	Győr Sopron	Fejér Moson Veszprém	Baranya Vas	Komárom Somogy Tolna Zala		
Liptó Turóc	-4,2 -2,9	Árva Eszterg.	Nyitra Trencsén Csongrád	Nógrád Bács Heves		Bars Zólyom Jász Pest Borsod
Sáros	-2,5	Gömör Szepes Ung			Bereg	
				Szatmár Szilágy Ugocsa		Békés Bihar Hajdú Máramar. Szabolcs Csanád
			Torontál		Arad Krassó Temes	
		N.Küküllő Udvarhely	A.Fehér Háromsz. Maros T. Szeben	Fogarasz K.Küküllő Szolnok D	Beszterce Brassó Csik Kolozs Torda A.	Hunyad

24. A törvényhatósági jogú városok kvázi mobil népességszámának változása,
%, 1880–1910

Megye	%	Megye	%	Megye	%
Baranya	124,8	Győr	93,4	Fejér	41,9
		Komárom	92,2		
		Sopron	54,6		
		Hont	88,0	Pozsony	36,8
Bács	156,4				
Csongrád	103,5				
Pest	177,6	Abaúj	81,3		
Bihar	136,2				
Hajdú	175,1				
Szatmár	153,5				
Arad	134,9				
Temes	139,9			Torontál	46,8
Maros T.	163,1	Kolozs	95,5		

Összefoglalva hangsúlyozzuk, hogy a hazai 19. század végi spatiális mobilitás meghatározó rétege volt a szülőmegyéjében vándorlók tömege, magában hordozva a szociális mobilitás lehetőségét és kényszerét, de egyszersmind az egész belső vándormozgalom területi elhatároltságát is.

MOBILITÁS

A mobil réteg aránya

Mobilnak nevezzük azt a populációt, amelyet a népszámlálások időpontjában nem szülőmegyéje településein számláltak meg.

Másként fogalmazva a más megyéből bevándorló, illetve kivándorló réteg arányát kívánjuk megyénként megvilágítani. Nomenklatúránk (immobil, kvázi mobil, mobil) érzékelteti, hogy ezt a réteget tekintjük a belső vándorlás reprezentánsának. Átlépve szülőmegyénk határát olykor elvágták rokonsági, szociális, kulturális, etnikai gyökereiket, esetleg más társadalmi rétegbe kellett beilleszkedniük, jövőképüket át kellett formálniuk. A változás, az átalakulás hordozóivá váltak.

Úgy véljük, hogy ez a feltételezés még akkor is helyénvaló, ha a mobil népesség aránya országosan és minden megyében – kivéve Komárom, Moson, Hajdú, Hunyad és Nagy Küküllő megyét – kisebb, mint a kvázi mobil népesség hányada.

A bevándorló réteg aránya a hazai 19. század végi spatiális mobilitást igen jól jellemzi: 1880-ban még 50 vármegyében 10%-nál alacsonyabb, 1910-ben azonban már 35 vármegyében 10%-nál nagyobb a bevándorló népesség hányada.

*25. A megyék száma a mobil-bevándorló népesség aránya szerint
a jelenlévő népességben
1880, 1910*

Év	A mobil népesség aránya, %					
	-4,9	5,0 - 9,9	10,0 - 14,9	15,0 - 19,9	20 -	Együtt
1880	15	35	11	2	-	63
1910	2	26	24	10	1	63

A megyék klasszifikálása a fenti arányközök szerint elkülöníti a már kezdetben (1880-ban) mobilnak minősíthető megyéket az erőteljesen mobilizálódó és a bevándorlás terén elmaradó megyéktől.

A megyénkénti mobil - bevándorló népesség aránya három évtized alatt mindössze 11 megyében növekedett öt százalékpontnál nagyobb ütemben (Zala, Szabolcs és Csanád vármegyében csökkent). *A megyei mobil bevándorló populáció arányának változása tehát viszonylag lassú és kis mértékű volt.*

*26. A megyék mobil népesség arányának változása
1880 és 1910 között*

Az arányszám növekedése 1880 és 1910 között (% pont)	A megyék száma a mobil népesség 1880. évi aránya % szerint					
	-4,9	5,0-9,9	10,0-14,9	15,0-19,9	20,0-	Együtt
	%					
0,0-4,9	11	30	8	-	-	49
5,0-9,9	2	3	3	-	-	8
10,0-14,9	2	1	-	-	-	3
Együtt	15	34	11	-	-	60

Megyéink spatiális mobilitási struktúraváltozását a közhiedelemmel ellentétben úgy foglalhatjuk össze, hogy 1880 és 1910 között Pest, Veszprém és Komárom megyék kivételével a peremfekvésű megyékben játszódtott le legerőteljesebben a bevándorló réteg súlyának növekedése. (Szepes 11,1;

Hunyad 10,3; Szeben 10,3; Liptó 9,8; Túróc 7,7; Brassó 7,5; Sáros 6,3; Zemplén 6,3; de Zala, Csongrád és Szabolcs megyében csökkent a mobil réteg aránya.)

*27. A megyék mobil-bevándorló népességének aránya
(%) a jelenlévő népességben 1880*

0-4,9		5,0-9,9		10,0-14,9		15,0-19,9	
		Sopron	5,21	Győr	10,73		
		Vas	6,41	Komárom	11,00		
		Tolna	8,00	Veszprém	11,31		
		Zala	8,75	Moson	13,25		
		Fejér	9,29				
		Baranya	9,55				
		Somogy	9,64				
Árva	2,78	Zólyom	7,20	Hont	11,16		
Trencsén	3,91	Nyitra	7,83	Nógrád	12,14		
Liptó	4,41	Pozsony	7,85	Esztergom	14,00		
		Bars	7,86				
		Túróc	7,92				
Bács	3,14	Csongrád	6,88				
		Heves	9,12				
		Jász	9,55				
		Pest	9,95				
Sáros	4,82	Szepes	5,16	Borsod	11,31		
		Gömör	8,12				
		Bereg	8,18				
		Abaúj	8,97				
		Zemplén	9,18				
		Ung	9,88				
Máramaros	3,83	Szilággy	5,10	Ugocsa	10,95	Szabolcs	16,54
		Bihar	5,79				
		Szatmár	6,34				
		Hajdú	7,46				
		Békés	9,36				
		Torontál	5,01	Temes	10,81	Csanád	17,65
		Krassó	6,56				
		Arad	8,31				
Csík	2,45	Szolnok D.	5,06	Brassó	14,99		
Háromszék	3,00	K.Küküllő	5,16				
Hunyad	4,16	A.Fehér	6,04				
Szeben	4,16	N.Küküllő	6,22				
Maros-Torda	4,17	Beszterce	6,36				
Udvarhely	4,20	Torda A.	7,17				
Fogaras	4,63						
Kolozs	4,92						

28. A megyék mobil-bevándorló népességének aránya (%)
a jelenlévő népességben, 1910

0–4,9		5,0–9,9		10,0–14,9		15,0–19,9		20–	
%									
		Sopron	7,27	Somogy	11,19	Moson	16,67		
		Zala	8,22	Győr	12,40	Komárom	17,07		
		Vas	9,17	Tolna	12,41	Veszprém	17,27		
				Baranya	12,45				
				Fejér	13,43				
		Árva	5,39	Zólyom	10,42	Nógrád	15,02		
		Trencsén	7,37	Hont	11,83	Turóc	15,58		
		Nyitra	9,03	Liptó	14,15	Esztergom	18,38		
		Pozsony	9,45						
		Bars	9,95						
Bács	4,74	Csongrád	9,72	Jász	11,16	Pest	17,83		
				Heves	11,47				
		Bereg	9,75	Sáros	11,16	Zemplén	15,43		
				Gömör	12,16	Szepes	16,25		
				Ung	12,63				
				Abaúj	12,64				
				Borsod	14,91				
Máramaros	3,98	Szilágy	7,38	Békés	11,91				
		Bihar	7,58	Ugocsa	12,24				
		Szatmár	8,52	Szabolcs	14,86				
		Hajdú	9,43						
		Torontál	7,89	Krassó	10,89	Temes	15,05		
		Arad	9,07			Csanád	16,77		
		Szolnok	5,74	Beszterce	10,70			Brassó	22,50
		Csík	6,20	Hunyad	14,43				
		Kolozs	6,74	Szeben	14,47				
		Háromszék	7,29						
		Udvarhely	7,52						
		Fogaras	7,55						
		Maros T.	7,95						
		Torda A.	8,74						
		K.Küküllő	9,35						
		Alsó-Fehér	9,87						
		N.Küküllő	9,95						

29. A mobilitás aránymódosulásának (% pont 1850–1910) megyei sorrendje

1. Máramaros	0,15	31. Zólyom	3,22
2. Hont	0,67	32. Udvarhely	3,32
3. Szolnok D.	0,68	33. Moson	3,42
4. Arad	0,76	34. Trencsén	3,46
5. Nyitra	1,20	35. Borsod	3,60
6. Ugocsa	1,29	36. Abaúj	3,67
7. Somogy	1,55	37. N. Küüllő	3,73
8. Bereg	1,57	38. Csík	3,75
9. Torda A.	1,57	39. Maros T.	3,78
10. Pozsony	1,60	40. Alsó Fehér	3,83
11. Bács	1,60	41. Gömör	4,04
12. Jász Nk. Sz.	1,61	42. Fejér	4,14
13. Győr	1,67	43. K. Küüllő	4,19
14. Bihar	1,74	44. Temes	4,24
15. Kolozs	1,82	45. Háromszék	4,29
16. Hajdú	1,97	46. Beszterce	4,34
17. Sopron	2,06	47. Esztergom	4,38
18. Bars	2,09	48. Tolna	4,41
19. Szatmár	2,18	49. Krassó	4,73
20. Szilágy	2,28	50. Veszprém	5,96
21. Heves	2,35	51. Komárom	6,07
22. Békés	2,55	52. Zemplén	6,25
23. Ung	2,75	53. Sáros	6,34
24. Vas	2,76	54. Brassó	7,51
25. Nógrád	2,88	55. Turóc	7,66
26. Csongrád	2,88	56. Pest PSK	7,88
27. Torontál	2,88	57. Liptó	9,74
28. Baranya	2,90	58. Hunyad	10,27
29. Fogaras	2,92	59. Szeben	10,31
30. Árva	3,01	60. Szepes	77,09
		Zala	-0,53
		Csongrád	-0,88
		Szabolcs	-1,68

30. Törvényhatósági jogú városok száma a mobil népesség aránya (%) szerint
1880, 1910

Év	-5	5-9,9	10,0-14,9	15,0-19,9	20,0-24,9	25,0-29,9
1880	1	3	2	3	5	3
1910	-	2	2	-	7	1

Év	30,0-34,9	35,0-39,9	40,0-44,9	45,0-49,9	Együtt
1880	2	3	-	2	24
1910	4	4	2	2	24

1910-ben csak négy városban volt kisebb a más megyéből bevándorló népesség aránya 15%-nál, 1800-ban azonban még hat városban. 1880-ban csak 7 városban volt nagyobb a bevándorlók aránya 30%-nál, 1910-ben azonban már 12 városban.

A struktúraváltás ütemét és városaink mobilitási rangját az alábbi felsorolás foglalja össze.

31. A törvényhatósági jogú városok mobil-bevándorló népességének aránya %,
1880, 1910

1880		1910		Az arányok változása (% pont)	
1. Szabadka	4,0	1. Szabadka	8,2	1. Kassa	0,8
2. Zombor	6,1	2. Hódmezővásárhely	9,1	2. Pozsony	1,0
3. Kecskemét	6,5	3. Zombor	10,2	3. Temesvár	1,4
4. Hódmezővásárhely	6,6	4. Kecskemét	10,9	4. Pancsova	1,9
5. Versec	13,2	5. Versec	21,0	5. Baja	2,4
6. Újvidék	14,7	6. Baja	21,9	6. Hódmezővásárhely	2,5
7. Szeged	16,3	7. Újvidék	22,2	7. Pécs	3,5
8. Szatmárnémeti	18,8	8. Selmezbánya	22,8	8. Székesfehérvár	3,6
9. Baja	19,5	9. Pancsova	23,8	9. Zombor	4,1
10. Székesfehérvár	21,2	10. Szeged	24,3	10. Szabadka	4,2
11. Pancsova	21,9	11. Székesfehérvár	24,8	11. Kecskemét	4,4
12. Debrecen	22,3	12. Szatmárnémeti	25,0	12. Arad	5,2
13. Sopron	22,6	13. Sopron	30,6	13. Szatmárnémeti	6,2
14. Komárom	23,3	14. Debrecen	30,8	14. Győr	6,7
15. Nagyvárad	25,1	15. Nagyvárad	33,5	15. Újvidék	7,5
16. Marosvásárhely	25,1	16. Marosvásárhely	34,5	16. Versec	7,8
17. Selmezbánya	27,1	17. Pozsony	36,1	17. Sopron	8,0
18. Győr	31,6	18. Pécs	38,0	18. Szeged	8,0
19. Pécs	34,5	19. Győr	38,3	19. Kolozsvár	8,2
20. Pozsony	35,1	20. Komárom	38,9	20. Nagyvárad	8,4
21. Arad	35,8	21. Arad	41,0	21. Debrecen	8,5
22. Kolozsvár	36,2	22. Kolozsvár	44,4	22. Marosvásárhely	9,4
23. Temesvár	45,6	23. Kassa	46,6	23. Komárom	15,6
24. Kassa	45,8	23. Temesvár	47,9	24. Selmezbánya	-4,3

Rendezett tanácsú városaink mobil-bevándorló népességének arányát (sajnos néhány kivétellel) csak az 1910. évben foglalhatjuk össze, rendszerezhetjük. Igen tág határok között ingadozik a bevándorlók aránya: Hajdúböszörményben még az 5%-ot sem éri el, Újpesten azonban megközelíti az 50%-ot. Az alacsony mobilitású városok között dominálnak az alföldi mezővárosok, a volt bányavárosok és a Szepesség egykori iparvárosai. A legnagyobb mobilitási arány a felvidéki városokra jellemző.

32. A rendezett tanácsú városokban a mobil (más megyéből bevándorló) népesség aránya (%) az 1910-ben megszámláltak között

0,00 – 4,9			
1. Hajdúböszörmény	4,9		
5,0 – 9,9		20,0 - 24,9	
1. Újbánya	5,0	1. Zalaegerszeg	21,2
2. Turkeve	5,6	2. Eger	21,7
3. Ruszt	6,5	3. Pápa	21,7
4. Nagykőrös	6,6	4. Nyitra	22,8
5. Zenta	7,3	5. Érsekújvár	22,9
6. Kiskunfélegyháza	7,5	6. Nagykanizsa	23,2
7. Kiskúszállás	7,7	7. Munkács	23,9
8. Szentgyörgy	7,9	8. Szolnok	24,0
9. Hajdúszoboszló	8,4	9. Lőcse	24,3
10. Cegléd	8,4	10. Szombathely	24,6
11. Nagylak	8,6	25,0 - 29,9	
12. Hajdúnánás	8,9	1. Kaposvár	25,3
13. Szentés	8,9	2. Szentendre	25,9
14. Nagy Kikinda	9,3	3. Kőszeg	26,8
15. Jászberény	9,5	4. Veszprém	27,7
10,0 – 14,9		5. Esztergom	28,2
1. Makó	11,8	6. Léva	28,4
2. Mezőtúr	12,2	7. Késmárk	28,7
3. Szakolca	12,9	8. Beregszász	28,7
4. Gyula	13,9	9. Igló	28,8
5. Karcag	14,3	10. Fehértemplom	29,6
6. Szekszárd	14,4	30,0 - 34,9	
15,0 – 19,9		1. Karánsebes	30,6
1. Jolsva	16,1	2. Rozsnyó	30,7
2. Szepesolaszi	16,2	3. Sátoraljaújhely	30,7
3. Gölnicbánya	16,2	4. Trencsén	32,6
4. Nagyrőce	16,5	5. Ungvár	33,1
5. Szepesbéla	16,6	6. Zólyom	33,3
6. Nagybecskerek	16,7	7. Rimaszombat	34,2
7. Gyöngyös	17,2	8. Poprád	34,4
8. Bártfa	18,0	9. Rózsáhegy	34,9
9. Breznóbánya	18,8	35,0 -	
10. Nyíregyháza	18,9	1. Körmöcbánya	35,5
11. Dobsina	19,0	2. Besztercebánya	35,5
12. Kismarton	19,2	3. Eperjes	36,6
13. Szepesváralja	19,2	4. Losonc	36,8
14. Korpona	19,7	5. Vác	37,6
15. Kiskunhalas	19,9	6. Zsolna	39,0
16. Kisszeben	19,9	7. Lugos	41,9
		8. Újpest	49,3

A mobilitás arányait is pontosabban érzékeltetik a megyékben született összes népességhez mért hányadosok. A következő táblázatos összefoglalás egyrészt azt tanúsítja, hogy az ország nyugati és középső tájain fekvő megyékben a népesség 1900-ban és 1910-ben is mobilabb volt, mint a keleti, erdélyi megyékben. Pontosabban fogalmazva a mobilitás történeti folyamatának két utolsó dátuma ezt bizonyítja. A hatvanhárom megye között úgyszólván magától értetődően kivételek is találhatók. Udvarhely megye például a viszonylag nagy, Trencsén megye ezzel szemben a viszonylag kicsi mobilitású megyék között foglal helyet.

Az így kalkulált mobilitás aránya 1900 és 1910 között viszonylag szerény mértékben változott, általában 3–4% ponttal növekedett. Trencsén megye és társai Turóc, Szepes, Liptó és Sáros megyék ismét kivételek, mert mobilitási arányszámuk 1900 és 1910 között, kis ütemben ugyan, de mégis csökkent. Esztergom, Jász és Pozsony megye is külön említendő meg, mert ezekben a megyékben a mobilitás hányadosa viszonylag nagyobb mértékben nőtt.

33. A megyében született összes népességből más megyébe vándorló – mobil –
népesség aránya (%) 1900, 1910
(Az 1910. évi sorrend szerint)

Megye	1900	1910	Megye	1900	1910
Győr	25,2	28,9	Nyitra	13,3	14,4
Fejér	25,9	28,8	Zemplén	13,4	14,0
Veszpém	25,1	25,9	Moson	12,6	14,0
Esztergom	19,3	25,0	Ugocsa	12,3	13,8
Komárom	21,7	23,8	Arad	11,5	13,6
Csanád	19,8	23,5	Vas	12,2	13,4
Csongrád	19,5	22,7	Háromszék	10,2	12,6
Hajdú	18,8	22,6	K. Küüllő	11,0	12,3
Tolna	20,1	20,9	Ung	11,0	11,9
Hont	17,4	20,9	Sáros	12,8	11,7
Abaúj	19,4	20,1	Alsó Fehér	8,7	11,5
Békés	17,1	19,5	Szilágy	10,4	11,3
Heves	17,7	19,2	Kolozs	9,6	11,2
Somogy	17,0	18,8	Bihar	9,3	11,1
Bács	17,8	18,8	Torda A.	8,7	11,0
Bars	17,3	18,8	Csik	9,1	10,5
Udvarhely	14,4	17,4	Bereg	9,5	10,3
Jász	13,2	17,2	Brassó	7,9	10,3
Pozsony	14,3	17,0	N. Küüllő	9,1	9,9
Nógrád	15,1	16,5	Trencsén	9,6	9,5
Sopron	15,1	16,5	Szolnok D.	7,4	9,3
Baranya	14,3	16,1	Máramaros	5,5	7,6
Gömör	15,0	16,0	Szeben	6,0	7,3
Borsod	13,4	15,9	Fogarás	5,2	7,0
Szatmár	13,0	15,6	Beszterce	5,2	6,2
Zala	12,7	15,5	Hunyad	4,5	5,9
Turóc	15,6	15,3	Krassó	3,5	4,6
Maros T.	12,0	15,3			
Zólyom	13,3	15,0			
Torontál	13,8	15,0			
Árva	14,1	14,8			
Szepes	15,2	14,7			
Szabolcs	13,4	14,7			
Pest Pilis SK	13,8	14,6			
Liptó	15,7	14,6			
Temes	12,9	14,5			

A fenti táblázat arányszámainak nagyságrendjét két vetületben kívánjuk megvilágítani. Először azt mutatjuk be, hogy arányszámaink vetítési alapja – a megyében született összes népesség száma – miként változott a vizsgált

évtizedben, majd pedig azt munkáltuk ki, hogy megyénként mekkora volt a mobil népesség száma, illetve hogy tömegük milyen ütemben növekedett, 1900 és 1910 között. A két összefoglalás két jellemzőt bizonyít. Mindenek előtt azt igazolja, hogy a tengeren túli kivándorlás az előzőekben közölt arányszámaink egyik lényeges tényezője volt. Másrészt az is kiemelhető, hogy a 20. század első évtizedében éppen a keleti, erdélyi megyék mobil népessége növekedett meg igen erős ütemben, olykor kétszer olyan tempóban, mint a nyugati megyék mobil populációjá. Megindult tehát – megelőző táblázatunk arányszámait értelmezve – a keletről nyugatra mozgó tömeg.

34. A megyékben született összes népesség, 1910
1900=100,0

Baranya	105,38	Sáros	96,51
Fejér	107,36	Szepes	95,76
Győr	100,84	Ung	104,08
Komárom	111,94	Zemplén	102,40
Moson	105,51		
Somogy	107,60	Békés	108,92
Sopron	102,58	Bihar	112,43
Tolna	103,89	Hajdú	112,69
Vas	103,91	Máramaros	118,40
Veszprém	101,63	Szabolcs	112,67
Zala	110,90	Szatmár	108,47
		Szilágy	111,51
Árva	92,88	Ugocsa	110,07
Bars	110,26		
Esztergom	112,15	Arad	110,52
Hont	119,59	Csanád	110,20
Liptó	100,61	Krassó	105,26
Nógrád	110,58	Temes	101,17
Nyitra	107,56	Torontál	100,61
Pozsony	105,89		
Trencsén	106,38	Alsó Fehér	107,06
Túróc	101,79	Beszterce	108,80
Zólyom	103,82	Brassó	106,40
		Csik	112,76
Bács	104,78	Fogarás	103,39
Csongrád	111,57	Háromszék	108,85
Heves	110,07	Hunyad	108,42
Jász	111,85	Kisküküllő	106,58
Pest	117,10	Kolozs	112,28
		Maros Torda	110,74
Abaúj	99,34	Nagyküküllő	102,45
Bereg	112,69	Szeben	106,04
Borsod	98,08	Szolnok D.	108,42
Gömör	100,50	Torda A.	110,76
		Udvarhely	106,76

*35. A megyei születésű, más megyébe vándorló – mobil – népesség száma
1900-ban és 1910-ben*

Megye	1900	1910	1910 1900=100	Megye	1900	1910	1910 1900=100
Máramaros	17 117	28 248	165,0	Baranya	42 390	50 568	119,3
Jász	47 149	68 780	145,9	Fejér	62 400	74 453	119,3
Esztergom	17 031	24 723	145,2	Somogy	63 307	75 094	118,6
Hunyad	9 823	14 134	143,9	Moson	10 942	12 874	117,7
A. Fehér	18 338	25 933	141,4	Heves	49 368	57 932	117,3
Maros T.	22 725	32 104	141,3	Zólyom	18 080	21 110	116,8
Torda A.	13 985	19 704	140,9	Borsod	32 495	37 942	116,8
Brassó	6 458	9 074	140,5	Nyitra	60 273	69 917	116,0
Krassó	18 810	26 066	138,6	K. Küküllő	12 693	14 720	116,0
Hajdú	30 845	41 880	135,8	Győr	28 160	32 593	115,7
Zala	57 849	78 448	135,6	Vas	53 525	61 127	114,2
Háromszék	14 726	19 903	135,2	Temes	50 043	56 820	113,5
Szolnok D.	17 955	24 256	135,1	Sopron	40 648	45 419	111,7
Bihar	49 637	66 854	134,7	Bács	124 199	137 500	110,7
Csanád	28 641	38 251	133,6	N. Küküllő	13 208	14 661	110,0
Fogarás	4 776	6 338	132,7	Torontál	88 263	96 393	109,2
Kolozs	20 086	26 407	131,5	Tolna	57 169	61 804	108,1
Beszterce	5 783	7 597	131,4	Gömör	29 425	31 610	107,4
Csik	12 355	16 175	130,9	Zemplén	44 084	47 336	107,4
Szatmár	46 874	60 907	129,9	Ung	16 884	18 052	106,9
Csongrád	27 826	36 129	129,8	Veszprém	63 300	66 365	104,8
Szeben	9 172	11 842	129,1	Trencsén	28 801	30 162	104,7
Udvarhely	18 729	24 150	128,9	Abaúj	33 326	34 215	102,7
Hont	21 191	27 254	128,6	Turóc	8 567	8 506	99,3
Arad	38 134	48 859	128,1	Árva	13 301	12 943	97,3
Pozsony	45 420	57 403	126,4	Liptó	14 146	13 239	93,6
Komárom	37 949	47 485	125,1	Szepes	27 008	24 855	92,0
Békés	51 248	64 058	125,0	Sáros	23 255	20 603	88,8
Pest	107 783	133 995	124,3				
Ugocea	10 428	12 853	123,3				
Szabolcs	37 955	46 720	123,1				
Szilágy	22 500	27 236	123,1				
Bereg	20 085	24 699	123,0				
Nógrád	36 499	44 018	120,6				
Bars	31 017	37 268	120,2				

A városok mobilitási hierarchiája

Városaink mobilitási „rangját” az előzőekben részletezett mutatók együttes rendje komplexebben jelzi, mintha az immobilitás (I), a kvázi mobilitás (KM), illetőleg a mobilitás (M) együtthatóit egyenként taglaljuk. Az alábbiakban tehát a három mutató egymáshoz viszonyított rendje szerint csoportosítottuk tj. és rt.

városainkat az 1910. évi adatok alapján. Képletekben felírva megkülönböztetjük:

1. $I > (KM + M)$ és $KM > M$
2. $I > (KM + M)$ és $M > KM$
3. $I < (KM + M)$ és $KM > M$
4. $I < (KM + M)$ és $M > KM$, valamint
5. $I < (KM + M)$ és $M > KM$; $M > I$

A következő táblázatban tételesen felsoroljuk az ötféle csoportba tartozó városokat.

36. A városok mobilitási hierarchiája 1910-ben

	1. $I > (KM + M)$ és $KM > M$		
	I	KM	M
Baja	54,6	24,4	21,0
Breznóbánya	63,5	18,8	17,7
Cegléd	81,0	10,6	8,4
Felsőbánya	81,2	10,0	8,8
Gyergyószentmiklós	67,0	18,9	14,1
Hajdúszoboszló	82,3	9,3	8,4
Hódmezővásárhely	88,4	8,9	2,7
Jólsva	57,6	26,3	16,1
Kecskemét	76,7	12,9	10,4
Kismarton	51,1	29,7	19,2
Kisszeben	50,0	30,3	19,7
Kisújszállás	79,5	12,8	7,7
Leibicz	61,2	30,6	8,2
Máramarossziget	52,1	26,6	21,3
Nagybánya	57,3	25,3	17,4
Nagybecskerek	57,0	26,3	16,7
Nagykikinda	67,0	23,7	9,3
Nagykörös	81,0	12,5	6,5
Nagyróce	56,4	27,1	16,5
Pancsova	52,0	26,5	21,5
Ruszt	70,6	22,9	6,5
Selmecbánya	71,0	22,0	7,0
Sopron	54,9	23,0	22,1
Szabadka	51,7	10,7	7,6
Szeged	66,0	22,2	11,8
Szekszárd	70,6	15,0	14,4
Szentgyörgy	80,1	12,1	7,8
Szepesbéla	50,0	33,0	17,0
Szepesolaszi	56,0	27,8	16,2
Szepesváralja	51,8	29,0	19,2
Székesfehérvár	59,2	23,8	17,0
Szilágysomlyó	53,9	23,8	22,3
Túrkeve	87,9	6,5	5,6
Újbánya	87,5	7,5	5,0
Versec	67,3	19,1	13,6
Zenta	81,8	10,9	7,3
Zilah	55,5	24,3	20,2
Zombor	68,8	21,9	9,3

2.
I > (KM + M) és
M > KM

	I	KM	M
Abrudbánya	62,1	17,8	20,1
Bártfa	64,9	17,1	18,0
Beszterce	54,0	15,0	31,0
Brassó	53,1	7,1	39,8
Debrecen	52,0	18,0	30,0
Dobsina	69,3	11,7	19,0
Eger	66,4	11,9	21,7
Észtergom	62,9	8,9	28,2
Érsekújvár	63,4	12,6	24,0
Fehértemplom	53,3	17,1	29,6
Gölnicbánya	67,9	15,9	16,2
Gyöngyös	68,7	14,1	17,2
Gvula	72,9	9,1	18,0
Hajdúböszörmény	91,1	4,1	4,8
Hajdúnánás	87,3	3,8	8,9
Jászberény	84,9	5,6	9,5
Karcag	76,1	9,7	14,2
Kiskunfélegyháza	87,2	5,3	7,5
Kiskunhalas	67,5	12,6	19,9
Korpona	71,5	8,7	19,8
Kőszeg	53,6	19,6	26,6
Magyarkanizsa	89,2	4,7	6,1
Medgyes	56,9	11,6	31,5
Mezőtúr	81,4	6,4	12,2
Munkács	54,3	21,8	23,9
Nagykanizsa	54,1	22,7	23,2
Nagykároly	57,1	19,5	23,4
Nyíregyháza	67,3	13,8	18,9
Rózsahegy	53,0	12,3	34,7
Segesvár	67,5	8,7	23,8
Szabolca	77,2	9,5	13,3
Szászrégen	51,5	24,2	24,3
Szászsebes	70,9	8,7	20,4
Szentendre	51,3	22,8	25,9
Szentes	86,4	4,7	8,9
Szolnok	63,0	14,1	22,9
Torda	57,4	19,6	23,0
Vác	50,8	11,6	37,6
Veszprém	50,0	22,3	27,7
Vízakna	83,4	3,6	13,0

3.
I < (KM + M) és
KM > M

	I	KM	M
Csikszereda	31,6	36,1	32,3
Kaposvár	31,7	43,2	25,1
Késmárk	41,7	29,6	28,7
Lőcse	48,1	27,6	24,3
Nyitra	43,8	33,4	22,8
Rozsnyó	37,4	31,8	30,8
Szombathely	39,4	36,0	24,6
Trencsén	30,6	36,8	32,6
Zalaegerszeg	46,5	32,3	21,2

4.
I < (KM + M) és
M > KM

	I	KM	M
Dicsőszentmárton	47,5	24,3	28,2
Erzsébetváros	43,7	16,7	39,6
Fogaras	49,2	12,2	38,6
Gyulafehérvár	45,9	22,1	32,0
Hátszeg	40,8	25,8	33,4
Nagyenyed	40,8	22,3	36,9
Szászváros	47,7	22,9	29,4
Székelvudvarhely	41,1	28,5	30,1
Vajdahunyd	47,8	20,7	31,5

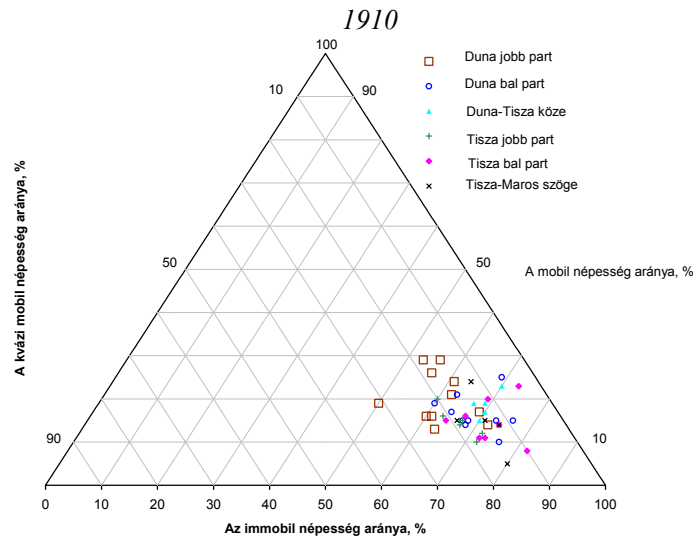
5.
I < (KM + M) és
M > KM; M > I

	I	KM	M
Besztercebánya	33,6	30,9	35,5
Déva	30,4	24,2	45,4
Kassa	38,9	17,8	43,3
Losonc	33,0	30,2	36,8
Lugos	39,9	18,2	41,1
Nagyszeben	41,6	15,0	43,4
Poprád	32,6	33,0	34,4
Rimaszombat	32,3	33,5	34,2
Temesvár	35,1	17,6	47,3
Újpest	27,4	23,3	49,3
Zsolna	31,1	30,1	38,8

Az ötödik és negyedik csoportban helyet foglaló városokat minősítjük a legmobilabb településeknek, tehát azokat, amelyekben a legkisebb az immobil népesség aránya és a mobil népesség hányada meghaladja a kvázi mobil népesség hányadát.

Megyéink spatialis mobilitásának jellemzőit három dimenziós térben is ábrázoljuk. Az alábbi ábrából kitűnik, hogy a megyék viszonylag szűk, zárt térben szóródtak. A térdiagram jobb sarkában az immobilitás 75–95, a mobilitás 5–30 és a kvázi mobilitás 5–25%-os térséget határol körül. Az is szembetűnő és mérlegelendő, hogy egy-egy régió megyéi szűkebb térségben, más régió megyéi viszont nagyobb térségben foglalnak helyet. (A grafikon kidolgozásában nyújtott segítségért köszönetet mondok *Daróczi Etelka* kolleginámnak.)

*II. Az immobil, a mobil és a kvázi mobil megyei népesség aránya
a helyben született összes népességen belül*

TÉRBELI PREFERENCIÁK

A vándorlás szakirodalma részletesen és mélyrehatóan elemzi a térbeli mobilitás és a távolság kapcsolatát, a vándorlók területi koncentrációját és a területi egységek preferenciáinak meghatározóit. Sajnos ezeknek az elemzéseknek, modelleknek alapanyagunk közel 100 x 100-as mátrixra alapozandó eljárásait nem állt módunkban közzétenni. Egyszerűbb – kétségkívül primitívebb – megoldást választottunk a hazai 19. század végi mobilitás területi koncentrációjának, preferenciáinak szemléltetésére.

A megyei születésű, más megyékbe és törvényhatósági jogú városokba vándorlók számát, illetve arányát megyénként nagyság szerinti rendbe soroltuk. Ilyen módon megállapítható az a területi sorrend – illetve a megyék, törvényhatósági jogú városok száma –, amely szerint a megyéből elvándorlók kumulatív aránya az összes vándorlók minimum felét teszi ki.

Az alábbi táblázat arról tanúskodik, hogy 1900-ban és 1910-ben a szülőmegyéből a szomszédos megyékbe, törvényhatósági jogú városokba, valamint Budapestre irányuló vándorlás spatialisan igen koncentrált volt.

1900-ban 54 megye, 1910-ben 46 megye mobil születőinek legalább fele a szomszédos kettő-négy megyébe, törvényhatósági jogú városaiba, illetve Budapestre vándorolt.

A területi koncentráció főként a Duna menti régiók mobil népességére jellemző, Erdélyben lényegesen kisebb. Nem hagyható figyelmen kívül azonban, hogy a vándorlók területi preferenciáit nem csak a gazdasági, szociális tényezők határolták be, hanem szülőmegyájuk geográfiai helyzete is (határmenti megye, sok, kevés megyével határos lokáció stb.).

37. A regionális mobilitás a térbeli preferenciák szerint

Régió	A mobil népesség fele a szomszédos					
	2	3	4	5	6-	Együtt
	megyébe, t.jv-be és Budapestre vándorolt					
A megyék száma						
1900						
Duna jobb part	1	7	3			11
Duna bal part	2	6	3			11
Duna-Tisza k.	1	1	2	1		5
Tisza jobb part	-	3	3	2		8
Tisza bal part	1	1	3	2	1	8
Tisza-Maros sz.	-	3	2	-	-	5
Erdély	1	5	6	1	2	15
Együtt	6	26	22	6	3	63
1910						
Duna jobb part	1	6	3	1		11
Duna bal part	2	4	4	1		11
Duna-Tisza k.	1	1	2	1		5
Tisza jobb part	-	1	3	4		8
Tisza bal part	1	-	3	3	1	8
Tisza-Maros sz.	-	2	2	1	-	5
Erdély	-	4	6	5		15
Együtt	5	18	23	16	1	63

Budapest preferenciája

Özönlés a fővárosba

Budapest kiemelkedő szerepet játszott a megyékből elvándorlók célpontjai között. 1900-ban 23, 1910-ben 25 megye legtöbb kivándorlója Budapesten telepedett meg. Az sem mellőzhető azonban, hogy 1900-ban 19, 1910-ben pedig 13 megyében még a hetedik pozíciót sem töltötte be Budapest.

A Duna bal és jobb parti rétegek elsődleges célpontja volt Budapest, de Erdélyben és a Tisza parti régiókban a főváros preferenciája már nem érvényesült.

*38. Budapest preferenciája a megyékből elvándorlók céljaiban
régiók szerint, 1900, 1910*

Régió		A megyékből elvándorlók célterülete Budapest							
		első	második	harmadik	negyedik	ötödik	hat és többedik		Együtt
		helyen							
Duna jobb part	1900	9	-	2	-	-	-	-	11
	1910	9	2	-	-	-	-	-	11
Duna bal part	1900	9	2	-	-	-	-	-	11
	1910	9	2	-	-	-	-	-	11
Duna-Tisza k.	1900	2	1	1	1	-	-	-	5
	1910	3	1	-	1	-	-	-	5
Tisza jobb part	1900	2	1	2	1	-	-	2	8
	1910	1	1	2	3	-	-	1	8
Tisza bal part	1900	-	2	2	-	-	-	4	8
	1910	1	4	1	1	-	-	1	8
Tisza-Maros sz.	1900	1	-	-	1	-	-	3	5
	1910	-	-	-	1	-	-	4	5
Erdély	1900	-	1	-	3	-	1	10	15
	1910	2	2	1	2	1	-	7	15
Együtt	1900	23	7	7	6	-	1	19	63
	1910	25	12	4	8	1	-	13	63

1910-ben közel 100 ezerrel több olyan budapesti lakost számláltak meg, aki Magyarország más megyéjében született, mint 1900-ban. Ha mérlegeljük ennek a mobil népességnek azt a hányadát, amely egy évtized alatt elhalálozhatott, visszatelepült szülőmegyéjébe, vagy más megyébe, illetve külföldre távozott, akkor a Fővárosba özőnlés nagyságrendjét a 20. sz. első évtizedében igen jelentősnek kell minősítenünk. A fővárosban azonban az egyes megyék mobil szülőtteinek létszáma, számuk növekedési, illetve csökkenési aránya rendkívül tág határok között módosult.

Az északi megyék (Liptó, Turóc, Árva stb.) Budapestre vándorló tömege 1900 és 1910 között általában csökkent vagy kis ütemben növekedett. Az Erdélyből érkezők száma ellenben a többszörösére nőtt (Udvarhely, Maros-Torda, Csík stb.).

39. A Budapestre vándorló megyei születésű – mobil – népesség számának változása (%) 1900 és 1910 között, megyénként

Megye	%	Megye	%	Megye	%
Csökkent		Növekedett			
		0, - 4,9		35,0 - 39,9	
Liptó	2,1	Veszprém	1,1	Bars	35,0
Abaúj	9,8	Ung	2,6	Hajdú	36,0
Sáros	11,3	Zemplén	3,1	N.Küküllő	37,1
Szepes	16,8	Gömör	4,1	Szatmár	39,2
Turóc	20,1	Trencsén	4,1	Somogy	39,6
Árva	28,2				
Zólyom	31,2			40,0 - 44,9	
Borsod	35,9			Bihar	44,8
		5,0 - 9,9			
		Győr	8,0		
		Temes	9,6		
				45,0 - 49,9	
		10,0 - 14,9		Esztergom	45,5
		Moson	10,1	Baranya	48,5
		Nyitra	12,2	Fogaras	49,0
		Fejér	12,3	Szilágy	49,1
		Bereg	14,0		
		Torontál	14,0	50,0 - 99,9	
		Tolna	14,3	Zala	50,8
				Csongrád	50,9
		15,0 - 19,9		Máramaros	52,8
		Nógrád	18,2	Arad	54,8
		Szabolcs	19,6	Csanád	64,9
				Jász	71,8
		20,0 - 24,9		Békés	75,6
		Pozsony	22,4	Hunyad	84,6
		Szeben	23,7	Beszterce	86,6
		Pest	24,4	Háromszék	90,5
				100,0 -	
		25,0 - 29,9		Kis Küküllő	109,1
		Heves	25,0	Kolozs	114,1
		Ugocsa	25,1	Torda A.	121,9
		Sopron	25,8	Szolnok D.	142,4
		Vas	26,6	Alsó Fehér	160,6
		Komárom	27,6	Csik	175,0
		Krassó	29,5	Maros T.	192,0
				Udvarhely	217,0
		30,0 - 34,5			
		Bács	32,8		
		Hont	33,5		

Az előzőekben közölt táblázatok adataiból kiemeljük a fővárosba vándorlók születési régiókénti és megyéenkénti összetételét. Megállapítható, hogy a 20. században a fővárosban megszámlált bevándorlók közül minden harmadik a Dunántúlon született, és a bevándorlók több mint háromnegyed része a Duna jobb, és a Duna bal parti régióiban, illetve a Duna-Tisza közén látott napvilágot. Kiemelendő az is, hogy a fővárosba vándorlók megyéenkénti születési hely szerinti megoszlása igen proportionált. A megoszlási hányadosok 1900 és 1910 között csekély mértékben módosultak, kivéve Erdély arányszámait.

*40. A fővárosba bevándorlók megoszlása születési régiók szerint
1900, 1910 (%)*

Régió	1900	1910
Duna jobb part	33,5	32,7
Duna bal part	19,9	17,8
Duna-Tisza köze	23,1	24,4
Tisza jobb part	8,3	6,3
Tisza bal part	6,7	8,2
Tisza-Maros szöge	4,4	4,5
Erdély	2,9	4,9
Fiume	0,1	0,1
Horvát-Szlavónország	1,0	1,1
Ismeretlen	0,1	-
Összesen	100,0	100,0
ebből:		
Megyék összesen	89,7	90,0
Tj városok	10,3	10,0

41. A fővárosba bevándorlók megoszlása születési megyéjük szerint
1900, 1910 (%)*

Megye	1900	Megye	1910
Pest	12,9	Pest	13,0
Fejér	6,7	Fejér	6,1
Veszprém	4,5	Nyitra	3,9
Nyitra	4,2	Veszprém	3,7
Tolna	3,7	Zala	3,5
Vas	3,0	Tolna	3,4
Duna jobb parti tj városok	2,9	Jász-Nagykun-Szolnok	3,3
Duna bal parti tj városok	2,8	Vas	3,1
Zala	2,8	Komárom	2,9
Komárom	2,8	Duna bal parti tjv városok	2,8
Somogy	2,5	Somogy	2,8
Jász-Nagykun-Szolnok	2,4	Duna jobb parti tjv városok	2,6
Pozsony	2,4	Pozsony	2,5
Bács	2,3	Bács	2,5
Heves	2,2	Heves	2,2
Nógrád	2,1	Bars	2,0
Együtt	62,2		62,3

* A két százaléknál nagyobb arányszámot elérő megyék.

A főváros vonzóerejét még két vetületben világítjuk meg. Első (I) csoportba azokat a megyéket soroltuk, amelyek mobil népessége, elsősorban - a legnagyobb arányban - Budapestre vándorolt. A következő csoportokat azok a megyék alkotják, amelyekben a Budapestre vándorló mobil népesség csak a második (II.), vagy a harmadik (III.) sőt csak a nyolcadik (VIII.) pozícióba sorolható. Közzöljük a fővárosba vándorlók megyénkénti mobil népességben elfoglalt arányát is.

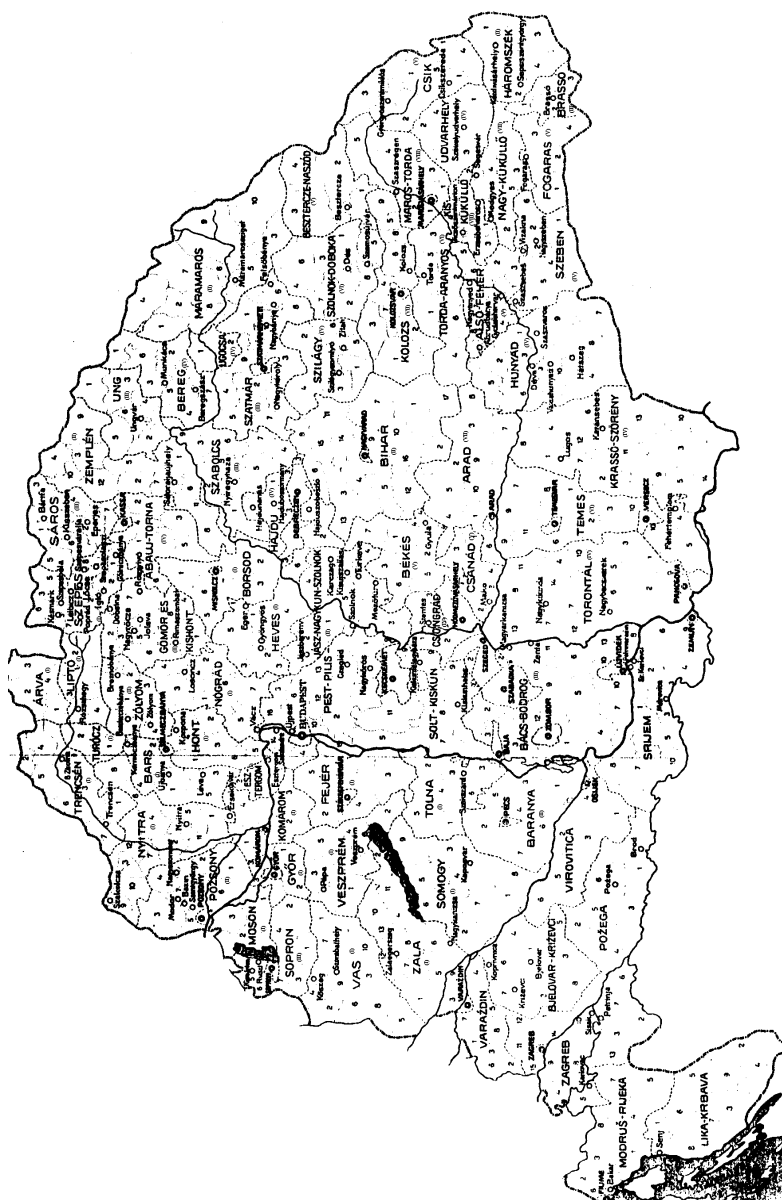
Az alábbi táblázatból és kartogramból kitűnik, hogy Sáros-Baranya megye vonalától nyugatra a megyék mobil népessége elsősorban a fővárosba vándorolt, nem a szomszédos megyébe, vagy az ott található törvényhatósági jogú városba. Kivételt képez azonban Baranya, Sopron, Pozsony, Zólyom és Gömör megye.

42. A megyék csoportjai a fővárost preferáló mobil népesség sorrendje szerint,
1900

A fővárosba vándorló népesség aránya, a megye összes mobil népességéhez
viszonyítva

<i>I. csoport</i>			
1. Pest	48,9	4. Szabolcs	11,5
2. Fejér	45,1	5. Szatmár	10,5
3. Esztergom	37,2	6. Brassó	10,1
4. Liptó	35,0	7. Bács-B.	7,9
5. Árva	34,0		
6. Komárom	30,8	<i>IV. csoport</i>	
7. Veszprém	30,1	1. Bereg	10,9
8. Nyitra	29,7	2. Abaúj	10,3
9. Turóc	28,1	3. Ugocsa	8,2
10. Tolna	27,2	4. Szeben	8,0
11. Bars	24,9	5. Udvarhely	7,8
12. Nógrád	24,4	6. Csongrád	7,3
13. Vas	23,7	7. Szilágy	7,2
14. Hont	23,4	8. Torontál	7,2
15. Trencsén	21,5	9. Hunyad	6,6
16. Zala	20,6	10. Hajdú	6,5
17. Győr	20,4	11. Krassó	5,2
18. Moson	19,7		
19. Heves	18,3	<i>V. csoport</i>	
20. Somogy	16,4	1. Békés	8,4
21. Borsod	15,6	2. Csik	7,3
22. Szepes	14,2	3. Csanád	5,1
		4. A. Fehér	4,7
<i>II. csoport</i>		5. Beszterce N.	4,6
1. Pozsony	22,9	6. Fogaras	4,1
2. Jász K.	21,4		
3. Zólyom	16,1	<i>VI. csoport</i>	
4. Gömör	14,0	1. Temes	5,4
5. Zemplén	13,3	2. Szolnok D.	3,9
6. Baranya	11,0	3. Torda A.	3,5
7. Bihar	9,6		
8. Máramaros	9,3	<i>VII. csoport</i>	
9. Háromszék	6,9	1. Arad	4,3
		2. N. Kükküllő	3,9
<i>III. csoport</i>		3. Kolozs	2,8
1. Sopron	17,0		
2. Sáros	12,2	<i>VIII. csoport</i>	
3. Ung	11,5	1. K. Kükküllő	2,5
		2. Maros-Torda	3,5

III. Budapest preferenciája a megyékből elvándorló népességben, 1900, %

Budapest preferenciáját az előzőekben keresztmetszetében, az 1900. évi adatok tükrében részleteztük. Kiemelendő azonban, hogy a fővárosba vándorlás időbeli alakulása is sajátos módon különíti el a megyéket.

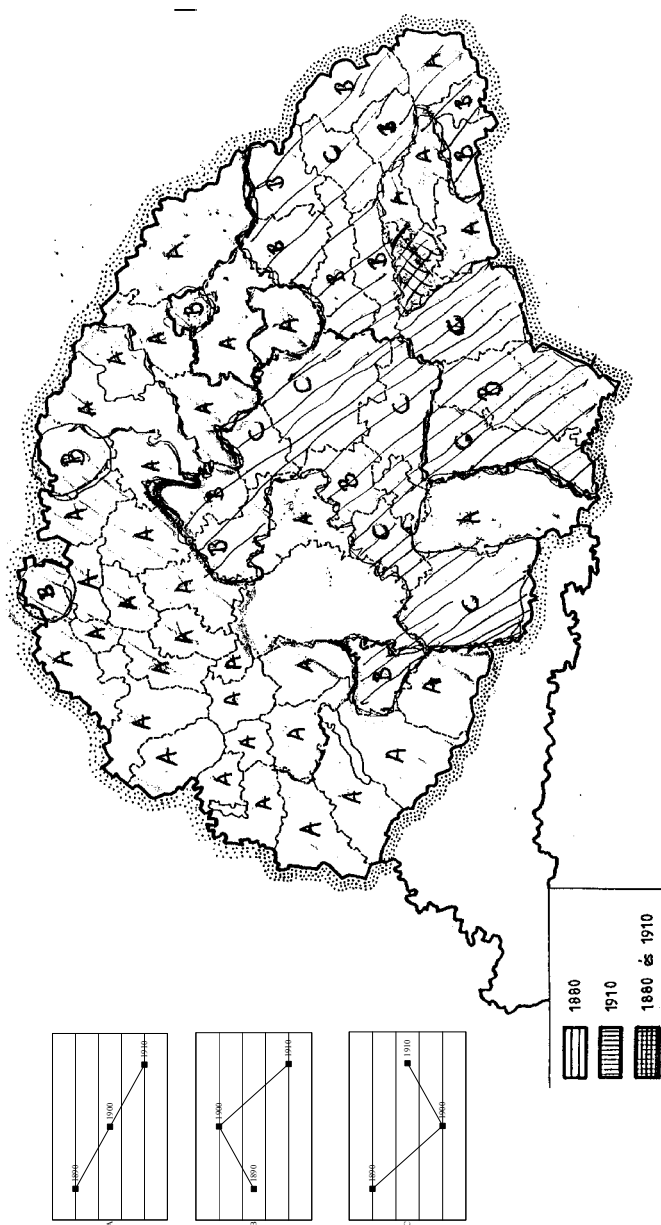
Alábbi tábla úgy csoportosítja a megyéket, hogy a fővárosba vándorló mobil népesség évtizedenkénti növekedési hányadosait tipizálja. Elkülönítettük tehát az évtizedről évtizedre csökkenő budapesti vándorlókat regisztráló megyéket (A típus), a folyamatosan növekvő (D típus), illetve a különféle hullámzó együtthatókat megjelenítő megyéktől (B, illetve C típus).

*43. A fővárosba vándorló megyei mobil népesség számának alakulása
1880-1910*

	1890 1880=1.00	1900 1890=1.00	1910 1900=1.00	1910 1880=1.00
A				
Baranya	2,10	1,82	1,56	6,01
Fejér	2,24	1,51	1,15	3,90
Győr	2,43	1,13	1,09	2,98
Komárom	2,19	1,40	1,28	3,96
Moson	2,00	1,61	1,11	3,58
Somogy	3,02	2,48	1,50	11,20
Sopron	2,59	1,60	1,27	5,26
Vas	2,43	1,64	1,12	4,01
Veszprém	2,83	1,84	1,01	5,31
Zala	2,95	2,74	1,52	12,34
B				
Tolna	2,02	2,49	1,19	6,00
A				
Bars	2,36	1,92	1,36	6,15
Esztergom	2,32	1,81	1,46	6,17
Hont	2,01	1,89	1,03	2,34
Liptó	1,36	1,15	0,79	1,25
Nógrád	2,18	1,69	1,19	4,39
Nyitra	2,10	1,91	1,13	4,54
Pozsony	2,06	1,35	1,24	3,46
Trencsén	1,81	1,57	1,05	3,00
Turóc	1,73	1,46	0,80	2,04
Zólyom	1,64	1,62	1,16	3,08
B				
Árva	0,72	4,00	0,72	2,03
A				
Jász NK.	2,80	2,34	1,90	12,44
B				
Heves	1,92	2,00	1,26	4,84
Pest	1,46	1,50	1,25	2,73
C				
Bács	2,04	1,42	1,64	4,79
Csongrád	1,91	0,65	1,52	1,91

	folytatás			
	1890 1880=1.00	1900 1890=1.00	1910 1900=1.00	1910 1880=1.00
			A	
Abaúj	1,91	1,11	0,91	1,93
Bereg	2,48	2,19	1,15	6,28
Borsod	2,02	1,63	0,65	2,14
Gömör	2,18	1,69	1,06	3,21
Szepes	1,57	1,24	0,84	1,63
Ung	2,48	1,78	1,04	4,59
Zemplén	1,96	1,66	1,04	3,39
			B	
Sáros	1,39	1,48	0,90	1,84
			A	
Máramaros	2,45	2,41	1,55	9,18
Szabolcs	2,51	2,21	1,21	6,72
Szatmár	2,81	1,83	1,41	7,25
Szilágy	3,61	2,51	1,58	14,36
			B	
Békés	2,21	2,27	1,86	9,33
Ugocsa	0,61	3,21	1,27	2,48
			C	
Bihar	2,32	1,46	1,63	5,53
Hajdu	2,52	1,10	1,63	4,48
			A	
Torontál	2,34	2,18	1,17	5,95
			B	
Csanád	2,19	2,47	1,67	9,06
Krassó	2,04	2,32	1,33	6,30
			C	
Arad	1,93	0,77	1,62	2,40
Temes	2,09	1,08	1,14	2,58
			A	
Kisküküllő	2,60	2,49	2,13	13,81
Nagyküküllő	3,19	1,86	1,42	8,40
Szeben	1,82	1,75	1,30	4,12
			B	
Beszterce	2,19	2,71	1,98	11,74
Brassó	2,71	2,04	1,70	9,38
Csik	2,44	4,00	2,81	28,66
Fogaras	2,50	2,88	1,56	11,23
Háromszék	2,19	3,06	1,94	13,05
Szolnok D.	1,18	2,63	2,46	7,64
Torda A.	2,66	3,12	2,27	18,86
Udvarhely	4,24	5,10	3,15	28,16
			C	
Hunyad	2,75	1,91	1,94	10,19
Kolozs	2,58	0,52	2,29	3,05
Maros T.	2,61	1,53	3,00	12,00
			D	
Alsó-Fehér	1,92	2,38	2,69	12,34

IV. A fővárosba vándorló megyei mobil népesség számának alakulása, 1880–1910

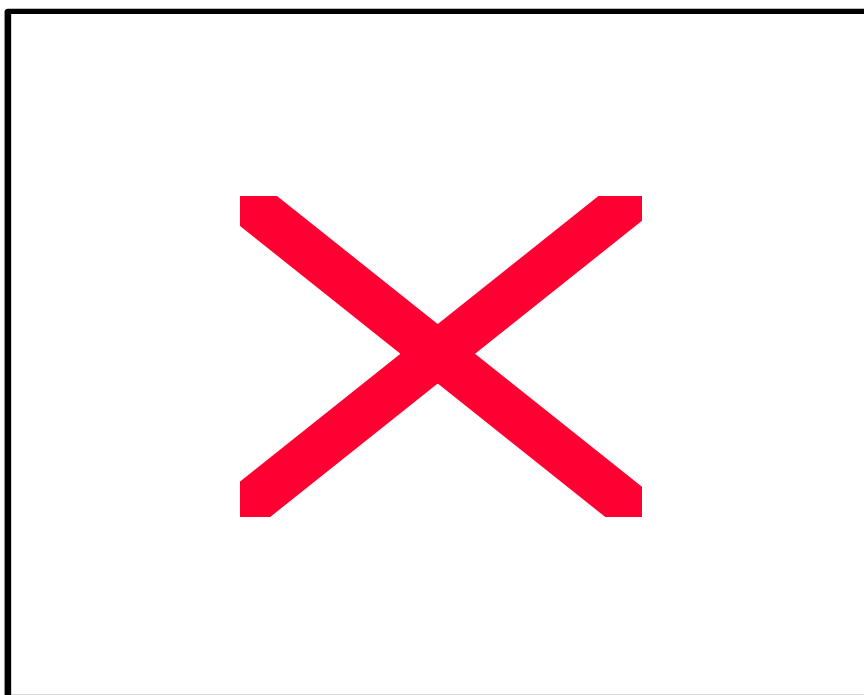
A Duna jobb és bal, valamint a Tisza jobb partján fekvő megyék fővárosba vándorló tömegeinek száma ugyan évtizedről évtizedre növekedett - néhány kivételtől eltekintve, de ez a növekedési ráta folyamatosan csökkent (A típus). Az országban egyetlen megyében növekedett folyamatosan a fővárosba vándorlók száma, az erdélyi Alsó Fehér vármegyében. A, B és C típusba tartozó megyékben a csúcs, illetve a mélypont mindig 1890 és 1900 között formálódott ki. A gazdasági, szociális konjunktúrák, feszültségek szélsőséges arányszámokat produkáltak: Liptó, Turóc, Borsod, Szepes, Ugocsa, Csongrád, Arad és Kolozs megye Budapestre vándorolt szülöttei a megjelölt évtizedben bizonyosan elhagyták a fővárost, elvándoroltak, vagy kivándoroltak, de Somogy, Zala, Jász, Szilágy és még nyolc erdélyi megye Budapestre vándorló népessége három évtized alatt több mint tízszeresére, Csík és Udvarhely megye szülötteinek budapesti létszáma pedig három évtized alatt több mint húszszorosára nőtt.

Az előzőekben bemutatott vándorlás, elvándorlás, kivándorlás nemcsak a főváros, hanem kerületeinek népességszámát, származási hely szerinti struktúráját, etnikai képét is átalakította. Néhány kerületének népességszáma három évtized alatt elsősorban a bevándorlásnak köszönhetően látványosan növekedett. A pesti kerületek közül a VI–X. kerületben 1910-ben több mint két és félszer annyi lakost számláltak meg, mint 1880-ban. A kerületek lakosságának növekedési üteme az építkezések, beruházások ingadozását követve változó volt.

44. A főváros kerületeinek népességszáma, 1880–1910

Kerület	A népesség száma* 1880	1890* 1880=100,0	1900 1890=100,0	1910 1900=100,0	1910 1880=100,0
I	26915	125,9	139,6	151,2	265,7
II	24195	120,7	126,6	112,0	171,2
III	24684	119,0	129,3	129,6	200,2
IV	28906	97,1	86,9	103,7	87,4
V	33694	114,3	133,1	124,2	189,1
VI	56732	156,1	153,1	115,3	275,5
VII	62254	144,2	177,0	114,4	292,1
VIII	64083	144,2	147,0	111,9	237,0
IX	30284	140,8	164,9	125,2	290,7
X	8804	225,8	174,4	147,2	579,7
Együtt	360551	136,5	149,0	120,0	244,2

* Polgári népesség.

V. Budapest kerületeinek népességszáma, 1880–1910*1880=100,0*

A kerületek népességének szülőhelyük szerinti alábbi taglalása érzékelteti az egyes városnegyedekben folyó építési, iparosodási folyamatot, tevékenységet, a hivatalnoknegyedek, az óbudai kerület kisebb mértékű mobilitását. Az alábbi táblázat szerint a budai kerületek népességének immobilitása nagyobb, mint a pesti kerületeké. A III. kerületben, Óbudán a népesség nagyobbik része (53,0%-a) született a fővárosban, a IV. kerületben azonban csak 32%-a. A Pest megyéből bevándorlók aránya nem jelentős (6-14%). A pesti kerületekben (kivéve a X. kerületet) minden második megszámlált az ország más megyéjéből, Horvátországból, illetve Ausztriából érkezett. Az is szembevetendő, hogy Budán az I., II. és Pesten a IV., V., valamint a VI. kerületben nagyobb a női bevándorlók aránya, mint a férfiaké (cselédek).

45. Budapest népességének megoszlása születési hely szerint (%)
kerületenként, megyénként, 1910

Kerület	Népesség			Budapesti születésű			Pest megyei születésű			Más megyei születésű			Horvát Szl. országi Ausztriai születésű		
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
I.	31419	37314	68733	41,6	38,1	39,7	7,6	7,9	7,7	45,6	47,9	46,8	5,2	6,1	5,8
II.	18097	22063	40160	43,7	41,3	42,4	7,0	6,7	6,8	42,8	44,9	44,0	6,5	7,1	6,8
III.	24378	24782	49160	52,3	55,0	53,7	7,4	7,6	7,5	32,6	31,0	31,8	7,7	6,4	7,0
IV.	10983	13887	24870	33,6	30,5	31,9	7,2	8,0	7,7	52,3	54,3	53,5	6,9	7,2	6,9
V.	29611	32955	62566	35,3	32,8	34,0	6,1	7,7	6,9	51,7	52,8	52,3	6,9	6,7	6,8
VI.	73645	79738	153383	34,0	33,3	33,6	6,7	7,1	6,9	53,3	53,8	53,6	6,0	5,8	5,9
VII.	87839	93812	181651	32,2	32,5	32,4	7,0	7,3	7,1	54,9	54,5	54,7	5,9	5,7	5,8
VIII.	74773	76297	151070	32,3	33,9	33,1	7,4	7,9	7,7	54,4	52,5	53,4	5,9	5,7	5,8
IX.	41120	42706	83826	34,1	35,7	35,0	10,8	10,9	10,8	49,3	48,3	48,8	5,8	5,1	5,4
X.	25103	23213	48316	39,5	43,2	41,3	13,9	13,5	13,7	37,6	37,3	37,5	9,0	6,0	7,5
Együtt	41968	446767	863735	35,8	35,9	35,8	7,8	8,1	8,0	50,1	50,1	50,1	6,3	5,9	6,1

Kerület	Együtt		Mindösszesen
	férfi	nő	
I.	100,0	100,0	100,0
II.	100,0	100,0	100,0
III.	100,0	100,0	100,0
IV.	100,0	100,0	100,0
V.	100,0	100,0	100,0
VI.	100,0	100,0	100,0
VII.	100,0	100,0	100,0
VIII.	100,0	100,0	100,0
IX.	100,0	100,0	100,0
X.	100,0	100,0	100,0
Mindösszesen	100,0	100,0	100,0

A VÁNDORLÓK KORA

A hazai demográfiai szakirodalom többször hangsúlyozta – sajnálkozva –, hogy az 1920 előtti időszakból nem rendelkezünk a vándorlók korának adataival. A népszámlálási kéziratok levéltári állagában azonban megtaláltuk az 1910. évi, a rendezett tanácsú városok egy részének helyben (I), ugyanazon megyében (KM), valamint más megyében és külföldön született polgári népességének nemenkénti, korcsoportok szerint kidolgozott táblázatait. Sajnos több városnak csak a katonai népességét, vagy egyes számlálókörzeteit összesítő táblázatai maradtak meg, több tábla olvashatatlan és 25 rendezett tanácsú város táblái hiányoznak.

Az alábbi, mintegy 260 ezer rendezett tanácsú városi lakos kormegoszlásának születési hely szerinti kimunkálása tehát csak példának, kísérletnek minősíthető.

Kiemeljük azonban, hogy az adatok és ábrák szerint a hazai belső vándorló népesség kormegoszlása tendenciájában – a görbék alakzataiban – nem különbözik a külföldi szakirodalomban részletesen feldolgozott struktúráktól.

Rogers (1978) és mások ezt a korgörbét tizenegy paraméterrel így foglalták össze: a vándorlók munkaképes kor előtti életkorában a görbe negatív exponenciális alakú, a munkaképes életkorban balra hajló egymódusos görbe, közel harang-alakú a munkaképes kor utáni életszakaszban.

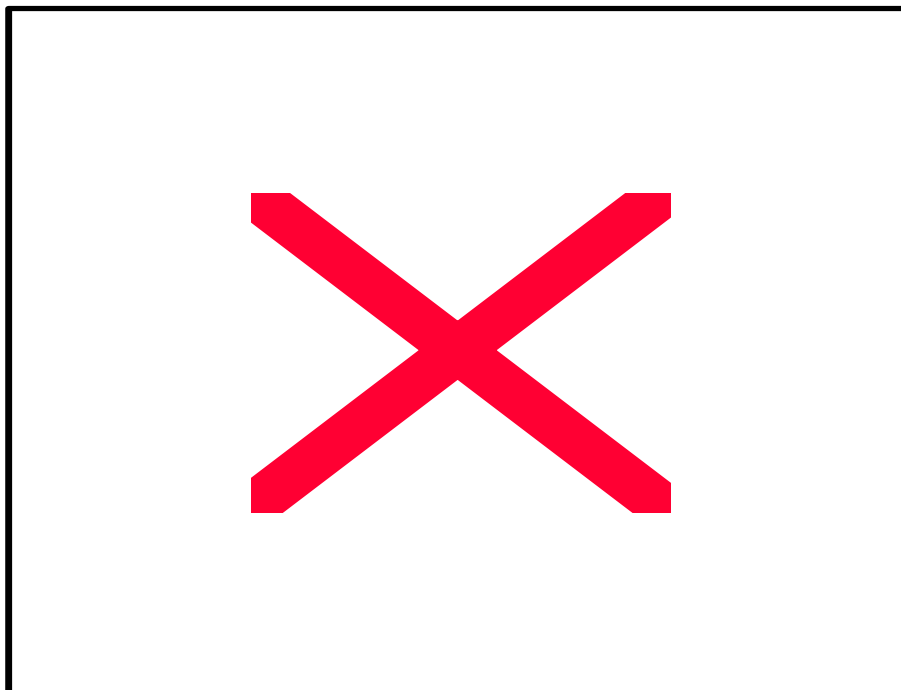
A rendezett tanácsú városaink kormegoszlását feltüntető görbéken is a 20–25 éves korcsoportban formálódik ki a szakirodalomban általánosan konstataált pozitív hullám. A kvázi mobil népesség kormegoszlása is kiformálta ezt a kitüremkedő görbét, a csúcs azonban néhány korévvel korábban jelentkezik, valószínűleg a városokban vándorló megyei születésű tanulók-diákok miatt.

*46. Rendezett tanácsú városok népességének kormegoszlása születési hely szerint, 1910**

Kor-csoport	Immob-il	%	Kvázi mobil	%	Mobil	%	Bevándorló összesen	%	Népesség összesen	%
0-4	26530	18,8	1943	3,1	2250	3,8	4193	3,4	30723	11,6
5-9	20744	14,7	3096	4,9	3498	5,9	6594	5,4	27338	10,3
10-14	17964	12,7	6025	9,6	4790	8,0	10815	8,8	28779	10,9
15-19	13494	9,6	9388	14,9	6339	10,5	15727	12,8	29221	11,1
20-24	8680	6,2	8461	13,6	9635	16,0	18096	14,7	26776	10,1
25-29	7405	5,2	5251	8,4	5985	10,0	11236	9,1	18641	7,1
30-34	7101	5,1	5111	8,1	5552	9,2	10663	8,7	17764	6,7
35-39	6912	4,9	4677	7,4	4683	7,8	9360	7,6	16272	6,2
40-44	6545	4,6	4378	7,0	4376	7,3	8754	7,1	15293	5,8
45-49	5768	4,1	3341	5,3	3231	5,4	6572	5,3	12340	4,7
50-54	5344	3,8	3284	5,2	2811	4,7	6095	5,0	11439	4,3
55-59	4139	2,9	2334	3,7	2158	3,6	4492	3,7	8631	3,3
60-64	4060	2,9	2182	3,5	1823	3,0	4005	3,3	8065	3,1
65-69	2578	1,8	1431	2,3	1258	2,1	2689	2,2	5267	2,0
70-74	2000	1,4	1004	1,6	898	1,5	1902	1,5	3902	1,5
75-79	1131	0,8	504	0,8	476	0,8	980	0,8	2111	0,8
80-84	548	0,4	288	0,5	247	0,4	535	0,4	1083	0,4
85-89	192	0,1	86	0,1	76	0,0	162	0,1	354	0,1
90-	52	0,0	53	0,1	44	0,0	97	0,1	149	0,0
Együtt	141187	100,0	62837	100,0	60130	100,0	122967	100,0	264154	100,0

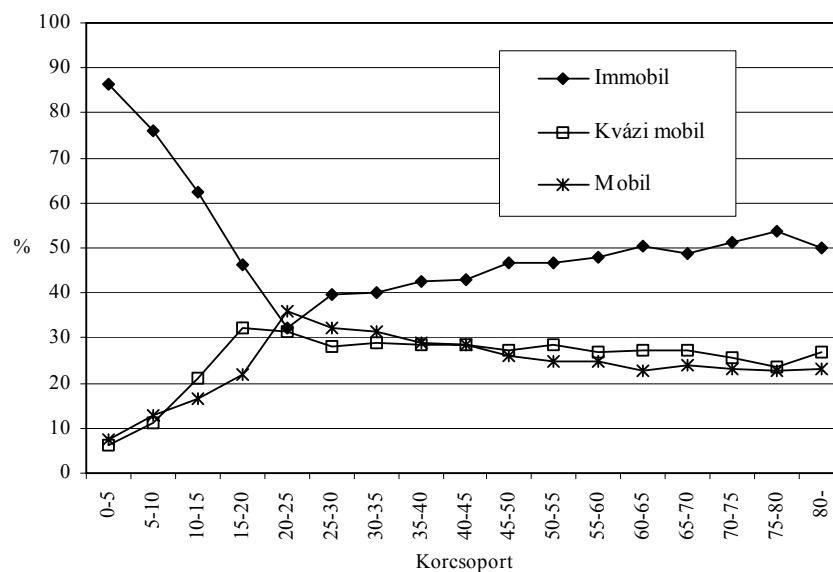
*Feldolgozott városok:

Dés	Zólyom	Szepes-Béla
Szamosújvár	Trencsén	Szepes-Olaszi
Szászsebes	Beregszász	Szepesváralja
Medgyes	Korpona	Felsőbánya
Kolozs	Léva	Szilágysomlyó
Déva	Újbánya	Zilah
Hátszeg	Kismarton	Karánsebes
Szászváros	Ruszt	
Vajda Hunyad	Dobsina	
Kézdi-Vásárhely	Jolsva	
Sepsiszentgyörgy	Nagy-Rócze	
Csikszereda	Rimaszombat	
Abrudbánya	Rozsnyó	
Nagyenyed	Bártfa	
Vizakna	Kisszeben	
Szakolcza	Gölniczbánya	
Erzsébetváros	Igló	
Bazin	Lőcse	
Modor	Késmárk	
Szentgyörgy	Leibicz	
Besztercebánya	Ólubló	
Breznóbánya	Poprád	

VI. A városba bevándorló népesség kormegoszlása (%), 1910

A feldolgozott városok korstruktúrájában a 15–25 éves életkor képezi a fordulópontot. Az ennél fiatalabb korosztályokban egyre növekszik – a kor előrehaladtával – a bevándorlók (M, Km) aránya. Az ennél idősebb korcsoportokban pedig a mobil és a kvázi mobil népesség hányadosa enyhe mértékben ugyan, de folyamatosan csökken.

VII. A rendezett tanácsú városok népességének kormegoszlása (%)
születési helyük szerint, 1910

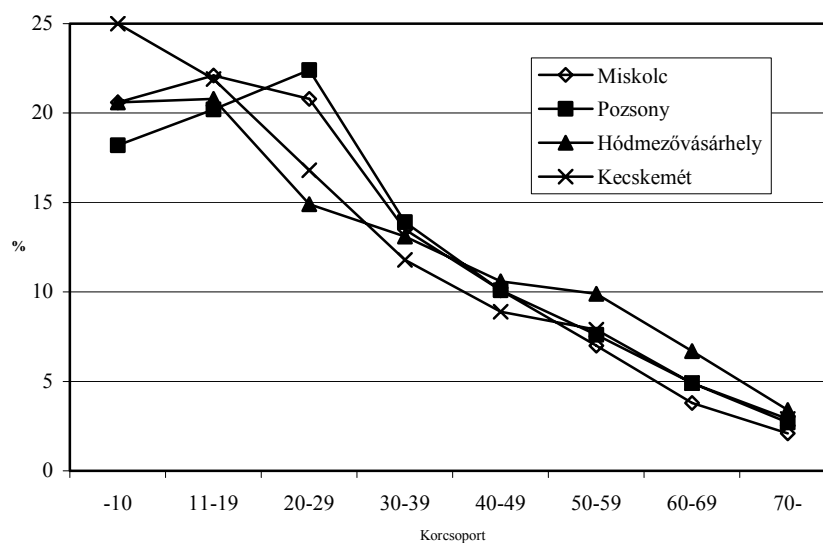
A bevándorló népesség nagyságrendje, aránya természetesen átalakította a települések jelenlévő népességének korstruktúráját. Példaképpen idézzük az alacsony immobilitású Miskolc (41,1%) és Pozsony ((42,0%), valamint a jelentős immobilitású Hódmezővásárhely (58,2%) és Kecskemét (76,4%) városok lakosságának korösszetételét. A vándorlók előbb bemutatott kormegoszlása Miskolc és Pozsony egész népességének korgörbéjére rányomta bélyegét.

47. A jelenlevő népesség kormegoszlása (%)

Miskolc, Pozsony, Hódmezővásárhely és Kecskemét városában, 1910-ben

	-10	11-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-
	korév							
Miskolc	20,6	22,1	20,8	13,5	10,1	7,0	3,8	2,1
Pozsony	18,2	20,2	22,4	13,9	10,1	7,6	4,9	2,7
Hódmezővásárhely	20,6	20,8	14,9	13,1	10,6	9,9	6,7	3,4
Kecskemét	25,0	21,9	16,8	11,8	8,9	7,9	4,9	2,9

VIII. A jelenlévő népesség kormegoszlása (%) Miskolcon, Pozsonyban, Hódmezővásárhelyen és Kecskeméten 1910-ben

Azaz iparosodott városainkban éppen a vándorlásnak tulajdoníthatóan fiatalabb volt a népesség korstruktúrája, mint a kis mobilitású, kis iparforgalmi népességű városi településeken.

Nem mulaszthatjuk el kiemelni, hogy a vándorlók korának nemenkénti ismerete alapozza meg a ténylegesen vándorló népesség számának pontosabb meghatározását a life time mobility típusú adatrendszerek esetében. Különböző módszerek (residual survival rate method) adnának tehát módot a hazai belső vándorlás kvantitatív jellemzőinek korrekciójára, ha rendelkeznénk a vándorlók koradataival (Bogue, D. J. 1955, Siegel, J. S. 1952, Hamilton–Henderson 1944, Valkovics 1998).

IRODALOMJEGYZÉK

- Anderson, J. 1979. A Theoretical Foundation for the Gravity Equation. *American Economic Review*
- Bachi, R. 1957. Statistical Analysis of Geographic Series. *Bulletin de l'Institut International de Statistique*, Stockholm
- Berta István: A délvidéki kivándorlás problémája. *Folia Historica*, n. 3.

- Beluszky Pál 1990. A polgárosodás törékeny váza - városhálózatunk a századfordulón. *Tér és Társadalom*, n. 3–4.
- Bishop, C. E. 1961. Economic Aspects of Labour Mobility and Population in Agriculture. In *Occupational Structure and Migration Patterns*. New York
- Bogue, D. J. 1955. *Methods of Studying Internal Migration*. Oxford
- Bogue, D. J. 1959. Internal Migration. In Hauser–Duncan (szerk.): *The Study of Population*.
- Brown, J. 1983. The Structure of Motives for Moving: A Multi-dimensional Model of Residential Mobility. *Environment and Planning*, n. 15.
- Clark, W. A. 1982. Recent Research on Migration and Mobility. A Review and Interpretation. *Progress in Planning*, vol. 18.
- Clark, W. - Smith, T. 1979. Modelling Information Use in a Spatial Context. *Annales of the Association of American Geographics*
- Courgeau, D 1980. *Analyse quantitative des migrations humaines*. Paris
- Courgeau, D. 1983. Measuring Flows and Stocks of International Migrants: Selected Statistical Issues. *Bulletin of the International Statistical Institutes*, 1208–1223.
- Cowling, K–Mettcalf, D. 1968. Labour Transfer from Agriculture: A Regional Analysis.
- Dányi Dezső 1998. Regionális vándorlás, urbanizáció a XIX. század végén. In Illés Sándor–Tóth Pál Péter (szerk.) *Migráció. I. Tanulmánygyűjtemény*. NKI Bp. 87–114.
- Da Vanzo, J. 1981. Microeconomic Approaches to Studying Migration Decisions. In Dejong–Gardner (szerk.): *Migration Decision Making*. New York, 90–129.
- Diehl, W. J. 1966. Farm, Non-farm Migration in the Southeast: a Cost-return Analysis. *Journal of Farm Economics*, n. 2.
- Dodd, G. 1950. The Interaction Hypothesis. *American Sociological Review*, n. 15.
- Driliches, Z. 1959. The Demand for Inputs in Agriculture and a Derived Supply Elasticity. *Journal of Farm Economics*, n. 2.
- Faragó Tamás 1992. Városi halandóság Magyarországon a 18–20. században. *A Hermann Ottó Múzeum Évkönyve*, XXX–XXXI. 181–203.
- Galloway, L. E. 1968. Geographic Flows of Agricultural Labour, 1957–1960. *American Journal of Agricultural Economics*, n. 2.
- Gyáni Gábor 1983. *Család, háztartás és a városi cselédség*. Budapest
- Gyáni Gábor 1992. *Bérkaszárnya, nyomortelep. A budapesti munkáslakás múltja*. Magvető K. Budapest
- Gyáni Gábor 1995. Etnicitás és akkulturáció a századfordulós Budapesten. *Régió*, n. 1–2.
- Gyimesi Sándor 1975. *A városok a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet időszakában*. Budapest

- Hamilton, C. H.–Henderson, F. M. 1942. Use of Survival Rate Method in Measuring Net Migration. *Journal of the American Statistical Association*
- Hamilton, H. 1958. Educational Selectivity of Rural-urban Migration. Preliminary Results of a North Carolinian Study. In *Selected studies of Migration since World War II*. New York
- Isard, W. 1960. *Methods of Regional Analysis*. New York
- Katus László 1991. Budapest népességnövekedésének forrásai a 19. században. In Somogyi Éva (szerk.): *Polgárosodás Közép-Európában*. Budapest
- Kende János–Sípos Péter 1983. Ipari munkásság és asszimiláció Magyarországon 1870-1910. *Történelmi Szemle*, n. 2.
- Kovács Alajos 1932. A vándormozgalom alakulása nemek szerint az utolsó évtizedben. *Magyar Statisztikai Szemle*.
- Kovács Alajos 1933. Belső vándorlás Magyarországon, különös tekintettel Heves megyére. *Magyar Statisztikai Szemle*, 373–394.
- Kovács Alajos 1935. A belső vándorlás nemzetközi statisztikája. *Magyar Statisztikai Szemle*, 665–676.
- Lee, E. S. 1966. A Theory of Migration. *Demography*, 47–57.
- Maier, E. 1985. Cumulative Causation and Selectivity in Labour Market Oriented Migration Caused by Imperfect Information. *Regional Studies Methods of Measuring International Migration. Manuel VI. Population Studies*, n. 47. U.N.
- Molho, I. 1986. Theories of Migration: A Review. *Scottish Journal of Political Economy*, n. 21.
- Polányi I. 1964. A kivándorlás kérdéséhez. Az északi megyék és a szlovák anyanyelvűek kivándorlása. Szeged
- Rácz István 1965. A parasztok elvándorlása a faluról. In Szabó István (szerk.): *A parasztság Magyarországon a kapitalizmus korában. 1848–1914*. Budapest
- Rácz István 1980. *A paraszti migráció és politikai megítélése Magyarországon 1849-1914*. Budapest
- Rogers, A.–Castro, L. 1970. *Model Multiregional Life Tables and Stable Population*, Wien
- Rogers, A. –Burkhard, R. 1971. Estimation of Interregional Migration Streams from Place of Birth by Residence Datas. *Demography*, n. 8. 185–194.
- Siegel J. S.–Hamilton, C. H. 1952. Some Consideration in the Use of Residual Method of Estimating Net Migration. *Journal of American Statistical Association*,
- Smith T.–Slater, P. 1981. A Family of Spatial Interaction Models Incorporating Information Flows and Choise Set Constraints Applied to US Interstates Labour Flows. *Regional Science Review*
- Stouffer, A. S. 1962. *Social Research to Test Ideas*. New York

- Szászi Ferenc 1972. *Az Amerikába irányuló kivándorlás Szabolcs megyéből az első világháborúig*. Nyíregyháza
- Thirring Gusztáv 1911. Városaink népességének alakulása 1787–1910. *Városi Szemle*
- Thirring Gusztáv 1925. A vándormozgalom jelentősége Budapest népességének gyarapodásában. *Földrajzi Közlemények*, 178–182.
- Thirring Lajos 1934. Helybeli születésűek a bel- és külterületen. *Magyar Statisztikai Szemle*, 255–263.
- Thomlinson, R. 1961. A Model for Migration Analysis. *Journal of the American Statistical Association*, 675–696.
- Tóth J. 1978. Az alföldi városfejlődés elmúlt évszázada. *Alföldi Tanulmányok II.* Budapest
- Valkovics Emil 1998. Kísérlet a belföldi vándorlók x éves korban várható átlagos számának becslésére. In Illés Sándor–Tóth Pál Péter (szerk.) *Migráció. I. Tanulmánygyűjtemény*. NKI Bp. 187–214.
- Willekens, F. 1987. Migration and Development: a Microperspective. *Journal of Economic Research*. n. 2.
- Wolpert, J. 1985. Behavioural Aspects of the Decision to Migrate. *Paper and Proceedings of the Regional Science Association*, vol. 15.
- Zipf, G. 1949. *Human Behaviour and the Principle of the Least Effort*. Cambridge.

Az 1910. évi népszámlálás rt. városainak jelenlévő polgári népessége születési hely szerint
Kiadatlán forrás, kézirat, KSH Népszámlálási raklár

Megye/név	Városnév	Abaúj-Torna		Alsó-Fehér	Arad	Árva	Bács-Bodrog	Baranya	Bars	Békés	Bereg	Beszterce-Naszód	Bihar
		1	2		3	4	5	6	7	8	9	10	11
Alsó-Fehér	Abrudbánya	1	463		5	3	3	2	1	8	1	2	6
Alsó-Fehér	Gyulafehérvár	9	2183	51	51	21	31	29	3	32	5	31	44
Alsó-Fehér	Nagyenyed	4	1986	48	48	5	15	2	6	20	8	38	60
Alsó-Fehér	Vizakna	0	132	3	3	0	1	0	0	7	0	4	7
Bács-Bodrog	Magyarokanizsa	16	1	7	7	0	794	7	0	19	2	0	9
Bács-Bodrog	Zenta	11	5	12	12	1	3230	16	6	31	9	2	19
Bars	Körmöcbánya	7	10	1	1	33	10	8	912	8	2	0	5
Bars	Léva	10	3	3	3	16	14	10	2439	10	2	1	5
Bars	Újbánya	6	0	0	0	3	4	0	360	0	0	0	7
Bereg	Beregszász	113	3	9	9	2	12	8	13	37	2992	12	53
Bereg	Munkács	33	4	8	8	6	6	8	7	28	3606	7	51
Békés	Gyula	16	16	749	5	34	34	16	13	2164	13	4	697
Beszterce-Naszód	Beszterce	7	64	8	8	6	5	5	2	9	10	1788	27
Brassó	Brassó	17	330	57	57	13	45	12	11	89	15	100	136
Csanád	Makó	14	8	255	24	24	197	15	11	337	34	4	86
Csik	Csikszentmárton	4	24	7	7	4	18	3	2	7	4	5	19
Csik	Gyergyószentmiklós	5	25	10	10	13	6	0	2	6	12	46	13
Csongrád	Szentes	8	8	39	39	9	85	16	11	563	10	0	57
Esztergom	Esztergom	11	11	9	9	23	41	17	445	28	6	1	12
Fogarás	Fogarás	6	48	24	24	9	6	1	1	23	1	16	15

Megye	Városnév	Abaúj-Torna	Alsó-Fehér	Arad	Árva	Bács-Bodrog	Baranya	Bars	Békés	Bereg	Beszterce-Naszód	folytatás	
												Bihar	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
Gömör és Kis-Hont	Rozsnyó	285	14	2	16	12	5	29	23	4	1	11	
Gömör és Kis-Hont	Dobsina	30	0	0	10	4	2	6	12	6	1	5	
Gömör és Kis-Hont	Jolsva	25	2	3	1	3	0	1	4	4	1	1	
Gömör és Kis-Hont	Nagyroce	11	0	2	7	7	0	5	5	0	0	5	
Gömör és Kis-Hont	Rimaszombat	75	7	3	18	18	9	26	35	22	2	20	
Hajdú	Hajdúboszormény	12	1	5	0	6	6	2	32	25	1	151	
Hajdú	Hajdúnánás	30	7	5	0	14	6	3	10	28	4	60	
Hajdú	Hajdusoboszló	17	1	6	0	2	2	4	14	10	4	223	
Háromszék	Sepsiszfőgyörgy	4	58	8	5	19	1	6	53	14	19	17	
Háromszék	Kézdivásárhely	1	24	6	1	22	1	2	23	3	4	10	
Heves	Eger	142	4	29	36	41	10	48	54	37	0	53	
Heves	Gyöngyös	60	1	11	17	38	22	33	44	31	2	26	
Hont	Korpona	0	0	1	11	2	1	34	7	0	0	3	
Hunyad	Déva	6	256	190	6	39	7	8	93	14	30	45	
Hunyad	Hátszeg	1	127	27	0	16	0	0	29	3	8	16	
Hunyad	Szászváros	2	284	30	11	20	2	1	22	2	38	24	
Hunyad	Vajdahunyad	12	117	57	10	9	2	10	49	5	12	8	

Megye/név	Város/név	folytatás										
		Abatúj-Torna	Alsó-Fehér	Arad	Árva	Bács-Bodrog	Baranya	Bars	Békés	Bereg	Beszterce-Naszód	Bihar
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Jász-Nagykun-Szolnok	Jászberény	22	4	19	16	12	14	15	44	12	2	31
Jász-Nagykun-Szolnok	Karcag	21	9	25	7	17	3	7	210	15	1	334
Jász-Nagykun-Szolnok	Kisújszállás	9	4	14	4	10	3	4	144	6	1	108
Jász-Nagykun-Szolnok	Mezőtúr	9	8	73	8	16	5	6	1414	7	3	126
Jász-Nagykun-Szolnok	Szolnok	30	18	61	12	54	14	28	411	21	4	122
Jász-Nagykun-Szolnok	Túrkeve	1	1	25	0	16	2	1	181	4	0	70
Krassó-Szörény	Lugos	18	66	415	8	294	26	23	160	15	13	84
Krassó-Szörény	Káransebes	3	21	100	6	94	2	4	60	8	6	27
Kis-Küküllő	Dicsőszimárton	3	103	7	1	6	3	4	10	8	11	25
Kis-Küküllő	Erzsébetváros	1	75	11	0	4	0	1	9	0	12	14
Liptó	Rózsahegy	16	6	8	530	29	8	225	32	11	0	13
Máramaros	Máramarosziget	40	20	13	10	27	12	16	20	500	37	65
Maros-Torda	Szászrégen	4	49	18	1	16	7	1	19	9	155	40
Nagy-Küküllő	Segesvár	2	90	12	0	6	3	4	8	1	48	14
Nagy-Küküllő	Medgyes	3	102	31	6	5	1	1	10	4	52	14

Megye/név	Városnév	folytatás										
		Borsod 12	Brassó 13	Csanád 14	Csik 15	Csongrád 16	Esztergom 17	Fejér 18	Fogarasz 19	Gömör és Kis-H. 20	Győr 21	Hajdú 22
Alsó-Fehér	Abrudbánya	0	5	6	12	0	0	1	9	1	0	1
Alsó-Fehér	Gyulafehérvár	6	84	16	94	27	7	5	34	6	3	9
Alsó-Fehér	Nagyenyed	5	53	11	74	14	3	14	23	8	5	12
Alsó-Fehér	Vízakna	0	8	0	14	4	0	1	5	2	0	0
Bács-Bodrog	Magyarokizsa	2	1	33	0	112	5	8	0	1	1	1
Bács-Bodrog	Zenta	10	3	49	1	102	1	7	1	8	3	7
Bars	Körmöcbánya	17	0	3	0	2	4	8	0	39	0	2
Bars	Léva	10	0	5	0	6	114	15	1	15	8	5
Bars	Újbánya	0	0	0	3	0	1	0	0	3	1	1
Bereg	Beregszász	25	1	21	3	21	10	10	1	18	9	34
Bereg	Munkács	14	1	9	11	12	21	18	4	17	8	40
Békés	Gyula	15	13	216	3	106	7	20	2	7	8	36
Beszterce-Naszód	Beszterce	5	45	1	35	1	3	4	14	10	1	9
Brassó	Brassó	9	2774	28	2003	24	4	22	652	18	1	31
Csanád	Makó	5	8	1748	10	152	11	19	2	23	7	26
Csik	Csikszentreda	1	67	5	1270	7	0	2	20	3	0	9
Csik	Gyergyószentmiklós	0	55	3	1679	6	0	1	2	5	1	4
Csongrád	Szentes	14	2	74	8	1491	9	12	1	18	7	27
Esztergom	Esztergom	17	4	6	8	11	1509	80	1	27	52	10
Fogarasz	Fogarasz	1	157	57	70	5	0	3	777	4	3	2

Megyenév	Városnév	Borsod	Brassó	Csanád	Csik	Csongrád	Esztergom	Fejér	Fogaras	Gömör és Kis-H.	Győr	Hajdú	
		12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	22
Gömör és Kis-Hont	Rozsnyó	121	3	5	9	22	9	3	1	2087	1	6	
Gömör és Kis-Hont	Dobsina	63	0	5	1	3	4	6	2	14	0	1145	
Gömör és Kis-Hont	Jolsva	99	3	2	2	6	0	3	0	19	1	646	
Gömör és Kis-Hont	Nagyőrce	20	0	4	2	12	2	4	0	4	0	1497	
Gömör és Kis-Hont	Rimaszombat	12	246	12	217	6	1	7	41	8	3	8	
Hajdú	Hajdúböszörmény	2	92	15	184	4	2	3	19	1	2	2	
Hajdú	Hajdúnánás	1294	5	16	5	22	21	45	8	243	23	64	
Hajdú	Hajdúszoboszló	110	3	10	3	13	21	28	1	81	7	11	
Háromszék	Sepsiszentgyörgy	0	1	0	0	0	7	1	0	4	1	0	
Háromszék	Kézdivásárhely	8	32	48	45	25	18	12	21	6	2	8	
Heves	Eger	0	16	25	25	9	2	0	7	6	0	14	
Heves	Gyöngyös	2	36	13	38	12	2	1	30	4	0	5	
Hont	Körpona	13	13	13	22	7	1	11	13	30	0	1	
Hunyad	Déva	26	3	12	2	22	9	24	1	14	7	17	
Hunyad	Hátság	55	0	22	1	119	0	28	3	26	6	673	
Hunyad	Szászváros	7	0	3	0	48	1	5	0	11	4	70	
Hunyad	Vajdahunyad	28	3	24	1	56	8	22	1	25	5	27	

folytatás

Megye/név	Város/név	Borsod		Brassó	Csanád	Csik	Csongrád	Esztergom	Fejér	Fogarás	Gömör és Kis-H.		Győr	folytatás	
		12	13								14	15		16	17
Jász-Nagykun-Szolnok	Jászberény	38	8	54	12	135	29	52	1	45	28	79			
Jász-Nagykun-Szolnok	Karcag	6	0	4	2	8	0	10	1	7	1	32			
Jász-Nagykun-Szolnok	Kisújszállás	76	1	3	3	1	2	1	0	586	0	9			
Jász-Nagykun-Szolnok	Mezőtúr	21	0	0	0	1	0	0	0	711	2	0			
Jász-Nagykun-Szolnok	Szolnok	11	1	1	0	0	4	3	0	522	1	1			
Jász-Nagykun-Szolnok	Túrkeve	170	2	7	2	11	3	18	6	2286	4	7			
Krassó-Szörény	Lugos	4	26	363	18	74	14	22	34	14	6	9			
Krassó-Szörény	Karánsebes	8	15	57	4	24	10	6	8	5	2	5			
Kis-Küküllő	Dicsőmártón	4	13	7	39	5	2	7	7	8	1	3			
Kis-Küküllő	Erzsébetváros	1	44	1	44	6	2	5	12	0	0	7			
Liptó	Rózsashegy	17	10	1	3	11	6	2	10	79	4	3			
Máramaros	Máramarossziget	27	17	18	23	12	8	18	13	34	11	38			
Maros-Torda	Szászrégen	1	35	2	139	2	1	5	14	1	2	2			
Nagy-Küküllő	Szegesvár	1	144	5	60	6	2	0	45	2	1	8			
Nagy-Küküllő	Medgyes	1	100	4	35	2	0	9	29	0	4	1			

Megye/név	Város/név	Háromszék	Heves	Hont	Hunyad	Jász-Nk-Sz.	Kis-Küküllő	Kolozs	Komárom	Krassó-Szörény	Liptó	folytatás	
		23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	Máramaros	
													33
Alsó-Fehér	Abrudbánya	9	0	0	42	3	13	25	0	2	3	0	
Alsó-Fehér	Gyulafehérvár	94	12	3	281	32	142	78	3	29	4	42	
Alsó-Fehér	Nagyenyed	153	18	4	174	20	104	88	8	124	1	34	
Alsó-Fehér	Vizakna	13	3	0	8	5	46	10	1	2	0	1	
Bács-Bodrog	Bács-Kanizsa	3	8	1	0	11	0	1	8	7	0	2	
Bács-Bodrog	Zenta	4	15	4	5	21	0	1	9	20	5	15	
Bars	Körmöcbánya	1	35	107	3	3	1	0	7	4	30	0	
Bars	Léva	5	17	875	5	17	2	1	80	4	20	3	
Bars	Újbánya	0	0	30	0	1	0	1	5	2	1	2	
Bereg	Beregszász	5	31	11	1	27	0	15	12	2	7	276	
Bereg	Munkács	10	29	8	6	36	2	6	9	13	17	454	
Békés	Gyula	8	28	13	24	136	8	14	14	16	5	11	
Beszterce-Naszód	Beszterce	28	3	4	56	3	38	377	3	7	4	91	
Brassó	Brassó	3509	29	14	243	61	334	226	14	90	7	60	
Csanád	Makó	10	36	13	22	52	5	6	7	63	11	46	
Csik	Csikszerteda	198	4	1	12	31	24	23	2	1	5	26	
Csik	Gyergyósztrmkilós	127	5	1	29	9	17	22	0	9	0	138	
Csongrád	Szentes	6	41	7	18	660	1	7	12	10	7	4	
Esztergom	Esztergom	6	72	491	4	45	2	2	545	9	8	9	
Fogaras	Fogaras	291	6	2	41	11	64	25	6	8	3	7	

Megye	Városnév	Háromszék	Heves	Hont	Hunyad	Jász-Nk-Sz.	Kis-Küküllő	Kolozs	Komárom	Krassó-Szörény	Liptó	folytatás	
												Máramaros	
		23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	
Gömör és Kis-Hont	Rozsnyó	6	41	12	19	15	0	5	9	8	28	13	
Gömör és Kis-Hont	Dobsina	6	55	5	2	61	1	1	5	3	0	33	
Gömör és Kis-Hont	Jolsva	4	130	2	0	49	4	6	2	0	1	28	
Gömör és Kis-Hont	Nagyroce	4	137	4	1	106	0	2	5	1	0	28	
Gömör és Kis-Hont	Rimaszombat	2939	9	2	38	45	31	14	4	6	3	21	
Hajdú	Hajdúbozsó	2237	1	1	24	9	19	19	4	6	1	12	
Hajdú	Hajdúnánás	8	3197	19	4	411	7	7	21	18	15	40	
Hajdú	Hajdúszoboszló	2	2505	34	4	414	2	2	25	12	23	28	
Háromszék	Sepsisziget	1	7	351	0	4	1	1	0	1	10	0	
Háromszék	Kézdivásárhely	88	14	3	2043	45	63	59	26	90	4	21	
Heves	Eger	34	7	5	807	24	27	33	1	59	0	27	
Heves	Gyöngyös	67	5	2	1587	29	39	28	0	28	0	5	
Hont	Korpona	35	8	4	936	23	14	21	5	43	1	49	
Hunyad	Déva	4	309	23	5	1659	2	4	20	8	9	7	
Hunyad	Hátság	5	683	12	9	2223	0	4	6	6	1	7	
Hunyad	Szászváros	10	57	5	5	1735	0	2	8	1	0	2	
Hunyad	Vajdahunyad	16	73	7	18	1651	1	3	15	8	2	10	

Megye/név	Város/név	Háromszék	Heves	Hont	Hunyad	Jász-Nk-Sz.	Kis-Küküllő	Kolozs	Komárom	Krassó-Szörény	Liptó	folytatás	
		23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	Máramaros	33
Jász-Nagykun-Szolnok	Kisújszállás	6	21	2	5	7	1	0	2	4	7	4	
Jász-Nagykun-Szolnok	Mezőtúr	1	21	26	4	9	0	0	2	3	14	2	
Jász-Nagykun-Szolnok	Szolnok	1	6	6	1	4	0	2	3	3	16	7	
Jász-Nagykun-Szolnok	Turkeve	7	264	19	4	47	1	6	15	5	24	6	
Krassó-Szörény	Lugos	30	41	12	204	46	20	15	20	3476	9	34	
Krassó-Szörény	Karánsebes	14	6	5	171	6	3	8	2	2539	4	10	
Kis-Küküllő	Diósószítmarton	45	4	1	26	15	1072	36	4	2	1	14	
Kis-Küküllő	Ezrsébetváros	72	2	1	30	3	686	13	2	7	2	8	
Liptó	Rózsahegy	4	18	34	0	12	1	236	34	6	1486	20	
Máramaros	Máramarossziget	20	36	15	11	43	10	15	23	18	30	5550	
Maros-Torda	Szászrégen	39	6	0	29	4	50	366	1	8	2	41	
Nagy-Küküllő	Segesvár	89	4	0	44	13	343	36	1	8	0	10	
Nagy-Küküllő	Medgyes	78	0	0	31	8	1035	29	1	11	1	10	

Megyenév	Városnév	Maros-Torda	Moson	Nagy-Kük.	Nógrád	Nyitra	Pest-P.-S.-K.	Pozsony	Sáros	Somogy	Sopron	folytatás	
												Szabolcs	
		34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	
Alsó-Fehér	Abrudbánya	21	0	8	2	1	4	1	0	1	1	0	
Alsó-Fehér	Gyulafehérvár	171	0	91	9	9	41	10	9	5	8	10	
Alsó-Fehér	Nagyenyed	209	1	73	5	12	46	6	8	12	3	11	
Alsó-Fehér	Vizakna	15	0	59	0	0	5	0	0	0	0	1	
Bács-Bodrog	Magyarkanisza	0	2	0	3	7	70	3	2	5	6	5	
Bács-Bodrog	Zenta	3	2	6	10	22	124	11	5	14	7	11	
Bars	Körmöcbánya	1	6	1	33	62	19	21	9	1	2	4	
Bars	Léva	3	8	0	70	389	94	84	9	17	17	9	
Bars	Újbánya	0	0	0	5	42	8	10	0	2	0	0	
Bereg	Beregszász	10	3	1	16	22	40	8	90	24	4	324	
Bereg	Munkács	4	2	5	22	27	43	25	63	18	9	290	
Békés	Gyula	7	4	4	27	40	144	30	8	15	13	31	
Beszterce-Naszód	Beszterce	302	5	107	7	8	17	10	22	5	4	8	
Brassó	Brassó	247	5	1188	35	90	55	55	25	21	36	11	
Csanád	Makó	6	5	1	11	31	190	22	11	20	14	29	
Csik	Csikszerteda	88	1	26	2	2	14	5	1	6	0	9	
Csik	Gyergyószmiklós	159	1	21	9	5	10	4	1	1	3	4	
Csongrád	Szentes	8	1	1	22	15	235	10	4	17	3	26	
Esztergom	Esztergom	4	39	3	94	319	301	162	7	44	86	21	
Fogarás	Fogarás	43	2	572	3	6	14	1	1	2	3	8	

Megye/név	Városnév	Maros-Torda	Moson	Nagy-Kük.	Nógrád	Nyitra	Pest-P.-S.-K.	Pozsony	Sáros	Somogy	Sopron	folytatás	
		34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	Szabolcs	44
Gömör és Kis-Hont	Rozsnyó	3	2	0	129	24	43	6	41	13	8	30	
Gömör és Kis-Hont	Dobsina	5	0	0	16	9	25	3	5	3	0	321	
Gömör és Kis-Hont	Jolsva	6	0	0	7	4	21	2	17	5	3	363	
Gömör és Kis-Hont	Nagyroce	0	0	1	3	7	39	5	12	9	1	114	
Gömör és Kis-Hont	Rimaszombat	67	1	66	4	10	26	6	8	3	9	7	
Hajdú	Hajdúböszörmény	41	0	16	3	8	18	1	2	7	1	10	
Hajdú	Hajdúnás	6	14	4	214	77	241	38	88	63	51	192	
Hajdú	Hajdúszoboszló	6	11	2	273	79	250	48	37	16	18	63	
Háromszék	Sepsiszigörgy	1	0	0	47	20	10	15	5	2	0	3	
Háromszék	Kézdivásárhely	166	3	41	13	19	44	13	8	22	2	19	
Heves	Eger	85	0	19	9	4	19	2	7	5	0	3	
Heves	Gyöngyös	88	0	70	2	10	16	9	3	0	1	6	
Hont	Korpona	34	0	10	6	4	13	5	1	2	1	8	
Hunyad	Déva	4	1	4	85	46	678	15	13	21	19	26	
Hunyad	Hátság	2	0	0	27	21	172	15	5	13	4	91	
Hunyad	Szászváros	0	0	1	8	11	110	8	3	4	1	30	
Hunyad	Vajdahunyad	7	3	1	25	25	243	17	10	18	5	23	

Megyenév	Városnév	Maros-Torda 34	Moson 35	Nagy-Kük.	Nógrád 37	Nyitra 38	Pest-P.-S.-K. 39	Pozsony 40	Sáros 41	Somogy 42	Sopron 43	Szabolcs 44
Jász-Nagykun-Szolnok	Jászberény	12	11	2	84	44	2056	41	18	59	32	69
Jász-Nagykun-Szolnok	Karcag	3	0	1	1	5	61	20	2	9	3	13
Jász-Nagykun-Szolnok	Kistűszállás	3	3	0	43	13	6	5	10	2	1	7
Jász-Nagykun-Szolnok	Mezőtúr	1	0	0	29	4	17	4	15	3	0	5
Jász-Nagykun-Szolnok	Szolnok	0	0	0	21	10	14	2	12	4	0	5
Jász-Nagykun-Szolnok	Túrkeve	4	3	7	353	33	64	12	39	18	8	38
Krassó-Szörény	Lugos	28	3	37	22	58	153	21	19	28	14	20
Krassó-Szörény	Karánsebes	22	2	8	7	24	29	8	6	10	7	8
Kis-Küküllő	Dicsőszendrő	134	1	55	2	6	14	9	1	9	4	7
Kis-Küküllő	Erzsébetváros	79	0	414	1	5	6	0	0	2	5	3
Liptó	Rózsahely	2	2	8	28	100	45	55	42	1	13	8
Máramaros	Máramarosziget	20	8	14	19	32	71	36	41	15	19	160
Maros-Torda	Szászrégen	1770	1	92	2	6	13	6	1	5	1	9
Nagy-Küküllő	Segesvár	99	4	1009	1	3	8	5	1	3	2	3
Nagy-Küküllő	Medgyes	100	1	999	2	2	14	2	0	3	2	2

folytatás

Megyenév	Városnév	Szatmár	Szeben	Szepes	Szilágy	Szolnok-D.	Temes	Tolna	Torda-Arany.	Torontál	Trencsén	folytatás	
		45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	Turóc	55
Alsó-Fehér	Abrudbánya	7	13	0	12	3	2	0	85	5	1	0	
Alsó-Fehér	Gyulafehérvár	21	280	6	66	92	29	10	218	41	6	1	
Alsó-Fehér	Nagyenyed	30	94	4	44	99	80	4	549	46	13	0	
Alsó-Fehér	Vizakna	6	172	2	10	11	1	0	9	5	0	0	
Bács-Bodrog	Magyarkamizsa	9	2	3	1	0	16	14	0	216	1	1	
Bács-Bodrog	Zenta	10	1	8	10	6	35	14	5	773	13	0	
Bars	Körmöcbánya	8	0	39	3	4	1	7	3	4	74	316	
Bars	Léva	13	2	11	2	3	10	11	1	12	75	31	
Bars	Újbánya	3	1	2	1	2	0	4	0	3	5	5	
Bereg	Beregszász	531	3	61	34	12	5	10	8	8	12	4	
Bereg	Munkács	234	3	54	20	7	6	18	5	20	17	5	
Békés	Gyula	66	6	16	25	69	65	30	7	76	18	6	
Beszterce-Naszód	Beszterce	64	139	10	52	1158	13	7	66	24	8	0	
Brassó	Brassó	30	633	63	75	161	78	23	163	95	38	4	
Csanád	Makó	31	4	7	16	18	81	28	7	683	22	2	
Csik	Csikszereda	9	16	8	10	12	14	2	11	9	4	0	
Csik	Gyergyósztrmklos	13	14	31	5	20	5	4	6	15	6	2	
Csongrád	Szentes	33	4	17	10	21	36	21	2	92	18	3	
Esztergom	Esztergom	21	2	26	4	12	14	58	10	27	59	13	
Fogarás	Fogarás	18	114	3	10	29	30	5	30	11	2	0	

Megye/név	Város/név	Szatmár	Szeben	Szepes	Szlágy	Szolnok-D.	Temes	Tolna	Torda-Arany.	Torontál	Trencsén	folytatás	
		45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	Turóc	55
Gömör és Kis-Hont	Rozsnyó	35	1	233	6	11	4	8	18	14	19	13	
Gömör és Kis-Hont	Dobsina	73	0	22	33	5	4	11	2	2	2	0	
Gömör és Kis-Hont	Jolsva	66	1	12	9	2	4	0	2	2	2	0	
Gömör és Kis-Hont	Nagyőrce	70	0	1	8	6	0	5	1	12	2	0	
Gömör és Kis-Hont	Rimaszombat	8	19	11	19	24	19	6	28	10	4	1	
Hajdú	Hajdúbosszörmeny	15	21	6	16	13	3	3	11	9	4	0	
Hajdú	Hajdúnánás	47	2	111	32	10	17	37	12	39	35	14	
Hajdú	Hajdúszoboszló	58	4	46	4	5	12	28	2	25	38	6	
Háromszék	Sepsiszigögy	0	0	3	1	0	1	0	0	0	11	6	
Háromszék	Kézdivásárhely	46	79	10	45	60	126	8	83	104	15	1	
Heves	Eger	12	25	1	9	32	16	4	40	27	4	0	
Heves	Gyöngyös	15	315	5	26	37	38	3	50	20	3	0	
Hont	Korpona	32	53	14	10	32	34	8	34	23	1	1	
Hunyad	Déva	44	3	19	5	3	8	33	1	21	24	4	
Hunyad	Hátság	34	4	18	15	6	12	13	1	26	23	1	
Hunyad	Szászváros	31	3	6	17	2	9	5	4	7	8	3	
Hunyad	Vajdahunyad	31	7	20	11	9	20	17	4	28	16	3	

Megye/név	Város/név	Szatmár	Szeben	Szepes	Szilágy	Szolnok-D.	Temes	Tolna	Torda-Arany.	Torontál	Trencsén	Turocz
		45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	
Jász-Nagykun-Szolnok	Jászberény	67	15	59	14	7	26	61	8	68	28	7
Jász-Nagykun-Szolnok	Karcag	3	1	2	5	0	3	6	0	9	3	0
Jász-Nagykun-Szolnok	Kistűszállás	4	0	377	2	0	1	1	0	0	5	6
Jász-Nagykun-Szolnok	Mezőtúr	4	0	30	0	4	1	0	0	1	6	1
Jász-Nagykun-Szolnok	Szolnok	0	5	34	1	2	1	0	0	3	7	2
Jász-Nagykun-Szolnok	Túrkeve	17	0	68	4	2	7	19	0	12	22	20
Krassó-Szörény	Lugos	46	43	27	18	22	1718	28	32	1438	29	3
Krassó-Szörény	Karánsebes	13	30	4	15	18	405	8	17	249	2	2
Kis-Küküllő	Dicsőszentmárton	21	18	5	19	33	4	10	78	9	1	0
Kis-Küküllő	Erzsébetváros	8	76	3	26	27	7	2	22	7	1	0
Liptó	Rózsahegy	11	4	137	3	8	6	2	17	8	215	263
Máramaros	Máramarossziget	755	17	64	87	104	19	10	10	27	27	12
Maros-Torda	Szászrégen	22	49	4	15	96	6	4	65	3	0	0
Nagy-Küküllő	Szegesvár	8	202	9	10	35	17	3	27	9	2	0
Nagy-Küküllő	Medgyes	11	243	5	12	14	9	3	42	2	2	1

folytatás

Megye/név	Város/név	folytatás					
		Ugocsa	Ung	Vas	Veszprém	Zala	Zemplén
		56	57	57	59	60	61
Alsó-Fehér	Abudbánya	19	0	0	1	0	1
Alsó-Fehér	Gyulafehérvár	156	6	7	6	7	8
Alsó-Fehér	Nagyenyed	104	7	9	6	7	20
Alsó-Fehér	Vízakna	45	0	2	0	1	1
Bács-Bodrog	Magyarokizsa	3	0	5	1	7	1
Bács-Bodrog	Zenta	6	6	12	10	17	18
Bars	Körmöcbánya	2	7	15	9	4	10
Bars	Léva	3	5	16	22	16	15
Bars	Újbánya	0	1	1	0	1	5
Bereg	Beregszász	564	301	18	15	15	279
Bereg	Munkács	207	624	22	25	15	396
Békés	Gyula	6	8	24	16	25	35
Beszterce-Naszód	Beszterce	6	10	9	4	11	13
Brassó	Brassó	13	8	32	34	33	38
Csanád	Makó	23	17	19	19	13	46
Csik	Csikszereida	6	2	13	5	10	12
Csik	Gyergyószentmiklós	5	11	3	1	8	5
Csongrád	Szentes	1	7	11	17	14	26
Esztergom	Esztergom	2	12	91	83	82	18
Fogaras	Fogaras	0	5	9	9	3	9
							62

Megyenév	Városnév	Ugocea	Ung	Vas	Veszprém	Zala	Zemplén	folytatás	
		56	57	58	59	60	61	Zólyom	62
Gömör és Kis-Hont	Rozsnyó	9	18	9	10	13	59	102	
Gömör és Kis-Hont	Dobsina	5	22	6	7	5	57	2	
Gömör és Kis-Hont	Jolsva	14	10	8	0	2	73	2	
Gömör és Kis-Hont	Nagyőrce	4	12	2	7	6	36	0	
Gömör és Kis-Hont	Rimaszombat	7	7	4	9	14	13	1	
Hajdú	Hajdúbozsórmény	1	6	3	7	8	6	2	
Hajdú	Hajdúnánás	17	36	81	77	74	163	43	
Hajdú	Hajdúszoboszló	11	13	46	34	35	69	27	
Háromszék	Sepsiszigörgy	0	0	6	2	6	12	489	
Háromszék	Kézdivásárhely	12	9	11	18	15	31	44	
Heves	Eger	4	1	5	3	2	8	0	
Heves	Gyöngyös	1	0	5	2	7	4	0	
Hont	Korpona	2	6	1	9	4	9	30	
Hunyad	Déva	6	12	20	30	37	21	14	
Hunyad	Hászeg	7	4	10	14	15	34	2	
Hunyad	Szászváros	1	2	5	13	9	16	2	
Hunyad	Vajdahunyad	2	8	15	15	11	13	9	

Megye/név	Város/név	Úgocsa	Ung	Vas	Veszprém	Zala	Zemplén	Zólyom	folytatás
		56	57	58	59	60	61	62	
Jász-Nagykun-Szolnok	Jászberény	9	10	68	50	54	90	29	
Jász-Nagykun-Szolnok	Karcag	0	1	0	8	5	4	0	
Jász-Nagykun-Szolnok	Kisújszállás	5	0	6	1	1	11	11	
Jász-Nagykun-Szolnok	Mezőtúr	0	2	0	0	1	10	27	
Jász-Nagykun-Szolnok	Szolnok	0	3	1	1	1	5	13	
Jász-Nagykun-Szolnok	Túrkeve	6	12	18	12	13	71	124	
Krassó-Szörény	Lugos	1	15	32	27	26	24	19	
Krassó-Szörény	Karacsébes	4	0	8	5	12	7	6	
Kis-Küküllő	Dicsőszimőton	2	4	11	5	11	7	3	
Kis-Küküllő	Ezrébenváros	1	1	1	1	11	2	0	
Liptó	Rózsahegy	4	8	18	11	9	18	211	
Máramaros	Máramarosziget	339	118	26	19	24	158	23	
Maros-Torda	Szászrégen	4	7	4	1	8	16	2	
Nagy-Küküllő	Szegvár	1	1	7	7	13	5	1	
Nagy-Küküllő	Medgyes	0	0	6	3	2	7	9	

Megyenév	Városnév	Megye össz.	Tjv. össz.	Hor.- Szla.	Kultf.	Bevánd. össz.	Helyben		Nép.össz.	Megye össz.		Kontroll	
							szül.	69		70	71	72	72
Alsó-Fehér	Abrudbánya	908	61	0	15	984	1615	1615	2599	834	834	74	74
	Gyulafehérvár	4767	339	14	209	5329	4528	4528	9857	4942	4942	-175	-175
	Nagyenyed	4561	398	6	73	5038	3470	3470	8508	4768	4768	-207	-207
	Vizakna	624	28	0	20	672	3376	3376	4048	671	671	-47	-47
	Bács-Bodrog	1359	437	21	25	1842	15176	15176	17018	1447	1447	-88	-88
	Zenta	4304	936	85	67	5392	24274	24274	29666	4802	4802	-498	-498
	Bars	2260	132	5	117	2514	2001	2001	4515	2238	2238	22	22
	Bars	4719	268	6	131	5124	4334	4334	9458	4720	4720	-1	-1
	Bars	554	18	4	28	604	4209	4209	4813	555	555	-1	-1
	Bereg	6161	380	11	144	6696	6237	6237	12933	6231	6231	-70	-70
Bereg	Munkács	6719	377	19	426	7541	8977	8977	16518	6715	6715	4	4
	Békés	5577	764	6	130	6477	17428	17428	23905	5281	5281	296	296
	Gyula	4800	289	13	401	5503	6463	6463	11966	4802	4802	-2	-2
	Beszterce	15747	972	44	1526	18289	20710	20710	38999	15743	15743	4	4
	Brassó	4652	1077	18	129	5876	29042	29042	34918	4662	4662	-10	-10
	Csanád	2204	112	7	84	2407	1110	1110	3517	2203	2203	1	1
	Csik	2709	121	1	106	2937	5968	5968	8905	2709	2709	0	0
	Csongrád	3614	582	13	79	4288	27305	27305	31593	3928	3928	-314	-314
	Esztergom	5176	787	16	284	6263	10600	10600	16863	5176	5176	0	0
	Fogarás	2919	193	3	115	3230	3132	3132	6362	2906	2906	13	13

folytatás

Megyenév	Városnév	Megye össz.	Tjv. össz.	Hor.- Szla.	Külf.	Bevánd. össz.	Helyben szül.	Nép. össz.	Megye össz.	folytatás	
										Kontroll	
		64	65	66	67	68	69	70	71	72	
Gömör és Kis-Hont	Rozsnyó	1343	249	16	149	4112	2453	6565	3708	-2365	
Gömör és Kis-Hont	Dobsina	1032	94	4	102	1543	3486	5029	2137	-1105	
Gömör és Kis-Hont	Jolsva	784	51	0	64	1147	1558	2705	1692	-908	
Gömör és Kis-Hont	Nagyőrce	4173	35	3	17	839	1086	1925	2240	1933	
Gömör és Kis-Hont	Rimaszombat	3698	332	10	98	4613	2201	6814	4429	-731	
Hajdú	Hajdúbosszörmeny	2050	400	3	52	2511	25648	28159	3186	-1136	
Hajdú	Hajdúnánás	1890	208	0	28	2126	14655	16781	7505	-5615	
Hajdú	Hajdúszoboszló	2140	677	2	34	2853	13240	16093	4893	-2753	
Háromszék	Sepsiszigörgy	4398	243	4	188	4833	3721	8554	1237	3161	
Háromszék	Kézdivásárhely	3042	132	3	89	3266	2626	5892	3925	-883	
Heves	Eger	7832	888	19	275	9014	17793	26807	1952	5880	
Heves	Gyöngyös	4905	472	11	169	5557	12170	17727	3022	1883	
Hont	Korpona	1142	66	1	24	1143	2873	4016	1773	-631	
Hunyad	Déva	4581	463	13	828	5885	2574	8459	4116	465	
Hunyad	Hátság	1725	80	2	42	1849	1275	3124	4709	-2984	
Hunyad	Szászváros	3283	136	5	200	3625	3312	6937	2735	548	
Hunyad	Vajdahunyad	2005	113	5	237	2360	2160	4520	2920	-915	

Megyenév	Városnév	Megye össz.	Tjv. össz.	Hor- Szá.	Külf.	Bevánd. össz.	Helyben szül.	Nép. össz.	Megye össz.	folytatás	
		64	65	66	67	68	69	70	71	Kontroll	72
Jász-Nagykun-Szolnok	Jászberény		743	5	70	4429	24955	29384	8476	-4865	
Jász-Nagykun-Szolnok	Karcag	5130	320	0	56	5506	17490	22996	1783	3347	
Jász-Nagykun-Szolnok	Kisujszállás	2598	162	0	20	2780	10578	13538	1573	1025	
Jász-Nagykun-Szolnok	Mezőtúr	4319	433	7	58	4817	21018	25835	2662	1657	
Jász-Nagykun-Szolnok	Szolnok	9061	1213	36	205	10515	17891	28406	1515	7546	
Jász-Nagykun-Szolnok	Túrkeve	1435	138	0	18	1591	11506	13097	4227	-2792	
Krassó-Szörény	Lugos	9584	1222	80	602	11488	7638	19126	9584	0	
Krassó-Szörény	Karássebes	4162	386	48	274	4870	2768	7638	4182	-20	
Kis-Küküllő	Dicsőszentmárton	2075	207	2	33	2317	2100	4417	2074	1	
Kis-Küküllő	Erzsébetváros	2106	156	0	52	2314	1797	4111	2101	5	
Liptó	Rózsahegy	4139	290	18	1234	5681	6400	12081	4136	3	
Máramaros	Máramarosziget	9036	558	12	373	9979	10853	20832	9036	0	
Maros-Torda	Szászrégen	3210	249	1	175	3547	3763	7310	3328	-118	
Nagy-Küküllő	Segesvár	3405	179	10	175	3769	7818	11587	3405	0	
Nagy-Küküllő	Medgyes	3415	98	5	199	3717	4909	8626	3399	16	

Az 1910. évi népszámlálás tí. városainak jelenlévő polgári népessége születési hely szerint.
Kiadatlan forrás, kézirat, KSH Népszámlálási raktár.

Megye/név	Város/név	Városnév										Tolna	Vas	Veszprém	Zala
		Baranya	Fejér	Győr	Komárom	Moson	Somogy	Sopron	Tolna	Vas	Veszprém				
		6	18	21	30	35	42	43	51	59	60				61
Baranya	Pécs	12399	639	61	80	44	5211	157	3513	449	380	1161			
Fejér	Székesfehérvár	128	6148	108	257	67	576	180	570	467	1759	682			
Győr	Győr	94	307	8005	1395	848	227	2035	155	1183	1861	756			
Komárom	Komárom	47	198	482	4784	129	58	223	102	863	340	233			
Sopron	Sopron	68	133	195	77	419	163	7345	98	1672	365	1004			
Hont	Selmecbánya	9	12	3	13	5	8	10	9	17	9	26			
Pozsony	Pozsony	132	159	411	697	2305	126	991	189	907	296	443			
Bács-Bodrog	Baja	413	74	16	35	6	83	34	506	61	69	98			
Bács-Bodrog	Szabadka	115	115	26	31	23	134	34	126	89	88	119			
Bács-Bodrog	Újvidék	139	29	12	17	15	57	13	100	46	39	43			
Bács-Bodrog	Zombor	161	24	9	13	4	92	4	70	15	23	49			
Csongrád	Hódmezővásárhely	18	27	6	15	9	19	2	32	26	15	20			
Csongrád	Szeged	208	152	65	102	30	179	40	193	188	181	282			
Pest-Pilis-S.-Kiskun	Kecskemét	53	109	26	54	18	91	13	197	77	243	539			
Abauj-Torna	Kassa	60	65	27	51	29	72	25	86	135	69	104			
Borsod	Miskolc	30	72	24	70	20	115	11	94	103	96	106			
Bihar	Nagyvárad	71	43	31	85	24	117	64	112	140	152	121			
Hajdú	Debrecen	83	132	36	110	19	166	67	126	138	143	134			
Szatmár	Szatmárnémeti	18	30	6	26	14	58	21	31	43	59	57			
Arad	Arad	85	119	37	66	23	161	87	128	131	87	118			
Temes	Temesvár	125	104	25	89	38	138	72	152	171	116	124			
Temes	Versec	18	5	7	19	6	13	6	26	17	15	26			
Torontál	Pancsova	55	14	23	10	5	17	5	132	25	8	23			
Kolozs	Kolozsvár	35	57	10	44	12	97	33	70	131	97	133			
Maros-Torda	Marosvásárhely	17	21	6	11	10	41	24	17	56	36	39			
Horvát-Szlavónia	Fiume	223	85	25	42	9	760	50	301	220	92	1080			
Horvát-Szlavónia	Zimony	252	6	5	12	1	131	24	22	138	38	65			
Horvát-Szlavónia	Varasd	11	4	3	4	3	37	24	10	162	10	1048			
Horvát-Szlavónia	Eszék	2643	45	12	17	16	268	32	315	124	48	167			
Horvát-Szlavónia	Zágráb	189	68	13	33	27	918	46	190	373	78	1686			
	Összesen	17899	8996	9715	8259	4178	10133	11672	7672	8167	6812	10486			

Megye/név	Város/név	folytatás										
		Árva	Bars	Esztergom	Hont	Liptó	Nógrád	Nyitra	Pozsony	Trencsén	Turócs	Zólyom
		4	7	17	25	32	37	38	40	54	55	63
Baranya	Pécs	20	42	47	53	19	53	137	86	87	6	50
Fejér	Székesfehérvár	14	33	47	42	16	58	89	82	48	9	11
Győr	Győr	15	555	341	353	15	80	284	679	98	14	35
Komárom	Komárom	32	217	393	172	38	73	874	596	226	33	33
Sopron	Sopron	13	157	113	56	11	49	168	176	57	18	25
Hont	Selmecbánya	20	1186	25	1059	71	101	118	33	65	96	635
Pozsony	Pozsony	182	530	233	234	156	193	4985	17115	1803	189	162
Bács-Bodrog	Baja	12	22	24	8	6	20	52	18	20	11	6
Bács-Bodrog	Szabadka	28	32	30	19	18	81	85	46	35	12	18
Bács-Bodrog	Újvidék	13	12	15	11	26	22	89	45	60	12	6
Bács-Bodrog	Zombor	6	8	6	7	15	23	24	10	20	3	8
Csongrád	Hódmezővásárhely	23	2	6	10	5	21	47	13	13	2	8
Csongrád	Szeged	44	82	67	52	41	105	244	129	122	30	58
Pest-Pilis-S.-Kiskun	Kecskemét	15	74	50	51	31	64	126	83	59	7	15
Abauj-Toma	Kassa	112	122	38	70	320	298	173	94	158	108	188
Borsod	Miskolc	40	82	37	73	103	545	112	85	84	58	433
Bihar	Nagyvárad	40	55	52	55	38	123	190	93	64	17	54
Hajdú	Debrecen	28	76	39	66	38	162	138	62	53	23	62
Szatmár	Szatmárnémeti	14	25	24	23	15	57	52	39	26	9	14
Arad	Arad	39	48	39	44	25	111	143	70	80	15	53
Temes	Temesvár	36	47	59	43	37	92	199	156	105	17	42
Temes	Versec	7	14	3	2	7	14	15	21	17	2	6
Torontál	Pancsova	5	7	3	3	7	8	29	13	15	4	10
Kolozs	Kolozsvár	37	46	31	20	22	90	114	61	44	11	59
Maros-Torda	Marosvásárhely	8	13	18	9	5	17	38	24	11	3	10
Horvát-Szlavónia	Fiume	16	17	19	11	16	68	75	47	43	3	23
Horvát-Szlavónia	Zimony	5	6	1	5	3	0	35	54	30	18	28
Horvát-Szlavónia	Varasd	7	1	0	2	0	6	8	10	11	1	5
Horvát-Szlavónia	Eszék	17	13	7	3	5	15	66	29	47	10	10
Horvát-Szlavónia	Zágráb	12	20	24	23	22	31	81	88	81	16	32
Összesen		860	3544	1791	2579	1131	2580	8790	20057	3582	757	2099

Megye/név	Város/név	Bács-Bodrog	Csongrád	Heves	Jász-Nagykun-Szolnok	Pest-Pilis-S.-Kiskun	Abaúj-Torna	Bereg	Borsod	Gömör és Kis-Hont	Sáros	Szepes
		5	16	24	27	39	1	9	12	20	41	47
Baranya	Pécs	486	54	87	74	378	28	21	40	22	27	52
Fejér	Székesfehérvár	108	33	51	70	367	19	25	23	28	17	30
Győr	Győr	132	61	104	94	387	31	38	35	42	28	61
Komárom	Komárom	133	28	54	29	261	37	30	24	51	21	29
Sopron	Sopron	56	12	33	21	106	9	14	7	32	20	47
Hont	Selmechánya	18	3	15	22	33	18	6	32	51	21	72
Pozsony	Pozsony	177	32	128	97	485	64	46	70	101	83	145
Bács-Bodrog	Baja	4737	72	34	40	1218	9	10	12	14	9	13
Bács-Bodrog	Szabadka	9464	383	127	166	960	26	16	38	36	28	40
Bács-Bodrog	Újvidék	9284	50	33	44	318	18	11	9	16	8	23
Bács-Bodrog	Zombor	6186	29	19	28	153	3	5	6	8	8	30
Csongrád	Hódmezővásárhely	187	1336	47	209	218	15	15	14	37	11	11
Csongrád	Szeged	3968	6348	203	464	2536	78	85	89	103	54	128
Pest-Pilis-S.-Kiskun	Kecskemét	475	904	164	1168	7911	22	20	43	42	35	33
Abaúj-Torna	Kassa	105	63	485	211	297	7426	439	890	567	2603	2081
Borsod	Miskolc	97	79	1895	488	442	2445	533	8632	1963	445	678
Bihar	Nagyvárad	184	249	328	814	816	223	228	129	124	154	180
Hajdú	Debrecen	158	134	1335	1499	1000	124	167	772	191	176	332
Szatmár	Szatmárnémeti	87	55	113	155	136	87	520	89	56	90	89
Arad	Arad	344	389	252	755	508	126	137	166	86	75	123
Temes	Temesvár	1218	445	127	226	568	45	43	54	56	77	171
Temes	Versec	222	40	21	29	81	5	7	9	15	19	19
Torontál	Pancsova	722	45	19	29	56	8	10	5	11	20	15
Kolozs	Kolozsvár	144	69	131	193	335	87	128	60	75	84	116
Maros-Torda	Marosvásárhely	57	32	28	79	83	10	31	14	11	19	20
Horvát-Szlavónia	Fiume	220	24	75	60	161	82	52	58	56	43	31
Horvát-Szlavónia	Zimony	1129	25	13	803	255	51	5	4	1	5	19
Horvát-Szlavónia	Varasd	21	0	1	0	5	0	0	0	2	1	0
Horvát-Szlavónia	Eszék	1675	52	14	9	111	8	3	11	9	6	6
Horvát-Szlavónia	Zágráb	253	22	33	21	80	27	7	25	27	18	30
Összesen		42047	11068	5969	7897	20265	11131	2652	11360	3833	4205	4624

Megye/név	Városnév	Ung	Zemplén	Békés	Bihar	Hajdú	Máramaros	Szabolcs	Szatmár	Szilágy	folytatás	
											Ugocsa	Arad
		58	62	8	11	22	33	44	45	48	57	3
Baranya	Pécs	26	63	69	42	35	30	49	57	13	6	23
Fejér	Székesfehérvár	11	53	34	46	15	23	37	43	15	5	31
Győr	Győr	9	49	49	47	31	23	38	62	21	16	46
Komárom	Komárom	23	63	38	19	11	120	55	105	9	25	20
Sopron	Sopron	32	107	23	34	6	13	17	18	8	3	23
Hont	Selmecbánya	9	16	17	21	2	10	8	37	5	2	7
Pozsony	Pozsony	50	136	94	85	39	46	72	89	29	18	31
Bács-Bodrog	Baja	15	25	44	19	8	11	38	34	16	8	21
Bács-Bodrog	Szabadka	6	56	138	104	22	29	38	70	31	5	57
Bács-Bodrog	Újvidék	16	31	55	16	6	6	19	23	8	4	20
Bács-Bodrog	Zombor	14	32	43	17	8	24	10	30	7	2	13
Csongrád	Hódmezővásárhely	6	35	2294	235	22	11	25	58	14	2	170
Csongrád	Szeged	73	183	877	368	121	77	165	196	72	31	391
Pest-Pilis-S.-Kiskun	Kecskemét	30	66	272	96	42	25	72	57	24	5	49
Abauj-Toma	Kassa	471	2368	115	123	85	427	617	438	61	143	54
Borsod	Miskolc	249	2585	168	194	271	200	1359	805	79	116	57
Bihar	Nagyvárad	172	505	2032	19127	927	263	942	1258	1023	193	786
Hajdú	Debrecen	281	1022	648	4879	16640	472	3786	2123	692	284	143
Szatmár	Szatmárnémeti	189	320	94	405	222	923	600	10237	616	968	33
Arad	Arad	66	248	3109	1017	108	91	179	214	140	27	10636
Temes	Temesvár	56	148	673	494	123	88	114	104	83	22	1507
Temes	Versec	17	23	73	46	7	10	17	20	13	6	144
Torontál	Pancsova	6	8	9	15	7	12	13	16	59	1	42
Kolozs	Kolozsvár	86	196	213	490	100	287	182	564	1948	46	152
Maros-Torda	Marosvásárhely	19	59	104	138	137	54	39	93	427	19	32
Horvát-Szlavónia	Fiume	55	137	44	60	24	27	103	119	38	31	42
Horvát-Szlavónia	Zimony	18	40	18	3	4	1	15	7	6	4	51
Horvát-Szlavónia	Varasd	4	5	2	3	0	1	0	0	2	0	3
Horvát-Szlavónia	Eszék	4	8	30	30	5	3	14	25	2	0	31
Horvát-Szlavónia	Zágráb	17	40	33	43	11	22	32	44	33	7	13
Összesen		2030	8627	11412	28216	19039	3329	8655	16946	5494	1999	14628

Megye/név	Város/név	Csanád	Krassó-Szörény	Temes	Torontál	Alsó-Fehér	Beszterce-Naszód	Brassó	Csík	Fogaras	Háromszék	folytatás	
												Hunyad	
		14	31	50	53	2	10	13	15	19	23	26	
Baranya	Pécs	30	78	55	138	70	12	13	13	4	25	35	
Fejér	Székesfehérvár	19	35	42	70	5	10	7	17	9	29	16	
Győr	Győr	30	39	49	85	42	2	26	14	5	15	19	
Komárom	Komárom	8	25	33	50	11	9	18	5	2	4	9	
Sopron	Sopron	15	154	33	60	10	5	20	4	6	14	12	
Hont	Selmecbánya	10	17	8	11	20	5	6	9	8	4	20	
Pozsony	Pozsony	35	79	87	142	32	19	39	19	9	22	22	
Bács-Bodrog	Baja	25	41	65	106	3	5	4	7	0	11	7	
Bács-Bodrog	Szabadka	154	77	105	474	26	10	13	13	3	27	25	
Bács-Bodrog	Újvidék	42	89	162	975	5	0	17	19	0	9	10	
Bács-Bodrog	Zombor	28	67	71	264	4	3	4	6	3	5	8	
Csongrád	Hódmezővásárhely	540	31	50	284	16	2	6	4	3	17	36	
Csongrád	Szeged	2031	532	621	5786	110	15	60	37	12	82	98	
Pest-Pilis-S.-Kiskun	Kecskemét	49	51	67	136	12	7	4	21	2	12	16	
Abauj-Torna	Kassa	52	44	73	109	26	17	42	33	10	27	47	
Borsod	Miskolc	53	62	36	100	39	15	13	41	11	50	52	
Bihar	Nagyvárad	318	110	217	3201	178	54	119	120	34	119	130	
Hajdú	Debrecen	98	86	341	262	92	26	48	53	16	72	54	
Szatmár	Szatmárnémeti	52	29	30	65	26	31	6	25	7	30	30	
Arad	Arad	4338	506	3138	1228	260	46	84	106	46	107	681	
Temes	Temesvár	1109	2992	12072	13142	129	42	113	40	28	71	284	
Temes	Versec	83	643	3394	2391	10	2	5	8	2	17	21	
Torontál	Pancsova	49	176	930	5353	9	38	8	16	2	10	13	
Kolozs	Kolozsvár	90	102	132	187	1363	634	330	580	133	637	448	
Maros-Torda	Marosvásárhely	36	57	53	41	430	172	142	497	84	290	168	
Horvát-Szlavónia	Fiume	42	37	61	168	33	9	28	15	19	46	19	
Horvát-Szlavónia	Zimony	1	8	3	473	21	2	1	3	7	2	3	
Horvát-Szlavónia	Varsád	1	3	4	9	0	0	1	2	0	0	0	
Horvát-Szlavónia	Eszék	13	60	65	219	7	1	15	3	6	3	16	
Horvát-Szlavónia	Zágráb	16	37	71	195	34	5	6	5	3	9	9	
	Összesen	9367	6267	22068	35724	3023	1198	1198	1735	474	1766	2308	

Megye	Megye név	Város név	Kis- Küküllő	Kolozs	Maros- Torda	Nagy- Küküllő	Szeben	Szolnok- Doboka	Torda- Aranyos	folytatás	
			28	29	34	36	46	49	52	Udvarhely	56
Baranya		Pécs	10	18	22	13	16	12	11	16	
Fejér		Székesfehérvár	8	61	12	6	11	31	5	14	
Győr		Győr	1	15	89	10	16	28	19	18	
Komárom		Komárom	4	8	9	16	18	22	6	4	
Sopron		Sopron	9	9	9	2	22	7	4	8	
Hont		Selmecbánya	2	5	3	6	7	9	10	14	
Pozsony		Pozsony	14	25	27	28	65	38	19	25	
Bács-Bodrog		Baja	3	15	7	4	4	8	3	2	
Bács-Bodrog		Szabadka	12	18	18	12	7	19	10	18	
Bács-Bodrog		Újvidék	0	4	4	6	12	6	9	6	
Bács-Bodrog		Zombor	3	3	10	9	8	18	6	13	
Csongrád		Hódmezővásárhely	8	16	14	11	9	34	8	13	
Csongrád		Szeged	33	34	54	32	55	120	59	69	
Pest-Pilis-S.-Kiskun		Kecskemét	5	12	29	5	13	34	12	31	
Abauj-Torna		Kassa	31	18	21	24	30	29	19	10	
Borsod		Miskolc	12	32	49	19	21	54	28	41	
Bihar		Nagyvárad	75	348	146	69	107	243	152	154	
Hajdú		Debrecen	20	73	74	39	38	121	50	67	
Szatmár		Szatmárnémeti	19	50	32	9	13	128	23	21	
Arad		Arad	43	54	92	41	163	66	79	110	
Temes		Temesvár	24	46	63	56	169	58	53	41	
Temes		Versec	2	9	0	3	8	9	10	14	
Torontál		Pancsova	4	77	49	3	2	70	31	12	
Kolozs		Kolozsvár	1326	2050	2728	371	425	3006	2684	1625	
Maros-Torda		Marosvásárhely	3038	201	6596	188	156	374	534	586	
Horvát-Szlavónia		Fiume	24	98	22	19	21	24	7	18	
Horvát-Szlavónia		Zimony	0	10	7	0	5	10	0	7	
Horvát-Szlavónia		Varasd	1	0	2	0	2	9	1	0	
Horvát-Szlavónia		Eszék	2	4	1	8	6	8	0	2	
Horvát-Szlavónia		Zágráb	1	13	8	12	24	10	8	7	
		Összesen	4734	3326	10197	1021	1453	4605	3860	2966	

Megye/név	Város/név	Tjv. összesen	Megyék összesen	Helyben szül.	Népesség	Bevándorló összesen	Be Mo-ról	Horvát- Szlavónia	Be A- ból	folytatás	
										Be Más	74
Baranya	Pécs	1782	26967	18478	49822	31344	28566	1156	1277	345	
Fejér	Székesfehérvár	1328	12882	21389	36625	15236	14190	560	401	85	
Győr	Győr	2163	21261	19329	44300	24971	23462	94	1179	236	
Komárom	Komárom	1088	11592	8870	22337	13467	12657	65	679	66	
Sopron	Sopron	989	13426	17416	33932	16516	14278	98	1938	202	
Hont	Selmecbánya	216	4129	10666	15185	4519	4342	15	105	57	
Pozsony	Pozsony	2512	35301	32884	78223	45339	37763	155	6675	746	
Bács-Bodrog	Baja	966	8321	11354	21032	9678	9266	182	133	97	
Bács-Bodrog	Szabadka	2732	14185	76824	94610	17786	16874	387	326	199	
Bács-Bodrog	Újvidék	1735	12214	16287	33590	17303	13738	2692	381	492	
Bács-Bodrog	Zombor	1187	7802	20823	30593	9770	8912	544	133	181	
Csongrád	Hódmezővásárhely	813	6413	55075	62445	7370	7223	26	75	46	
Csongrád	Szeged	5825	29044	81903	118328	36425	34784	500	709	432	
Pest-Pilis-S.-Kiskun	Kecskemét	1304	14068	51038	66834	15796	15422	63	233	78	
Abauj-Torna	Kassa	2189	23135	16188	44211	28023	25330	95	2182	416	
Borsod	Miskolc	2069	26901	21180	51459	30279	28998	62	914	305	
Bihar	Nagyvárad	3765	38292	23365	64169	40804	39416	90	974	324	
Hajdú	Debrecen	3319	40389	47796	92729	44933	43957	91	600	285	
Szatmár	Szatmárnémeti	1115	17371	15943	34892	18949	18479	44	285	141	
Arad	Arad	3421	31693	26621	63166	36545	35071	146	915	405	
Temes	Temesvár	5192	38961	25174	72555	47381	43973	592	1912	904	
Temes	Versec	857	7740	18004	27370	9366	8552	200	262	352	
Torontál	Pancsova	887	8401	10512	20808	10296	9206	490	166	434	
Kolozs	Kolozsvár	3017	25791	25905	60808	34903	33816	26	693	368	
Maros-Torda	Marosvásárhely	1229	15582	10113	25517	15404	14741	24	298	341	
Horvát-Szlavónia	Fiume	1569	5477	22515	49806	27291	6592	6518	11582	2599	
Horvát-Szlavónia	Zimony	736	3919	7279	17131	9861	8008	731	544	578	
Horvát-Szlavónia	Varasd	365	1452	6096	13398	7302	4230	1842	1135	95	
Horvát-Szlavónia	Eszék	1558	6404	11585	31888	20303	13377	5060	1287	579	
Horvát-Szlavónia	Zágráb	3239	5362	24242	79038	54796	17235	25820	10036	1705	
	Összesen	59167	514475	754854	1456801	701956	592458	48368	48029	13093	

SOME CHARACTERISTICS OF INTERNAL MIGRATION AT THE END OF THE 19TH CENTURY

Summary

The paper summarises and analyses the published data and period analysis of the Hungarian population census between 1880 and 1910. In addition it discusses the data of age structure of immigrants to 100 towns giving their birth place too – on the basis of recently revealed archival materials of the 1910 population census. It briefly discusses the limits and possibilities of the analysis of data on “life time” type migration in Hungary. It interprets the analysis of spatial mobility as a strata study dividing the migrants into “immobile”, “quasi mobile” and “mobile” parts (population registered on their birth place, migrants inside their birth county or to an other county) and separating the groups of migrants from village to village or to town and from town to town or to village. The number of migrants is partly compared to that of present population, partly to that of whole population registered in their birth county.

As the author shows millions moved in the course of inner migration in Hungary between 1880 and 1910, which process was surely connected with social mobility and urbanization. Some characteristics are emphasized:

- a. During the studied three decades the rate of migrants rose to a relatively modest degree.
- b. The number and rate of migrants were mainly considerable in the Transdanubian and northern parts of the country, on the great Hungarian Plain or in Transylvania these figures were much smaller.
- c. The regions and counties varied according to the decennial fluctuation of the number of migrants. Migration decreased between 1900 and 1910 except the counties of Transylvania.
- d. It can be showed that migrants preferred the capital and the neighbouring counties of their birth counties – except the southern and Transylvanian counties.
- e. The prime role of Budapest in the migration mainly increased the population of suburban, industrial areas. Immigration did not transform radically the ethnical-vernacular composition of the population in the capital.

- f. An interrelationship can be demonstrated between migration and professional stratification of the population. Thus for instance in the agrarian towns on the Great Plain the proportion of “quasi mobile” or “mobile” population is very low.
- g. In Hungary the age structure of migrants also resembles to that of European migrant population.

Tables:

1. *Number of Counties by the Proportion of Immobile Population (%), 1880, 1910*
2. *Least Immobile Counties, 1880, 1910 (Proportion of Immobile in the Present Population, %)*
3. *Most Immobile Counties, 1880, 1910 (Proportion of Immobile in the Present Population, %)*
4. *Number of Counties by Decrease of the Proportion of Immobile Population (%) 1880-1910*
Decrease between 1880 and 1910 (%); Number of Counties by the Proportion of Immobile Population in 1880
5. *Proportion of Immobile by Counties (%) 1880-1910*
Counties; Year; People Living at their Birth Place; People Living in their Birth County; Born in Other Counties
6. *Number of Counties by the Proportion of Immobile in Villages in 1910 (%)*
7. *Counties with Villages of the Lowest and the Highest Immobility in 1910 (%)*
Proportion of the Immobile Population in Villages is Lower than 65%; higher than 80%
8. *Number of Municipal Towns by the Proportion of Immobile (%) in 1880 and 1910*
9. *Proportion of Immobile and Industrial Population (%) by Municipal Towns in 1910*
Municipal Towns; Industrial Population; Immobile Population
10. *Counties by Changes of the Size of the Population Born There, 1900-1910*
Decreased (%); Increased (%)
11. *Number of Municipal Towns by the Proportion of Immobile Population (%) 1900, 1910*
12. *Proportion of Immobile within the Total Population Born in Towns by Municipal Towns 1900, 1910*
Town; Total Population Born in Towns (1900, 1910); 1910 (%); Of That the Proportion of the Immobile Stratum 1900, 1910 (%)

13. *Proportions of Immobile and Mobile Populations by Towns with Limited Municipality (%) 1910*
14. *Proportion of Quasi Mobile Population within the Present Population of Counties (%) 1910*
15. *Changes in the Proportion of Quasi Mobile by Counties between 1880 and 1910 (%)*
Decreased (County, %); Increased (County, %)
16. *Quasi Mobile Population by Counties Compared with the Total Population Born in the Same County, 1910 (%)*
17. *Number of Counties by the Proportion of Quasi Mobile (%) in 1880 and 1910*
18. *Number of Counties by Changes of the Proportion of Quasi Mobile in 1880 and 1910*
Changes of the Proportion between 1880 and 1910 (%); Decreased; Total; Increased; Total
19. *Municipal Towns by Proportion of Population Born in the County (%) 1910, 1880*
Municipal Towns; 1910 (%); 1880(%); Difference (%)
20. *Proportion of Migrants in the Quasi Mobile Population Moving into Municipal Towns by Counties (%) 1880, 1910*
County; 1880; 1910
21. *Proportion of Population Born in the County within the Municipal Towns and Towns of Limited Municipality of the County (%) 1910*
22. *Proportion of Population Born in Villages and Appearing in the Present Population of other Villages within the Same County in 1910*
County; %
23. *Changes of the Quasi Mobile Population in Villages (%), 1880–1910*
Note: together with Towns of Limited Municipality
24. *Changes of the Quasi Mobile Population in Municipal Towns by Counties (%) 1880-1910*
County; %
25. *Number of Counties by the Proportion of Mobile-Immigrants in the Present Population, 1880, 1910*
Year; Proportion of the Mobile Population %; Total
26. *Changes in the Proportion of the Mobile Population in Counties between 1880 and 1910*
Increase of the Proportional Number between 1880 and 1910 (%); The Number of Counties by the Proportion of the Mobile Population in 1880; Total
27. *Proportion of Mobile-Immigrants within the Present Population of the Counties (%) 1880*

28. *Proportion of Mobile-Immigrants with in the Present Population of the Counties (%) 1910*
29. *Counties by Changes in the Proportion of Mobile (%) 1850-1910.*
30. *Number of Municipal Towns by the Proportion (%) of Mobile Population. 1880, 1910*
31. *Proportion of Mobile-Immigrants and Changes in the Proportions by Municipal Towns (%) 1880, 1910*
1880; 1910; Changes in the Proportions (%)
32. *Proportion of Mobile (Immigrants from Another County) among the Registered in 1910 in Towns of Limited Municipality (%)*
33. *Proportion of Mobile (Emigrants into Another County) Within the Population Born in the County (%) 1900, 1910 (According to the Order in 1910)*
County; Year
34. *Total Population Born in the Counties, 1910 (1900 = 100,0)*
35. *Mobile Population Born in the County and Migrating to Another County in 1900 and 1910*
36. *Hierarchy of the Towns by their Mobility in 1910*
I = Immobility; KM = Quasi Mobility; M = Mobility
 1. Group: $I > (KM + M)$ and $KM > M$
 2. Group: $I > (KM + M)$ and $M > KM$
 3. Group: $I < (KM + M)$ and $KM > M$
 4. Group: $I < (KM + M)$ and $M > KM$
 5. Group: $M > KM$ and I or $KM > M$ and I
37. *Regional Mobility by Spatial Preferences*
Region; At Least Half of the Mobile Population Migrates to the Neighbouring 2, 3, 4 Counties, Municipal Towns (5), and the Capital (6) – Number of the Counties – 1900 and 1910
38. *Preference of Budapest among the Destinations of Emigrants from Counties by Regions, 1900, 1910*
Region; Emigrants Having Chosen Budapest as their Destination on the 1. 2. 3. 4. 5. 6 and More Place (Number of the Counties); Total
39. *Changes of (Mobile) Population Born in the Counties That Migrates to Budapest between 1900 and 1910 by Counties (%)*
County; %; Decreased; Increased
40. *Distribution of Immigrants to the Capital by Birth Regions 1900, 1910 (%)*
Regions; Total; Of That: Total of the Counties, Total of the Municipal Towns
41. *Distribution of Immigrants to the Capital by their Birth County (%) 1900, 1910*

Note: Counties of Higher Proportion Number than Two Per Cent

42. *Groups of Counties According to the Rank Order of Mobile Population Preferring the Capital. 1900*
Proportion of the Population Immigrating to the Capital Compared with Total Mobile Population of the County
43. *Changes of Mobile County Population Immigrating to the Capital. 1880-1910*
44. *Number of Population in the Districts of the Capital, 1880-1910*
District; Number of Population; Years
Note: Civil Population
45. *Distribution of the Population of Budapest by Birth Place (%), District, County, 1910*
District; Population (Males, Females, Total); Born in Budapest (Males, Females, Total); Born in Pest County (Males, Females, Total); Born in other County (Males, Females, Total); Born in Croatia-Slavonia or Austria (Males, Females, Total); Total (Males, Females) Total
46. *Distribution of Age of the Population in Towns of Limited Municipality by Birth Place (Number, %) 1910*
Age Group; Immobile; Quasi Mobile; Mobile; Total of Immigrants; Total Population
Note: Treated Towns:
47. *Age Structure of Present Population in the Towns of Miskolc, Pozsony, Hódmezővásárhely and Kecskemét (%) 1910*

Appendix:

- Number of the Present Civil Population in Municipal Towns and in Towns of Limited Municipality Registered by the Population Census in 1910 by Birth Place*
Unpublished Source, HCSO Census Department, Store
Counties; Towns; Birth Counties

Figures and Maps:

- I. *Proportion of Immobile and Industrial Population in Municipal Towns in 1910*
- II. *Proportion of Immobile, Mobile and Quasi Mobile Population of Counties within the Total Population Registered on their Birth Place, 1910*
- III. *Preference of Budapest in Emigrant Population from Counties, 1900, (%)*

- IV. *Changes of the Mobile County Population Immigrating to the Capital. 1880–1910*
- V. *Number of Population in the Districts of Budapest, 1880–1910. 1880 = 100,0*
- VI. *Age Structure of Population Immigrating to the Towns (%), 1910*
Age Groups
- VII. *Age Structure of the Population in Towns of Limited Municipality (%) by Birth Place*
- VIII. *Age Structure of the Present Population in the Towns of Miskolc, Pozsony, Hódmezővásárhely and Kecskemét (%) 1910*